

Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

Anul II ■ Nr. 6 (7) ■ Iunie 2011

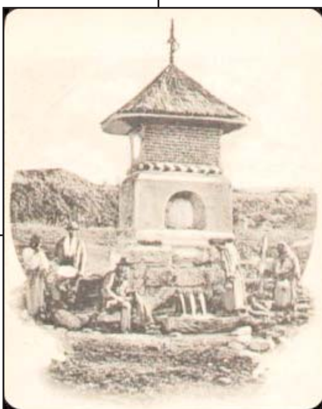
Din sumar:

Vocația durării, visul duratei

Gheorghe PĂUN

Curtea de Argeș este, din mai multe puncte de vedere, un loc „special". Atunci când am oaspeți, le prezint orașul ca fiind (foarte probabil) unicul municipiu din România care are un singur bulevard, care la rându-i are un singur sens și o singură bandă de circulație, dar care pleacă, semnificativ, chiar din Curtea Domnească, cea basarabă. Mai știu și alte paradoxuri locale de genul acesta, la marginea dinspre glumă a seriosului, dar aici alte observații aș vrea să fac. Despre timp și trecere, *fortuna labilis* cu ilustrare argeșeană. Capitală voievodală atâta vreme, singura „Curte" din țară, cu singura biserică bine păstrată, pictura inclusiv, de la începuturile statale, ajunsese la final de secol XIX vrednică de mila lui Vlahuță. Iar Biserica Domnească, acest sanctuar unic pentru istoria noastră, necropolă basarabă, era cât pe ce să fie demolată pe la începutul secolului trecut, așa deciseseră mai-marii vremii văzându-i starea de degradare. Au salvat-o localnicii, făcând chetă...

Șansa a fost Mănăstirea, cu extraordinarul complex pe care îl reprezintă aceasta – catedrala propriu-zisă, figura lui Neagoe, acum Sfânt Voievod, *Învățăturile* sale, Sfântulița, necropola regală și, parcă peste toate, pentru a proba încă odată puterea mitului, Manole, cu balada sa și cu fântâna de peste drum de mănăstire. Prin mănăstire, lumea a știut tot timpul de Curtea de Argeș. Un paradox se strecoară însă și aici: jertfa umană nu intră în obișnuințele creștine, dar de data aceasta tocmai un lăcaș de rugăciune este „beneficiarul" jertfei. Pentru că altfel nu se putea înălța, *nu dura*, se surpa noaptea ce se *dura* ziua. Iar la capătul mitului (completat mitul creației cu o variantă a mitului lui Icar), izvorul, apa care curge, semn al trecerii și semn al permanenței. Nimic mai fragil-trecător, dar nimic mai puternic și mai persistent ca apa, am putea gândi zen-paradoxal. Cu zidul, trufaș înșurubat spre cer, cu arabescurile săpate în piatră strălucind deopotrivă în soare și în ochii privitorilor, de o parte a drumului, pe dreapta privind spre munte, iar de cealaltă parte, pe stânga, sub nivelul

drumului care, la rândul lui, e sub nivelul platoului pe care s-a ridicat biserica-naltă (pe un sol întărit cu trunchiuri de stejar), fântâna, mică și ferită, acoperită cu șiță, rotundă la colțuri de-ți vine s-o mângâi, susurând zi și noapte din cele trei tuburi de bronz prin care curge *lacrima Anei.* Falnica biserică se sprijină pe două perechi de umeri atât de firavi (și de puternici – ca și apa), cei ai Sfântuliței, dinspre altar, și cei ai Anei, dinspre fântână – mi-o și imaginez uneori pe Filofteia, copila v(a)lahă, venind noaptea, când sunt stelele mai joase la Argeș (îți intră în traistă, cum zice undeva, inspirat, cărturarul Calinic, vlădica locului), cu urciorul de lut, neapărat lut de pe Dealul Olarilor, pentru a lua apă – și a o pierde pe drum, la întoarcerea „acasă", privind în sus spre clopoțeii de sub streașina visului lui Neagoe, visului lui Manole.

S-a durat mult la Argeș – aș vrea să amestec aici încă o dată, explicit, cuvintele și sensurile: *a dura/construi* cu *a dura/dăinui.* S-au durat o țară, o dinastie, o curte domnească, școli și biserici, scrieri și cântece, case și cimitire. Multe dintre acestea sunt acum ruine – mai ales cele ce erau din piatră și cărămidă; noroc că de o vreme nu se mai iau pietre din ruine pentru a construi viitoare ruine. Altele, cele care se sprijineau mai mult în cer decât pe pământ, sunt în picioare și astăzi, vor fi încă îndelungă vreme. *Țara, Curtea, Bisericile.* Jertfa Sfântuliței și jertfa Anei. Măcar în cântec, și Ana ar trebui canonizată. Nu vi se pare că bulevardul, acesta unic și subțire, dar cu plecare din marea intersecție de la Biserica Domnească, arată ca o săgeată, prin sensul lui de mers, către Mănăstire – poate către Fântâna Meșterului și a Anei lui? Un *drum,* între două Biserici...

Știu că sună patetic, dar tot mă întreb cu glas tare: *noi, cei de azi, durăm ceva, aici, pe Argeș în Sus, ce va să dureze?...*

Doi păstrători ai tradiției

Vineri 29 aprilie, la Biblioteca Județeană „Dinicu Golescu" din Pitești, în organizarea Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Argeș, a avut loc expoziția retrospectivă *Elena și Gheorghe Mateescu – mereu aproape de tradiție*, ocazie cu care au fost lansate caietul monografic și filmul etnografic dedicat celor doi meșteri populari din Curtea de Argeș.

La pas prin Europa

Duminică, 8 mai 2011, în Piața Vasile Milea, din Pitești, Consiliul Județean Argeș (la „pupitrul" manifestării s-a aflat Simona Bucura Oprescu, vicepreședinte al C.J. Argeș), în colaborare cu Primăria Pitești, Muzeul Golești, restaurantul Cornul Vânătorului, Camera Agricolă, ICDP – Mărăcineni, ICDVV – Ștefănești și numeroase firme cu profil alimentar au organizat evenimentul „La pas prin Europa", dedicat Zilei Europei. Proiectul a fost structurat pe patru teme complementare:

1. *Europa în imagini,* cuprinzând o expoziție cu fotografii reprezentative, simezele fiind copacii de pe Strada Mare;
2. *Europa savuroasă,* care a adus în fața publicului preparate culinare specifice celor 27 de țări europene;
3. *Europa muzicală,* în cadrul căreia fanfara militară a Teatrului „Alexandru Davila" a prezentat un spectacol cu melodii celebre din țările europene;
4. Cea de-a patra componentă a evenimentului a constituit-o expoziția *Argeșul milenar,* în care s-au remarcat piesele muzeale autentice, expuse de Muzeul Golești, alături de creațiile meșterilor populari Mariana Ionescu, Elena Nencov și Ion Rodoș.

Expoziție-concurs de icoane

În Vinerea Floriilor, 15 martie 2011, ora 13,00, a avut loc, la Galeria de Artă „Rudolf Schweitzer-Cumpăna" a Muzeului Județean Argeș din Pitești, vernisajul Expoziției-Concurs Naționale de Icoane „Rugămu-ne Ție!", ediția a XIII-a. Anul acesta, 55 de iconari din mai toate județele țării au expus aproximativ 150 de lucrări, dintre care au fost premiate 20, de către instituții de cultură și cult din județ.

La vernisaj au luat cuvântul: Spiridon Cristocea, directorul Muzeului Județean Argeș, Simona Bucura Oprescu, vicepreședinte al Consiliului Județean Argeș, Sorin Mazilescu, directorul C.J.C.P.C.T. Argeș, pr. Iuliu Chiriță, protopop de Pitești, pr. prof. Ion Popescu, decanul Facultății de Teologie Ortodoxă „Sfânta Muceniță Filoteia" din Pitești, Ion Darida (profesor la secția de Artă Sacră a Universității din Pitești) și pr. Cosmin Bloju, referent la C.J.C.P.C.T. Argeș.

Icoanele au stat pe simeze până în luna mai, după care Festivitatea de premiere a Expoziției-Concurs s-a desfășurat în deschiderea Festivalului Filmului cu Tematică Religioasă „Lumină din Lumină", ediția a XVIII-a, din 13-14 mai, în municipiul Curtea de Argeș. Juriul, alcătuit din specialiști în pictură bisericească și restaurare, a hotărât următoarele distincții: Marele Premiu, oferit de Consiliul Județean Argeș, pentru icoana *Sfinții Împărați Constantin și Elena*, realizată de Aurelia-Florentina Cătoi din București; Premiul I, oferit de Arhiepiscopia Argeșului și Muscelului, pentru icoana *Maica Domnului pe Tron*, de Constantin Ghețea din Pitești; Premiul I, oferit de C.J.C.P.C.T. Argeș, pentru icoana *Sfântul Gheorghe*, de Liviu-Florentin Dumitrescu din Alexandria; Premiul II, oferit de Muzeul Județean Argeș, pentru icoana *Dumnezeul Răbdării și al Mângâierii*, de Emilia Burlacu Gusbeth din Suceava; Premiul III(1), oferit de Muzeul Viticulturii și Pomiculturii din Golești, pentru icoana *Iisus Pantocrator,* autor Cecilia Cișmașu din București; Premiul III(2), oferit de Primăria Municipiului Curtea de Argeș, pentru icoana *Maica Domnului pe Tron,* autor Marian Crângașu din Alexandria; Premiul III(3), oferit de Scoala de Arte și Meserii din Pitești, pentru icoana *Sfântul Dimitrie,* de Adriana Ban din Pitești; Premiul III(4), oferit de Casa de Cultură „Preot Ion Ionescu" din Topoloveni, pentru icoana *Sfânta Treime,* autor Andreea Avram din Chitila-Ilfov.

Organizatorii acestui eveniment au fost Consiliul Județean Argeș, Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Argeș și Muzeul Județean Argeș, în colaborare cu Arhiepiscopia Argeșului și Muscelului. (Sorin-Dănuț RADU)

Întâlnirea CIC din 11 mai

Trei mari doamne, trei mari prietene ale CIC au fost oaspeții Clubului, la întâlnirea din Sala „Orfeu" a Centrului de Cultură și Arte din Curtea de Argeș. Alfabetic: Maria Calleya, Elisaveta Novac, Paula Romanescu.

Doamna Calleya ne-a (în)cântat la pian, doamnele Novac și Romanescu ne-au încântat prezentându-ne cărți recente ale dumnealor, legende argeșeano-muscelene (*Corbii de Piatră* și *Nămăiești – Apostolul Andrei pe tărâmul lupilor*) și, respectiv, poezie româno-franceză (*Ecoul umbrelor*). O întâlnire cu totul memorabilă, „oficiată" în fața unui mare număr de participanți, din localitate și din comunele vecine, din Pitești, Rm. Vâlcea, București, Turnu Măgurele.

Redactor-șef: Gheorghe Păun

Redacție: Daniel Gligore, Maria Mona Vâlceanu, Constantin Voiculescu

Colegiu redacțional: Svetlana Cojocaru – director al Institutului de Matematică și Informatică al Academiei de Stiințe a Moldovei, Chișinău, **Florian Copcea** – scriitor, membru al USR și USM, Drobeta-Turnu Severin, **Ioan Crăciun** – director al Editurii Ars Docendi, București, **Spiridon Cristocea** – director al Muzeului Județean Argeș, Pitești, **Dumitru Augustin Doman** – scriitor, Curtea de Argeș, **Sorin Mazilescu** – director al Centrului Județean Argeș pentru Promovarea Culturii, Pitești, **Marian Nencescu** – Redactor-șef al revistei *Biblioteca Bucureștilor*, **Filofteia Pally** – director al Muzeului Viticulturii și Pomiculturii din România, Golești, Argeș, **Octavian Sachelarie** – director al Bibliotecii Județene „Dinicu Golescu", Pitești, **Adrian Sămărescu** – director editorial al Editurii Tiparg, Pitești, **Ion C. Ștefan** – profesor, membru al USR, București.

CURTEA DE LA ARGEȘ

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Trustului de Presă „Argeș Expres", director Gavrilă Moise, și a Centrului de Cultură și Arte „George Topîrceanu", director Cristian Mitrofan, din Curtea de Argeș

Corectură: Radu Gîrjoabă și Cristian Bobi

Tehnoredactare: Elena Baicu

ISSN: 2068-9489

Întreaga răspundere științifică, juridică și morală pentru conținutul articolelor revine autorilor. Nu se publică decât materiale inedite. Reproducerea oricărui articol se face numai cu acordul autorului și precizarea sursei.

***Redacția și administrația**: Trustul de Presă „Argeș Expres", Bulevardul Basarabilor, Nr. 35A, Tel/fax:0248-722368.*

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face la sediul redacției (20 lei/6 luni și 40 lei/12 luni; banii trebuie trimiși în contul SC Argeș Expres Press S.R.L. deschis la Raiffeisen Bank Curtea de Argeș, IBAN: RO83 RZBR 0000 0600 0373 5533), sau prin Poșta Română.

Tiparul: SC ARGEȘUL LIBER SA Pitești

Homo sapiens

Hoitarii

Horia BĂDESCU

Pe ei n-o să-i vedeţi niciodată rotind în înalturi, minutare celeste măsurând eternitatea.

Ochiul lor nu scrutează tăriile cerului, până acolo unde orizontul cade în sine, şi ungherele pământului până în cotloanele de antracit ale sobolilor.

Ei nu-şi pecetluiesc regalitatea pe încremenitul stindard al văzduhului şi pe armoriile imperiale.

Nici nu cutează de pe hampa din fruntea legiunilor, nici nu-şi aşază efigia pe steme ori pe lucirea hipnotică a tezaurelor, acolo unde tronează coama leonină şi ochiul suveran al pajurei crăieşti.

Pustiul văzduhului şi al singurătăţii nu e al lor. Ei nu spintecă aerul, căzând asupra prăzii în bătaia nebună a sângelui şi-n clipa sfâşiată cu care viaţa se dă sieşi prin moarte.

Ei sunt doar gropari travestiţi, aşteptând resturile de la festinul morţii murite demult.

N-ai să-i vezi nicicând solitari, ci numai în cârduri, haite înaripate mânate de dulcea duhoare a descompunerii.

Îndârjirea şi nobilul efort al vânătorii le sunt străine. Ei îşi aşteaptă răbdători ceasul şi rândul. Aşezaţi roată, pe crengile copacilor sau pe pământul botezat cu sângele prăzii, veghează înaintarea frigului şi umbrei. Aşteaptă ca trupul să devină cadavru, ca hoitul să devină hoit, pentru a se năpusti asupra lui, încăierându-se, hulpavi, niciodată sătui, pentru a-l lua în stăpânire, ei, hoitarii, cerşetorii morţii, pentru a-şi vârî pe de-a-ntregul capetele şi gâtlejurile despuiate de pene în subteranele descompunerii, capete şi gâtlejuri de reptilă, venite din preistoria speciei, scormonind cu patimă şi desfătare în miresme fetide şi nobile putreziciuni.

Acolo e înaltul lor, azurul lor, semeţia şi curajul lor vulturesc. Acolo sunt ei cei adevăraţi, albitorii de oase, preoţii putrefacţiei, chelarii haznalelor morţii.

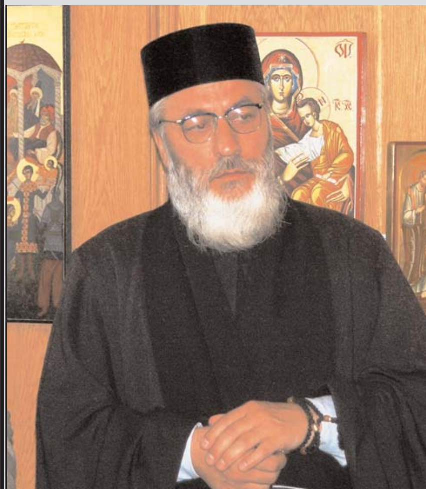
Crucea cerului şi jocul mortal al vântoaselor sunt pentru pajerele crăieşti.

Judecata de Apoi

Între logica puterii şi a slujirii

ÎPS CALINIC

Mândria ne împinge discret spre arătata slavă deşartă de care nu scăpăm prea uşor. Această buruiană incomodă – mândria – odrăsleşte întru multă bogăţie florile slavei deşarte pe care cei mai mulţi dintre noi o întâlnim în toate mediile în care umblă şi lucrează oamenii.

Care dintre noi n-a fost cuprins barem o dată de această urâciune? Chiar şi la noi, atunci când ne facem că am avea ceva evlavie, deja răbufneşte spurcata de slavă deşartă.

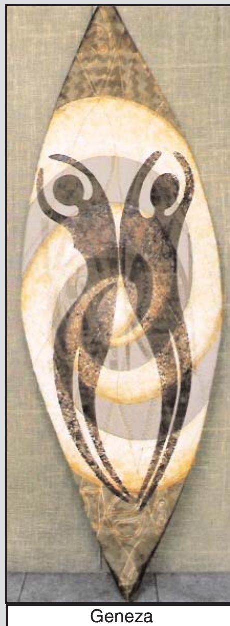
Această stare, când o vedem la alţii agăţată ca scaiul de oaie, ne apucăm de cârtire şi judecată. Semn vădit că şi pe la noi se află o astfel de lepră care macină bruma de bună cuviinţă ce ar trebui să avem din belşug. Iată că şi la Iisus vin cei doi fii ai lui Zevedei: Iacob şi Ioan.

Şi ce credeţi că au cerut?

„Învăţătorule, voim să ne faci ceea ce vom cere de la Tine. Iar El le-a zis: Ce voiţi să vă fac? Iar ei au zis: Dă-ne nouă să şedem unul de-a dreapta Ta şi altul de-a stânga Ta întru slava Ta." (Marcu 10, 35-37) Gândurile lor de ucenici răsfăţaţi şi încrezuţi că au pe Iisus de partea lor le-au dat ghes să-şi arate măsura gândirii lor. Nicio mirare să nu ne cuprindă. Din vremi bătrâne avem mărturia că Lucifer a îndrăznit şi mai mult atunci când a zis: „Ridica-mă-voi în Ceruri şi mai presus de stelele Dumnezeului Celui puternic voi pune jilţul meu!… Sui-mă-voi deasupra norilor şi asemenea Celui Preaînalt voi fi." (Isaia 14, 13-14)

În clipa aceea fulgerele lui Dumnezeu s-au arătat pe cer şi au lovit trufia Satanei. Prorocul Isaia a zis plin de uimire: „Cum ai căzut din cer, Luceafăr strălucitor, fiu al zorilor! Cum ai fost doborât la pământ, tu, biruitorul neamurilor!" (Isaia 14, 12). Acelaşi duh a ispitit şi pe ucenicii Domnului, cum ne ispiteşte şi pe noi, din când în când, duhul cel viclean al vrăjmaşului diavol. Ca unor copii neştiutori, Iisus le zice: „Nu ştiţi ce cereţi! Puteţi bea paharul pe care îl beau Eu sau să vă botezaţi cu botezul cu care Mă botez Eu?" (Marcu 10, 38), iar ei au zis, fără ezitare: „Putem!" Glasul lui Iisus s-a auzit de îndată: „Paharul pe care Eu îl beau îl veţi bea şi cu botezul cu care Mă botez vă veţi boteza." (Marcu 10, 39)

Nu peste multă vreme, Iacob a fost ucis de Irod, iar Ioan a fost surghiunit în Patmos de împăratul Domitian al Romei. Aşa au băut paharul suferinţei pentru Iisus şi Evanghelia Sa, „dar a şedea de-a dreapta Mea, nu este al Meu a da, ci celor pentru care s-a pregătit." (Marcu 10, 40) Răspunsul lui Iisus avea să liniştească pe cei doi ucenici care au îndrăznit şi pe noi care citim şi auzim. Dacă cei doi, Iacob şi Ioan, au fost ispitiţi de slavă deşartă, pe cei zece avea să-i apuce ispita mâniei: „Auzind cei zece, au început a se mânia pe Iacob şi pe Ioan!" (Marcu 10, 41)

Geneza

În iubirea Sa părintească, Iisus dorea ca să fie şi ei câştigaţi. Astfel, le zise: „Ştiţi că cei ce se socotesc cârmuitori ai neamurilor domnesc peste ele şi cei mari ai lor le stăpânesc. Dar între noi nu trebuie să fie aşa, ci care va vrea să fie mai mare între voi să fie slujitor al vostru. Şi care va vrea să fie întâi între voi să fie tuturor slugă." (Marcu 10, 42-44) Este de la sine înţeles că Iisus a dorit să-i salveze pe cei doisprezece ucenici ai Săi, pe cei doi de la mândrie, iar pe ceilalţi zece de la mânie.

Sufletul lui Iisus s-a întristat!

Mai târziu, la Cina cea de Taină, Iisus avea să le dea lor şi nouă, de bună seamă, cel mai strălucit exemplu de umilinţă: „Voi Mă numiţi pe Mine Domn şi Învăţător, şi bine ziceţi, că sunt. Deci dacă Eu, Domnul şi Învăţătorul, v-am spălat vouă picioarele, şi voi sunteţi datori ca să spălaţi picioarele unii altora; că v-am dat vouă pildă, ca, precum v-am făcut Eu vouă, să faceţi şi voi." (Ioan 13, 13-15)

Dacă ucenicii lui Iisus au înţeles să gândească şi să lucreze cu logica puterii şi a mâniei, Iisus Domnul le îmbie logica umilinţei şi a slujirii! Despre această logică omenească a puterii şi a mâniei ar fi multe de spus. Aceste două odrasle ale mândriei nu se pot tămădui decât în cazanul încins al pocăinţei adevărate, lacrimile fiind apa de leac ce ajută la fierberea puterii şi a mâniei. Iar apa de la spălarea picioarelor ucenicilor a potolit gărgăunii slavei deşarte care ne tulbură viaţa în fiecare ceas şi zi.

În şcoala cea mai înaltă a lumii dintotdeauna, Şcoala Pocăinţei, trebuie să ne aflăm cu toţi pentru a ajunge la bucuria izbânzilor duhovniceşti. Cel mai tipic exemplu îl avem mai ales în drumul pocăinţei pe care l-a făcut celebra păcătoasă Maria Egipteanca. După 17 ani de trai spurcat în cele mai grave apucături întru ale desfrânării, au trebuit 47 de ani de sinceră şi curată pocăinţă. Prin postul şi rugăciunea ei a ajuns să pună o punte de pe pământ către Dumnezeu. Ea a auzit adesea şoapta lui Iisus la ureche: „Duceţi-vă de învăţaţi ce înseamnă: Milă voiesc, iar nu jertfă! Căci n-am venit să chem la pocăinţă pe cei drepţi, ci pe cei păcătoşi!" (Matei 9, 13)

Aşa s-a înţeles de-a pururi că, oricât ar fi de păcătos un om, nevoinţele întru post şi rugăciune şi voinţa de a nu mai păcătui îl ridică mai presus de iertarea păcatelor. Maria Egipteanca este unul dintre exemplele pilduitoare în acest sens. Ea va fi proslăvită de Dumnezeu cu nimbul sfinţeniei. Va rămâne pentru noi exemplul ideal de pocăinţă, de lacrimi fierbinţi, de nădejde, de post, de iubire vie pentru Dumnezeu. Maria Egipteanca poate fi numită dascălul nostru duhovnicesc în această lume plină de urâciunea păcatelor şi tot felul de scăderi!

Iisus Domnul ne cheamă la Sine pe toţi! El ne doreşte recuperaţi din viiturile păcătoase ale lumii! El şi-a dat sângele Său preţ de răscumpărare pentru noi toţi! Noi suntem ai Lui pe veci! El ne dă demnitate de fii ai Cerului!

Să ne purtăm, aşadar, ca fiii iubiţi ai Părintelui Iubirii Care ne aşteaptă în Împărăţia Luminii!

Arghezi la Palatul Națiunilor (II)

Acad. Mircea MALIȚA

Rousseau. Mai presus de toate se vede în Cronica lui Arghezi o neîncredere în instituții. Aceasta este o premisă ce ține de Rousseau. Tudor Vianu observă că, spre deosebire de Rousseau, la care epoca de aur este la început, Arghezi situează punctul de plecare a omenirii în negură. Există, totuși, o asemănare esențială între ideile lor. Societatea, după Rousseau, e făcută de oameni care, prin înțelegerea avantajelor ce decurg din asociere, creează instituții. Fiind convenționale și contractuale, instituțiile se fac și se desfac după cum interesele o cer. Fetișul instituțiilor n-are cum să încolțească pe solul acestei doctrine atomiste și individualiste. Există și o altă viziune. La Herder și la romanticii germani, omul e rezultatul societății și nu invers. El este corolarul unor principii mari, atotcuprinzătoare cum este Volksgeistul. Vederea aceasta e holistică și integratoare. După Hegel, instituțiile încorporează rațiunea. Departe de a fi o creație prin consens a indivizilor, ele se și impun, venind de sus, din zonele înalte.

Națiunile Unite erau privite de Arghezi cu ochii doctrinei lui Rousseau. Nimb și aură nu aveau. Erau o creație a oamenilor, supusă slăbiciunilor și erorilor lor. Unde alții vedeau structuri formalizate, Arghezi vedea oameni vii. În mașină, spre palat, Arghezi îmi spunea: „Mai aveți o bandă la Externe". „Maestre", protestam. „O bandă de magnetofon, pe care sunt imprimate câteva poezii de ale mele", continua el, savurând efectul jocului său verbal.

Pe Rousseau, Arghezi l-a frecventat cu o afecțiune rară. „Nu este așa? Ne cunoaștem destul de bine, bunul meu filosof. Înainte de a se fi improvizat în orașul tău de ceasornicar, care te-a refuzat viu și te acaparează în mormânt, mașina de cântat a Ligii Națiunilor, noi am stat de vorbă vreo zece ani: dumneata în bronz și eu în pardesiu, pe un frig apreciabil" (*Scrieri*, vol. 27). *Coco la Rousseau* mai amintește o vizită comună a lui Rousseau și a poetului care l-a „ridicat de mână de pe scaunul de aramă", la Ferney, unde îi aștepta Voltaire „aristocratic și avar". Antipatia față de Voltaire este în contrast cu prietenia lui Arghezi pentru Jean-Jacques. „Ți-am spus, domnule Jean-Jacques, dând grâul la o parte și spintecând cu brațele holda, vino, să-ți arăt țara mea; pe-aci pe dedesubt; mi-e dor de ea. Și am stat acolo amândoi, mirosind țărâna caldă."

„N-am mai primit, iubite prieten, de la tine, niciun rând, spune Arghezi în *Scrisoare deschisă lui Jean-Jacques Rousseau.* În optsprezece luni și mai bine, ai fi putut, gândesc, să-ți miști puțin condeiul cu care te-am lăsat în mână și să-mi trimiți măcar o carte poștală, cu vreo vedere a lacului Léman, în fața căruia de atâtea ori am stat amândoi de vorbă." Legătura cu Jean-Jacques continuă la București și-l sprijină pe poet în frământările lui. „Răsfoiam *Spovedaniile* și *Contractul socia*l și-mi aduceam aminte că te lăsasem în insula ta, în mijlocul iernii, subt copacii tăi despuiați, cu o carte pe genunchi..." „A! dragă Jean-Jacques, tare mi-e lehamete de scriitorime și ce bună era societatea ta, tu ceasornicar și eu nu mai știu ce, în mijlocul lebezilor, al undelor, al raților sălbatice!"

O asemenea prietenie ca a lui Arghezi pentru Rousseau nu se clădește decât pe o mare afinitate de idei. Primordială la amândoi era viziunea unei societăți ce crește de jos în sus, dar mai degrabă orizontal, fără ierarhii strivitoare sub formă de idei sau instituții. Amândoi vedeau sub convențiile și jocurile trecătoare un om etern și liber.

Meșteșugarul. Doi ani după vizita sa la Palatul Națiunilor din Geneva, Arghezi își dezvăluia sentimentele în *Journal de Geneve* față de țara în care a petrecut primii ani ai tinereții sale. „Fără ajutorul, fără climatul Elveției și, îndeosebi, al Genevei, nu m-aș fi găsit pe mine însumi (presupunând că m-am găsit), pe vremea de mult trecută, când tânărul care am fost a cunoscut primele neliniști ale vocației. Fără Elveția și fără Geneva nu aș fi dobândit conștiința intimă și secretă de mine însumi, că sunt făcut pentru a fi scriitor. La Geneva, ca și la Friburg, am deprins acel stil de viață care-i numai al vostru, făcut din eleganță, delicatețe morală, vreau să spun acel sentiment al unei absolute datorii față de aproapele tău, datorie de la care sper să nu mă fi abătut până azi. Astfel, mica republică a devizei *Post tenebras lux* a fost, ca școala, inspiratoarea constantă a întregii mele existențe. Și dacă iubesc atât de intens libertatea, dacă-mi iubesc patria, știu că această dragoste a încolțit lângă Alpii voștri, pe țărmurile frumosului vostru Léman."

Arghezi, care nu făcea complezențe cu ușurință, mărturisește în această declarație o afinitate cu spiritul „republicii de ceasornicari". Cheia armoniei minții sale cu spiritul elvețian este, după mine, modelul de meșteșugar drag scriitorului. În locul harului și al inspirației, Arghezi a situat întotdeauna în primul rând munca și truda. Poetul s-a văzut lucrând „la bancul meu cu menghină mică", luând imaginea de la o meserie pe care a și practicat-o în anii de colind european.

Paradigma meșteșugarului pentru creația poetică n-a descoperit-o Arghezi în Elveția, căci o avea de acasă. Dovada este articolul său *Vers și poezie,* publicat în 1904, cu un an înainte de plecarea din țară. Analogia muncii poetice cu atelierul în care se lucrează metalul apare aici. „Metalul care merge minunat poeziei e versul... Poezia și versul se întrucombină ca fierul cu focul... Nu versul e defectuos, meșterii care să-l facă broșă de sinteze sentimentale lipsesc, ceea ce nu e tot una." Toată viața va rămâne credincios acestei imagini. În 1958 se adresa tineretului: „E focul cu care nu trebuie să te joci. Iar slova făurită e ca și potcoava care trebuie bine bătută. Te poți însă să te arzi cu el, să te pârlești și chiar să iei foc."

Meșteșugarul apare cu regularitate în versurile sau proza lui Arghezi. „Evident că în această circulație a torentelor subterane ale limbii prin sedimentele vechi ale vorbelor este nevoie și de puțin

meșteșug" (1922). Poetul e și înconjurat de unelte, ca și meșteșugarul. „Am chei pe toate ușile-ncuiate / Cântare, cumpeni și măsuri / De prețuit, cenușile necercetate / Din sufletul imponderabilei naturi."

În *Ars poetica,* ulterioară apariției *Cuvintelor potrivite* și criticilor ce se lăsaseră furate de conotația potrivelii facile și meșteșugărești, în loc de a combate acuzațiile, Arghezi își agravează cazul dezvoltând și mai mult ideea meșteșugului. „Însă, căutând cuvinte săritoare și găsind puține, am înlocuit materia lor printr-o natură de adaos și m-am apucat să fac resorturi pentru cuvinte ca să poată sări. Jucăria e, de altfel, lesnicioasă de fasonat: constrângi cuvântul să fie strivit între un arc și un capac și, când vrei să sară cuvântul, dai drumul la capac și când vrei să stea, încordat, dai capacul la loc și închizi cârligul. Atâta tot." Altor cuvinte, ca să fie „stâncoase" le bate „un cui lung înlăuntru".

„Eu am ivit cuvinte potrivite." În spatele a ceea ce pare spontaneitate și aranjament stă o muncă dură, controlată de reguli, încadrată de restricții. „Le-am muncit / Dar nu le-am iscusit / Le-am lucrat, nu le-am făcut / Am fost ca un ostenitor mut / Care-a grăit și nu și-a dat seama / Eu am prins numai războiul și scama."

Constrângerea majoră vine din realismul corespondenței între cuvinte și lucruri. „E miraculos cuvântul, pentru că la fiecare obiect din natură să închipuire corespunde un cuvânt." Ca să creezi din materialul cuvintelor „toată natura din nou" e nevoie de o muncă aspră, ca aceea a muncii pământului, „arat sălbatic și apăsat cu fierul", „muncit cu dușmănie și cu nădejde". Pământul este marele învățător al trudei ce dă roade: „Meșteșugarul, tată, e pământul."

Acuzația profesorului meu de algebră, poetul Ion Barbu, adresată lui Arghezi, „de a nu fi vizitat de idee" – mi s-a părut nedreaptă. Ideea lui Arghezi de a vedea în cuvinte „semne" și de a le da un sens modern l-ar putea face un bun prefațator al unui eventual tratat de semiotică. „Dar semnele, doar semne, răzlețe, și-adunate / Nu mai ajung, părute și nici adevărate." Următorul pasaj din *Scrisoare cu tibișirul* dezvăluie un om care coabitează cu ideile. Rareori s-a scris ceva mai frumos și mai profund despre cuvinte: „Meșteșugarul cuvântului a cernut și cerne fără răgaz lumea și sufletul ei – și a dat naștere literaturii și elocvenței. Un cuvânt numește, alt cuvânt îl pune în mișcare, un alt cuvânt îi aduce lumina. Un cuvânt, un miligram, și alt cuvânt poate cântări greutatea muntelui răsturnat din temelia lui și înecat în patru silabe. Cuvinte fulgi, cuvinte metal. Cuvinte întunecate ca grotele și cuvinte limpezi ca izvoarele pornite din ele. Într-un cuvânt se face ziuă și alte cuvinte amurgesc. Cuvintele scapără ca pietrele sau sunt moi ca melcii. Ele te asaltează ca viespele și te liniștesc ca răcoarea, te otrăvesc ca bureții sau te adapă ca roua trandafirie. Chimia aplicată la culori și parfume este o copilărie, comparativ cu magiile foarte vechi, pe care le realizează cuvintele, de la primele cântece și basme despre Dumnezeu și om."

Grija pentru materiale a meșteșugarului îl întovărășește pe poet. „Sunt ca un lăcătuș de aur care vrea să făurească un belciug și ar trebui să strice o trâmbiță sau un chivot ca să facă belciugul pentru staul. Și i-ar trebui fier și are aur și i-ar trebui cuie și are mărgăritare."

Dacă mai rămâne vreo îndoială a punții care l-a legat pe Arghezi și țara meșteșugarilor elveți, caracterizată de migală, de efort continuu și tăcut și de obsesia perfecțiunii, iată profesia de credință a poetului asupra îndeletnicirii lui: „Niciun meșteșug nu este mai frumos și mai bogat, mai dureros și mai gingaș ca meșteșugul blestemat și fericit al cuvintelor."

Calvin. Arghezi spunea că, atunci când se întrunește consiliul genevez ca să rezolve o problemă curentă, jumătate din membrii săi se gândesc la ce ar fi făcut Rousseau într-un caz similar și cealaltă jumătate invocă felul în care ar fi procedat Calvin. Admirația poetului pentru Rousseau este deschisă. Pe Calvin îl citează mai puțin: „În zidul vechei ulițe, un ochi de geam cu stor / De șase veacuri zace cu fiarele-i pătrate, / La singura dugheană din cetate. / Calvin trecea pe-acolo, bolnav, spre Consistor." Și totuși, cu Jean Calvin Arghezi a avut de-a face cel puțin în aceeași măsură în care a frecventat ideile lui Jean-Jacques.

Când tânărul Arghezi cerea să plece la studii într-o țară catolică, a ales, în 1905, Elveția. Dar Elveția e pe jumătate catolică, jumătate reformată. Ajunge la Friburg, important centru catolic, unde stă luni de zile la Mănăstirea Cordelierilor. Mitzura Arghezi evocă în *Reîntoarceri spre Friburg și Geneva,* apărute în numerele *Secolului XX,* consacrate în 1986 de Dan Hăulică Elveției, acele momente. La Cordelieri era „zilnic asaltat pentru a fi convertit la catolicism". „Plictisit, până la urmă, m-am mutat în oraș", lucrând multă vreme la Biblioteca Universității.

Homo sapiens

Principala temă a catolicilor din Friburg era combaterea tezelor lui Luther, care răspundea altfel decât ei la patru întrebări fundamentale. Cum poate fi mântuit omul? Nu prin fapte (posturi, rugăciuni, penitențe, pelerinaj, renuntări monahale), ci prin credință. Cine deține autoritatea religioasă? Nu Biserica Romană, ci cuvântul biblic. Ce este biserica? Nu o mână de aleși, ci comunitatea credincioșilor. Care este esența vieții creștine? Slujirea lui Dumnezeu prin Beruf, tradusă drept vocație, meserie, profesie. Pentru catolici, vocația înseamnă să trăiești viața religioasă separat de lume, dar pentru reformați ea constă în trăirea vieții lumești în chip religios. Arghezi a întârziat asupra acestei ultime idei. Baza ei se află într-un pasaj mult comentat al Bibliei, și Arghezi își va fi amintit că traducerea veche românească, de la 1688, e mai fidelă originalului decât orice altă tălmăcire: „Crede în Domnul și rămâi în truda ta". „Când vorbești de «vocație», pierzi sensul cuvântului grecesc «ponos», pe care versiunea românească îl restabilește."

În 1906, Arghezi se stabilește la Geneva, oraș care pentru catolici era centrul unei satanice conspirații internaționale, locul subversiunii tuturor guvernelor și religiilor (în termenii lui Harris Harbison, *Epoca reformei,* 1959). Aici, calvinismul dăduse o semnificație și mai radicală „vocației". Fiecare om trebuie să-și consacre forțele în domeniul unde era chemat, aceasta fiind singura datorie față de Dumnezeu. Munca devine riguroasă, severă, precisă, definită spiritual și etic, dincolo de necesități sau rosturi materiale. Nu mai lucrezi nici pentru societate, nici pentru mântuire, „ci pentru gloria Domnului". Doctrina calvinistă cuprinde o teorie raționalizată a vieții, cu un spirit intensificat al muncii și cu o disciplină cvasiascetică. Sunt cele trei elemente în care sociologul Max Weber a văzut sursa unei imense energii eliberate pentru dezvoltarea economiei capitaliste. Teza sa din 1906 asupra legăturii intime între calvinism și capitalism este discutată până în zilele noastre.

Orașul lui Calvin devenise, chiar în acei ani, pentru Arghezi, orașul unei religii a trudei meseriașilor. Dar mai trebuie amintită o temă abordată diferit la Friburg și la Geneva și care nu putea fi absentă din lecturile și discuțiile lui Arghezi. Este lupta dintre cele două doctrine: a liberului arbitru și a predestinării. O întâlnim în secolul V, când Sf. Augustin susține că Dumnezeu îi împarte pe oameni în aleși și osândiți, nu după meritele lor, ci arbitrar, într-o judecată secretă, începută de la facerea lumii, în timp ce pelagienii cred că omul are libertatea de voință și e vinovat sau nu, după cum și-o exercită. Te afli la curtea Franței în secolul XI? Se dezbate aceeași problemă. Vizitezi pe filosofii ce-l înconjurau pe Frederic cel Mare în Secolul Luminilor? Frământau încă subiectul. Îl regăsim, de altfel, în epoca noastră, în economie și genetică. Fapt este că, în timp ce Calvin îmbrățișa teza predestinării („El odată pentru totdeauna a decis și pe cine îi va mântui și pe cine îi va condamna la distrugere."), iezuiții din Friburg susțineau libera alegere a omului, născut fără păcat sau virtute, neatins de păcatul originar.

Eliminarea intermediarilor între om și Dumnezeu e totală în calvinism. Omul e izolat, supus unei puteri care reprezintă voința absolută și nescrutabilă. Divinitatea atotputernică e mută, nu lasă să se întrevadă nimic din deciziile ei. Am recitit *Psalmii* lui Arghezi având în minte tema predestinării și a libertății, cu confruntarea aprigă la care tânărul poet a fost expus. Am regăsit povara păcatului lui Adam: „Osânda nu se schimbă, e pe viață" (*Haruri*); „Sunt vinovat că am râvnit / Mereu numai la bun oprit". Singurătatea: „Tare sunt singur, Doamne și pieziș". Imposibilitatea comunicării: „Încerc de-o viață lungă, să stăm un ceas la sfat / Și te-ai ascuns de mine de cum m-am arătat". O putere indiferentă: „În rostul meu tu m-ai lăsat uitării / Și mă muncesc din rădăcini și sânger". O căutare zadarnică: „Pentru credință sau pentru tăgadă / Te caut dârz și fără de folos". Renunțarea la implorări: „Nu ți-am cerut nimic și niciodată / Și nu-ți pricep mânia răzbunată". Zădărnicia revelației pe orice cale: „O mie de neamuri, plecate, domoale / Te caută-n ceruri, în vis, în pământ. / Ascuns te-au găsit în Cuvânt. / Sfărâmă Cuvântul: cuvintele-s goale".

A ales din această confruntare de doctrine Arghezi pe una sau pe alta? Frământarea lor a trăit-o, dar nu și soluția. Se vede, totuși, că între predestinare și liber arbitru, Arghezi a ales răzvrătirea omului, imnul

forței sale, cântul inteligenței de care e capabil, uimirea sacră în fața marelui solfegiu de simțiri umane cu infinitezimale nuanțe.

Centenarul. Trecuse Centenarul nașterii lui Arghezi și diferite obstacole birocratice românești împiedicaseră sărbătorirea poetului programată de scriitorii români și elvețieni. Piedicile au fost îndepărtate de-abia la începutul anului 1981 și, astfel, la 25 februarie, a putut avea loc o seară literară festivă la Geneva, unde mă aflam ca ambasador pe lângă O.N.U. Rectorul Universității, Justin Thorens, ne-a dat Aula mare din Rue de Candolle. Președintele Consiliului Republicii și Cantonului Geneva, André Chavanne, a acceptat să patroneze. Din țară au venit Mitzura Arghezi și poeții Aurel Rău și Vasile Nicolescu, invitați de Uniunea Scriitorilor din Elveția, prezidată de doamna Mousse Boulanger. La cuvintele lor s-au adăugat mesajele rostite de Ferdinand Polly, președintele Asociației de Prietenie Româno-Elvețiană, și de editorul Louis Nagel. Soțiile diplomaților români au organizat, cu mijloacele lor (nu exista buget pentru așa ceva), un cocktail cu vinuri și gustări românești. Când am mulțumit gazdelor geneveze și asistenței, care număra deputați în parlamentul federal de la Berna, membri ai corpului diplomatic, scriitori, oameni de cultură și artă, nu a fost o simplă formalitate, ci gratitudinea pentru cuvintele emoționante adresate lui Arghezi, devenit o trăsătură de unire între două culturi și două popoare. Toți cunoșteau volumul publicat de Luc-André Marcel în colecția *Poetes d'aujourd'hui,* la editura „Seghers".

Pe lângă încercările de a menține prin celebrarea lui legăturile României cu Occidentul pentru care pleda marea tradiție latină și intelectuală, genevezii vorbeau de Arghezi ca de un om care i-a cunoscut și i-a iubit toată viața. El îi prețuise, doar, astfel: „După o absență de mai mulți ani, veneam din Elveția, unde am trăit partea de formație a tinereței mature, în ambianța unei democrații ideal de liberă, la care m-am spurcat definitiv și iremediabil, între Rousseau și Wilhelm Tell, și în mijlocul a trei milioane de urmași ai lor, deopotrivă de liberi, oameni cu căutătura dreaptă, legată și cu capul sus, – a doua patrie, primitoare și curată, a sentimentului de sine." (*Adevărul,* 1946)

Iar aula cea mare avea și ea tâlcul ei. Arghezi audiase la Universitatea din Geneva pe Richet, Poirier, Claparede. Tânărul neconformist nu avea ambiția diplomelor și, de altfel, n-avea nici mijloace pentru a le obține printr-o frecvență regulată. Dar la universitatea lui Calvin și Beze își ostoia setea de cultură și își lărgea orizontul în cele mai ciudate direcții. Cancerologul Poirier l-a văzut la cursurile lui și l-a întrebat: „- Studiați medicina? - Nu, a răspuns poetul. - Atunci, de ce mă urmăriți cu atâta atenție? - Pentru că vorbiți foarte frumos." Acest răspuns l-a uluit pe savant. Dar l-a și cucerit: „- Vreți să-mi faceți o plăcere? - Desigur, domnule profesor. - Dacă mai veniți la cursurile mele, vă rog să vă așezați în același loc." Multe decenii după aceasta, Arghezi își căuta locul de student în Aulă.

Geografia Elveției a fost prezentă în spiritul lui Arghezi, când a spus în 1964: „Sufletul omului e ca și pământul, are munții săi, dar are și văi abrupte. Câteodată te urci pe culmi, altă dată te prăvălești în prăpastie." Poetul, care nu poate fi prins în formule simple și evaluări succinte, se atașează doar celei mai mari și cuprinzătoare teme: „Poezia mea a devenit poezia omului, acest animal izolat și splendid."

Când Secretarul general al Națiunilor Unite, U Thant, inaugura, la mijlocul anilor '60, în sala delegaților la sediul O.N.U. din New York, marea creație a lui Ion Nicodim, tapiseria uriașă ce ocupă un perete întreg, mi-am zis: unii reprezentanți ai celor peste o sută de țări își vor șopti în această sală noutăți, zvonuri, planuri, scheme; vor țese poate intrigi vor lucra poate pentru pace și împotriva violenței, se vor certa și se vor reconcilia, dar o vor face nu ca la Geneva, sub fresca fumurie a lui José Maria Sert, ci sub un mesaj românesc, reprezentând un om renascentist înconjurat de creațiile sale, și sub mottoul tapiseriei, aparținând lui Arghezi și scos din *Cântare omului.*

(Extras din volumul *Minți senine, minți învolburate. Eseuri și Evocări,* Editura Scripta, București, 2009.)

Salutarea mea

Bună ziua, deal și vale,
Salut, netedă câmpie,
Bună ziua, frați și neamuri,
Salut, dulce Românie...

Care-mbătrânind în urmă,
Înainte – 'ntinerești,
Care slava-ți se-nalță
Din morminte strămoșești.

Azi poetul mic îți vede
Prea seninul cer al tău
Cum l-au luminat strămoșii,
Cum ți-l are Dumnezeu.

Aici doine sunt cântate
De-o grădină de poeți.
Aici păsările zboară,
Aici soare mult aveți.

Eu de unde vin, doar norii
Las-amurguri pe ruine.
După douăzeci de ierne
Azi doar primăvara vine.

Salut, dulce Românie,
Frate, soră, mamă, tată,
Noi vă zicem: „Bună ziua,
Dar adio – niciodată."

Fânul

Vorbind deschis – furasem niște fân,
Să-mi dreg salteaua. Biata studenție!
Și m-a lovit mirozna de pelin
Adusă-n snop, mirozná de câmpie.

Eu mâinile în fân le-am împlântat,
Ca mama-n aluatul pentru pâine.
Și inima mi-a tresărit ciudat,
Ca pasărea pe cumpăna fântânii.

Ca pe o claie 'naltă, pe saltea
M-am tologit fudul, împărătește.
Părea c-am înnoptat în câmp, părea
Că-n jurul meu fâneața înflorește...

Împiedicați, strănută caii... Bat
La miezul nopții toaca pâtpădicii.
Și greierii aleargă toți la sfat:
Atât belșug! Cum oare să-l ridice?

Ce drag mi-i fânul bunului meleag,
Al satului natal ce mă tot cere!
Măcar apucă-n dinți un șumuiag
Și rugumă-l, ca mânzul, cu plăcere...

Poeme de Nicolae Țurcanu
din volumul *Din vinerea patimilor,*
Editura Lumina, Chișinău, 2010

Ca orișicare?

Acad. Vasile TONOIU

Se întreba **Emil Cioran**, în *Mărturisiri și anateme*: „Cum se face că faptul de a nu fi existat, că absența colosală ce precede nașterea nu pare să deranjeze pe nimeni, și chiar dacă îl tulbură pe careva nu-l tulbură peste măsură?"

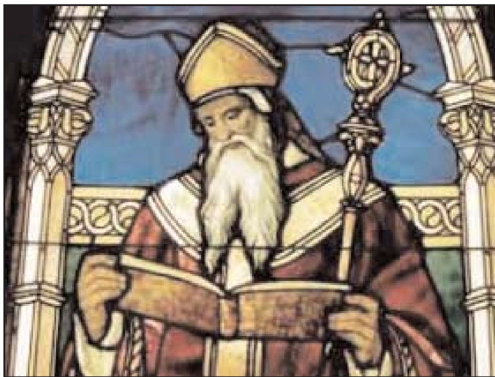
Întrebarea aceasta, aruncată de Cioran așa ca să tulbure, e puțin perversă, ea presupune „faptul" și se întreabă: „Cum se face că?..." Dar dacă faptul însuși nu e adevărat, dacă este el doar un efect al întrebărilor, care a preluat asupră-și evidența metrică trivială (absența aceea colosală)?

Să acceptăm însă că este întocmai cum spune Cioran. I s-ar putea răspunde cam așa: Lucrul se explică prin aceea că fiecare socotește, în chip lucid sau inconștient, că lumea a început odată cu sine, de parcă abia cu venirea lui pe lume s-a născut și timpul. Și atunci, sub întrebarea lui Cioran se aude, pentru cei care au urechi de auzit, întrebarea generatoare de perplexitate în mintea păcătoasă și sceptică: *Ce făcea Dumnezeu înainte de a crea cerul și pământul?* O pun cei „plini de vechimea greșelii", după cuvintele fericitului Augustin (*Confessiones*). Dacă, raționează ei îngust și poate meschin omenește, El nu făcea nimic, de ce a hotărât, la un moment dat, să nu se mai rețină, ca până atunci, de la orice lucrare? Dacă, pentru a crea lumea în acel moment, a trebuit să se producă la Creator o mișcare nouă și o voință nouă, cum poate fi o adevărată eternitate, acolo unde se naște ceva nou? Și dacă voința lui Dumnezeu ca să fie o creatură era eternă, de ce creatura nu este și ea eternă? Îți amintești îndată versurile lui Mihai Eminescu, din „Scrisoarea I": „Timpul mort și-ntinde trupul și devine vecinicie/ Căci nimic nu se întâmplă în întinderea pustie..."

La întrebarea teribilă: „Ce făcea Dumnezeu înainte de a crea cerul și pământul?" Augustin refuză să răspundă cu gluma care o înlătură facil: „Pregătea gheena cea adâncă pentru aceia care cercetează."

Teologul dorește mai curând să-l trezească pe cel care-și puneîntrebarea și să-l facă să-și dea seama că se miră degeaba, susținând că Atotțiitorul, Făcătorul cerului și al pământului a stat deoparte de o atât de mare lucrare secole nenumărate. Se miră degeaba căci „cum ar fi putut să treacă nenumărate secole pe care Ziditorul tuturor secolelor, Dumnezeu, nu le făcuse? Ce timpuri ar fi putut să existe, care să nu fi fost create de El? Sau cum ar fi putut trece dacă nu existau?" Așadar, conchide Augustin, „având în vedere că Tu ești făcătorul tuturor timpurilor, dacă a existat un timp mai înainte ca Tu să faci cerul și pământul, de ce să se spună că *nu făceai nimic?* Căci nu era *atunci* când nu exista timpul" (*Confesiuni* XI) și mai departe: „Tu le precedezi pe toate cele făcute prin măreția eternității mereu prezente și depășești toate cele viitoare, fiindcă acelea au să fie, și când vor fi venit, vor fi trecute. Anii Tăi nu merg, nici nu vin, precum ai noștri. Anii Tăi toți în același timp stau, fiindcă stau și venind nu sunt excluși de la cei care vin, fiindcă nu trec. Dar acești ani ai noștri vor fi când toți nu vor fi. Dar Tu același ești și anii tăi nu se vor împuțina. Anii tăi sunt o singură zi și ziua Ta nu este în fiecare zi, ci astăzi, pentru că ziua Ta de astăzi nu cedează celei de mâine, căci nu urmează pe cea de ieri. Ea este eternitatea. Tu ai făcut toate timpurile și înainte de toate timpurile Tu ești, și nu era timp în care să fie timp.

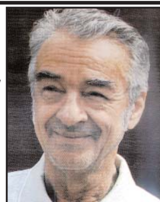
Nu exista, deci, nici un timp în care Tu să nu faci ceva, pentru că Tu făcuseși timpul. Și niciun timp nu

este ca etern cu Tine, căci Tu dăinuiești, iar acelea, dacă ar dăinui, nu ar fi timpuri."

Urmează răspunsul celebru – îl citează și celebrul Wittgenstein –, la întrebarea „Ce este timpul?": „Dacă nimeni nu mă întreabă, o știu, iar dacă aș vrea să explic cuiva, care mă întreabă, nu știu."

Mă întorc acum la întrebarea lui Cioran și la răspunsul pe care eu l-aș da în ipoteza că aș lua de bun „faptul" cuprins în ea. În chip inconștient, omul – fie el gânditor, credincios de rând, sceptic, ateu, teolog, agnostic etc. – adică mai tot omul își apropriază o mică situație de zeu atotțiitor și atotfăcător. El nu s-ar sinchisi de absența colosală ce precedă nașterea sa, de vreme ce, în inconștientul său, în inconștiența sa, în uitarea sa vremelnică și necesară de propria-i finitudine, ființează în concubinaj cu eternitatea. Cel puțin cu una, ca să mă exprim nepotrivit, voit paradoxal, care începe cu nașterea sa. I-aș zice mai bine veșnicie amputată. E ca și cum înapoia lui n-ar fi existat timpul, iar înainte i se deschide un timp nesfârșit. Fiecare și-a inventat părinții, neamul, râul, ramul... Lumea cu toate

ale ei se naște cu el. Cunoașterea este co-naștere, o co-naissance, cum ar zice Paul Claudel (*Art poétique*).

O co-naștere într-un sens atotcuprinzător este orice relație a omului, a fiecărui om cu lumea care numai iluzoriu preexistă, gata construită, relației co-născătoare, dacă nu născătoare întru totul ca în cazul unui solipsism intransigent – **esse est percipi** – în limitele căruia, firește, episcopul irlandez Berkeley nu se putea menține.

Mai greu reușește inconștientul – inconștiența – în ce privește (ne)sfârșitul nostru. Am văzut, fiecare, cum se duc atât dintre muritorii intrați în istorie, ci mai ales ființele apropiate, rude și prieteni; am stat de veghe la un mort, am trecut prin cimitire și am zăbovit, reculeși, în preajma unor cruci, unde am făcut curat, am aprins o lumânare, am depus flori... Iată, noi mai trăim, depunem flori, ei le pun mărturie pentru noi, despre ce ne așteaptă ireductibil. Dar, odată cu intrarea în împărăția celor morți, fie și numai cu flori, am făcut deja semn către acea absență colosală ce precedă nașterea. Că această absență este colosală, faptul acesta constituie deja o modalitate de a o prezentifica, dacă nu dezasperant, măcar pentru a o îmblânzi, a ne-o apropia, a ne-o face, fiecare pentru sine, proprie. În orizontul culturii diverselor comunități de care aparținem, cultul morților, miturile de creație, în particular, cele antropologice, religiile, ideologiile... fructe ale unei inconștiente conștiente, sunt o dovadă că omul nu rămâne indiferent la ceea ce le-a fost hărăzit premergătorilor săi... Este un hău amenințător. Ca să nu fim îmbrânciți silnic în el, îl aruncăm în noi și ni-l facem, de pe-acum, nu zic chiar locuință, dar material pentru casa de-aici și locul de veci ce va să ne fie.

Iar dintre anxioșii care trăiesc mereu în vecinătatea și laolaltă cu moartea lor inevitabilă – marota, obsesia, fantasma lor mereu prezentă – puțini se sinucid. Restul: unii își amărăsc viața parcă înadins, o castrează, o secătuiesc de resursele bucuriei de a trăi, de vocația veseliei și împlinătoarei creativități; ceilalți fac din moartea lor, inconstant, o imposibilitate sau o înveșnicesc *ante mortem.* Oricând necontenit viața și cortegiul de iluzii care o alimentează, glosând în jurul „inconvenientului de a se fi născut", ei își fac opera, o exaltă în ascuns și o bagatelizează, la vedere ca pe un leac de care s-ar agăța ca să simtă și mai ascuțit primejdia prăbușirii astfel amânată, mereu amânată. E și cazul lui Emil Cioran: „La urma urmei – așa încheie el *Mărturisiri și anateme* – nu mi-am pierdut timpul, m-am vânzolit și eu, ca orișicare, în acest univers aberant. Ca orișicare?"

Să ne amintim acum de versurile altui poet, Nichita Stănescu: „Blestem, oricând să poți să-ncepi de la-nceput,/ viața ta de nenăscut."

Din învățături...

Și iarăși se cuvine domnului să aibă la masa sa diferite tobe și gusle și surle de veselie. Așa să faceți și voi totdeauna înaintea oștenilor voștri, ce veselie mai mare știți, faceți, ca să se veselească cei ce vă iubesc. Iar voi, când veți auzi asemenea cântări ale celor ce vă cântă, nu se cuvine să vă îndreptați mintea către aceste cântări sau către mulțimea jocurilor diferite, venite la voi din multe țări, din pricina numelui vostru. Căci omul care își îndreaptă mintea sa la cântări și jocuri, cu toate cele asemenea lor, acela nu este desăvârșit și înțelept. Dar ce fel de domn vei fi tu și cum te vei numi sarea oamenilor și ca un izvor, să bea toți dintr-însul, iar tu să-ți dăruiești mintea tuturor cântărilor și jocurilor acestora? Căci, dacă vor vedea și alții de la tine, ei toți își vor îndrepta ochii și vor privi acolo unde privești și tu, cârmuitorul. Și astfel, precum îi vei învăța, așa vei da seama despre ei.

De aceea, și eu îți mărturisesc astfel, fiul meu, dacă vrei să fii unsul lui Dumnezeu, se cuvine să cânți toate cântările și să joci toate jocurile, căci așa se cuvine domnului, să-și veselească oștenii; tu însă nu trebuie să ai mintea ta după acele cântări, dacă vrei să fii întreg. Dar cântecele să răsune în fața ta și voia ostașilor tăi încă să o împlinești. Tu însă străduiește-te să împlinești voia Domnului tău, care te-a uns.

Cu băutură să nu-ți îngreuiezi trupul, că mulți zic: bună este băutura multă. Cum este bună? Omul, când se îmbată, dacă are minte multă, atunci o pierde, dacă are mâini, nu-i sunt de folos, dacă are picioare, nu-i sunt de folos, dacă are limbă, nu poate vorbi cu ea. Deci, cum să nu fie rea beția, dacă întreg trupul nu-i mai folosește, ca să poată face ceva pentru Dumnezeu și pentru oameni? Și încă și alt rău izvorăște din beție, și anume mai întâi își îmbolnăvește trupul și-și sărăcește casa și-și pierde mintea. Și din clipa în care-și pierde mintea, atunci este pierdut și cu sufletul. Deci, ce bine am făcut cu beția, afară doar că ne-am îmbolnăvit trupul și ne-am sărăcit casa și ne-am pierdut mintea? Deci, când ne-am pierdut mintea, atunci și pe Domnul nostru l-am despărțit de noi. De aceea, cel ce va iubi băutura multă și fără măsură în viața aceasta, nu se numește următor lui Dumnezeu, ci se numește ca și o vită. De aceea, fiul meu, ce este mai bine, să iubești băutura multă, ca să te numești vită, sau este mai bine să te numești următor lui Dumnezeu?

Cogito, ergo sum

Lumile ideale și drama ontologică

Dan D. FARCAȘ

Mult timp după ce am terminat liceul, ba chiar și facultatea, eram încredințat în adâncul minții mele că atunci când foloseam o lege a fizicii având înfățișare matematică, această lege chiar aparținea realității, stând la temelia ei, poate uneori într-o formă ușor diferită de cea din manual, generațiile viitoare de învățați urmând să-i mai facă mici corectări. Prin urmare, dacă voiam să explorez o zonă necunoscută a realității, puteam s-o fac pe hârtie, folosind astfel de formule. Iar la capătul calculelor puteam să spun: „am demonstrat că realitatea trebuie să fie așa" ori „teoria arată că fenomenul cutare e imposibil".

În articolele de pe această pagină, publicate în numerele trecute, am argumentat (sper că suficient de convingător) că această credință e falsă și ne poate duce adesea la concluzii eronate. Pentru a înțelege de ce, este foarte important să avem în minte distincția dintre *lumea reală,* cea în care ne mișcăm, experimentăm, măsurăm etc. și *lumile ideale,* atașate ei de mințile noastre, lumi destinate calculelor matematice, raționamentelor logice, jocurilor abstracte, programelor de calculator etc.

Obiectele, fenomenele și adevărurile lumii reale – spuneam – sunt mai toate purtătoare de erori. Logica și matematica nu pot lucra corect cu astfel de entități; ele au nevoie de perfecțiunea pe care nu le-o pot asigura decât lumile ideale.

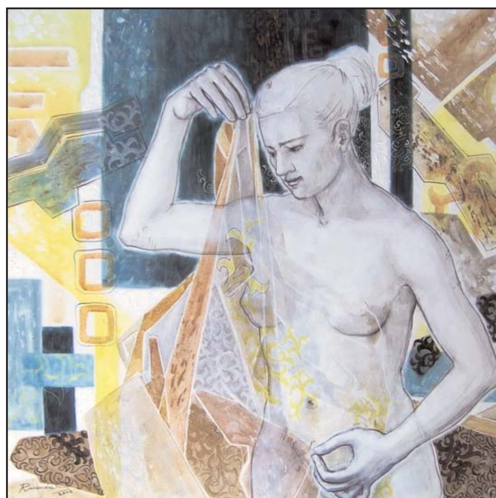
Teoriile din științele naturii utilizează regulat această dualitate real-ideal. O teorie matură se adresează unui domeniu al realității în care s-au făcut o seamă de investigații, dar dispune și de o lume ideală, cu concepte și adevăruri abstracte. Această lume ideală, deși perfectă, va fi astfel aleasă ori construită încât să fie cât mai apropiată de acel domeniu. Cele două lumi vor fi legate între ele printr-un soi de *dicționar,* mai mult sau mai puțin explicit.

Să presupunem că cineva are o problemă de rezolvat, ori dorește să facă o previziune în cadrul unei astfel de teorii. Cum va proceda? Va „traduce", la început, problema (cu ajutorul acelui „dicționar") în elementele lumii ideale corespunzătoare (cum ar fi, de pildă, limbajul geometriei). În lumea ideală va putea aplica fără gres raționamentele logice și matematice potrivite și va găsi o soluție, sub forma unor adevăruri ideale. Apoi, grație aceluiași „dicționar", va transforma îndărăt aceste adevăruri ideale în adevăruri reale, pe care le va putea aplica sau experimenta în laborator. O atare „navetă" între adevăruri ideale și adevărurile reale corespunzătoare este la ora actuală cea mai răspândită metodă în practică ori în investigarea științifică a necunoscutului.

Lumea reală – așa cum o percepem noi – nu poate scăpa de erori, în timp ce toate componentele lumilor ideale sunt perfecte. Dar lumea reală și lumile ideale diferă și prin alte trăsături. Dacă, de pildă, un măr din lumea reală nu poate fi niciodată identic cu un alt măr real, o dreaptă din lumea ideală a geometriei este totdeauna identică cu o altă dreaptă (diferă cel mult poziția). Cu anumite „transformări", un pătrat se poate suprapune perfect peste un alt pătrat, un „gaz ideal" se comportă exact la fel ca alt „gaz ideal" ș.a.m.d.

O altă deosebire importantă este că – de regulă – tot ce vine din lumea reală poartă după el o încărcătură emoțională importantă și diferită de la un om la altul. Beletristica, în special poezia, dar și oratoria sau gazetăria fac uz din plin de această însușire. Dimpotrivă, cel puțin de la Socrate încoace, abstracțiile și adevărurile lumilor ideale (fără de care nu există teorie științifică) trebuie să rămână „neutre axiologic", nefiind permis să fie asociate cu niciun fel de valori sau sentimente omenești.

Când anticii au descoperit geometria și alte astfel de construcții abstracte, ei au devenit nu doar conștienți de deosebirile esențiale dintre lumea reală și o lume ideală, dar, fascinați de perfecțiunea entităților ideale, au ajuns la concluzia că lumea ideală posedă o origine divină. Un motiv în plus ca din ea să fie alungate patimile omenești.

Platon, de pildă, presupunea că există o *unică* lume ideală, o lume a „ideilor" (numite de el „arhetipuri"). El credea că aceasta este de fapt lumea adevărată, primordială, perfectă, în timp ce lumea pe care o numim noi reală nu ar conține decât copiile imperfecte ale „ideilor".

De exemplu, „segmentul de dreaptă" din geometrie ar fi modelul ideal, primordial, singurul cu adevărat real, iar toate obiectele drepte din ceea ce considerăm noi ca realitate ar fi doar imitații nereușite ale acestui model „arhetipal". Pentru a se face înțeles, Platon asemuia toți muritorii cu niște sclavi înlănțuiți într-o peșteră, cu spatele la intrare, care văd doar niște umbre defilând pe pereții din fața lor (asta ar fi realitatea noastră), dar niciodată adevăratele lucruri care se petrec în fața intrării peșterii (lumea ideală). Această viziune a părut greu de acceptat încă de la apariția ei. Se spune că – după ce Platon i-a explicat că toți boii de pe o pășune sunt copiile unui *bou ideal,* abstract – filosoful cinic Antistene l-a dezamăgit, răspunzându-i că: din păcate, „văd boii dar nu văd *boul...*"

Așa cum afirma Platon, Socrate era convins că oamenii posedă din naștere cunoașterea acestei lumi ideale, deși nu sunt conștienți de asta. Dar ei își pot „reaminti" lumea ideală printr-o metodă numită *maieutică* (moșire a adevărului). Peste veacuri, și Kant credea într-o astfel de lume ideală primordială, atunci când spunea că posedăm din naștere niște adevăruri ideale, numite de el „judecăți a priori", pe care le considera universale și obligatorii.

Între timp, evoluția cunoașterii a schimbat în mai multe privințe această viziune, din ea rămânând doar esențialul: dualitatea real-ideal și existența cunoștințelor înnăscute. La ora actuală, nimeni nu mai neagă, de pildă, capacitatea minții umane de a încadra încă de la naștere fenomenele realității în niște tipare cum ar fi spațiul tridimensional și timpul. Dar azi știm că aceste cunoștințe „a priori" nu provin din vreo lume ideală, eventual de natură divină, ci rezumă, în informația noastră genetică (ADN și nu numai), experiența („a posteriori") acumulată de miile de generații care ne-au precedat.

În viziunea lui Platon exista o unică „lume ideală"; în timp ce noi vedem că, pentru un domeniu dat, se pot construi mai multe lumi ideale diferite, de multe ori egal de valabile dacă le confruntăm cu practica și între care alegerea este dificilă. De pildă, pentru domeniul subcuantic, sau în cosmogonie, s-au propus mai multe teorii alternative și, deocamdată, nu se pot efectua acele experimente care să ne spună care dintre teorii este mai bună. Deci le avem în vedere pe toate, simultan. Pluralitatea „lumilor ideale" este valabilă chiar și în interiorul matematicilor. Să ne reamintim că pe lângă geometria euclidiană există și geometrii neeuclidiene ori că diverse școli nu s-au înțeles asupra fundamentelor matematicii.

Platon credea că lumea ideală este unică, de natură divină și că de la ea purcede toată realitatea. Azi, cei mai mulți gânditori sunt de acord că lumile ideale, în multitudinea lor, sunt doar creații ale minții umane, ulterioare realității și cunoașterii empirice. Adesea, ele sunt chiar influențate (în bine, în rău) de particularități de gândire ale creatorului lor. Așadar, lumile ideale se construiesc, se adaptează, se abandonează și se înlocuiesc cu altele, într-o permanentă evoluție a cunoașterii, ele fiind de fapt doar *instrumente* ale minții umane, necesare pentru a folosi corect și eficient logica și matematica.

Asa cum sugeram și la începutul acestui articol, una dintre cele mai frecvente greșeli, comise câteodată chiar de oameni de știință, este confuzia dintre obiectele și adevărurile din *realitate,* și cele, corespunzătoare, din *lumea ideală* atașată lor de o teorie (de exemplu, credința că o anumită lege a fizicii aparține realității însesi). Expresiile matematice nu stau la temelia realității, ci doar noi obișnuim să le vedem acolo, pentru că așa ni s-a sugerat în școală, ori așa ni se pare mai simplu. Dar n-ar trebui să uităm, după cum spunea Werner Heisenberg, că „matematica reprezintă forma în care noi exprimăm înțelegerea pe care o avem asupra naturii; matematica nu reprezintă însă conținutul ei".

Lumile ideale urmează de obicei cât mai fidel domeniul din lumea reală la care se referă, dar pot oricând să și „divorțeze" de ea, mai ales spre „marginea" acestui domeniu. Într-o atare situație, se va căuta o altă teorie științifică, cu o altă lume ideală, mai potrivită pentru acea porțiune de realitate. Nici vorbă, deci, ca lumile ideale să impună ca ceva din realitate să fie în mod necesar așa și nu altfel, ele neavând nici caracter de universalitate, cum credea Kant.

Logica și mai ales matematica sunt, prin vocație, instrumente de cunoaștere în cadrul lumilor ideale. Toate celelalte științe, care au ca obiect fenomene din realitate, se folosesc de matematică și logică doar *mijlocit,* prin intermediul lumilor ideale. Matematic, nu se poate „demonstra" niciun adevăr empiric încă neconstatat în realitate, ci se poate cel mult *sugera* un astfel de adevăr, care însă va trebui apoi dovedit făcând un experiment. Ca un exemplu (relativ greu de digerat): în geometrie sau în teoria mulțimilor, noțiunea de „infinit" este clar definită. Dar acest fapt nu implică, în mod necesar, existența infinitului și în realitate, el nefiind până azi experimentat empiric.

În concluzie, nicio teorie nu poate garanta cu o certitudine de 100% existența unui fenomen încă neobservat din realitate, deci judecățile de tipul „teoria X arată că trebuie să existe fenomenul Y" ori „se poate demonstra că Z nu poate exista" nu au legitimitate. Mi-a plăcut să numesc această constatare „drama ontologică", întrucât ea ne arată că existența sau inexistența unui obiect sau fenomen real, încă neatestat, se poate dovedi numai prin explorarea realității, nicidecum prin raționamente și calcule în interiorul unei teorii.

Mureșanu 1869, Andrei Mureșanu 1871 și 1876

Felix NICOLAU

În variantele succesive la **Andrei Mureșanu,** Eminescu parcurge un itinerar ascendent, de la particular la general, deci în sensul evoluției ideii filosofice și de diminuare a lirismului propriu-zis. **Mureșanu,** tabloul dramatic din 1869, plasează în centrul unei secvențe peisagistice organizate romantic, un erou „*visătoriu*”, care începe să-și debiteze monologul imediat după ce a sosit „*miazănoaptea*”. Ora aleasă este crucială, un status quo spiritual, întrucât „*prin a lumei vamă/ Neci suflete nu intră, neci suflete nu ies*”. Este momentul când „*palida gândire prin țara morții trece/ Și moaie-n visuri de-aur aripa ei cea rece*”. Somnul tulbură luciditatea intelectului diurn, oferind mentalului posibilitatea răsfrângerii ilimitate, cu ajutorul visului - visul său fiind ceea ce Freud va numi *hipermnezie onirică*, amintirea unor lucruri din starea de veghe. Detenta imaginativă se realizează cu prețul negării vitalității somatice („*Când somnul frate-al morții pe lume falnic zace*”), legătura subtilă între somn și moarte stabilind perspectiva demonică a meditației lui Mureșanu.

Varianta de tinerețe nu dezvoltă, însă, semnificativ aspectul meditativ, ci pe cel dramatic, al dialogului dintre Mureșanu și Anul 1848, pe care Eminescu intenționase să-l redenumească Mors. Dialogarea cu entitățile abstracte, temporale, făcea parte din tradiția deprinderilor pașoptiste și tânărul dramaturg dorește să pună în valoare latura națională și socială a gândirii titanului. Anul revoluției, personificare a morții și, deci, spirit al pământului, anunță prăbușirea neamului românesc („*Necată-i Românimea pe-a lumei ocean*”) sub invazia fiilor Asiei. Extincția începe cu înghețarea onirică a funcțiunilor spirituale: „*pe-a națiunei frunte al morții rece vis*”. Natura acestui personaj fiind profund malefică („*Gândirea mea e moarte, visarea: vijelii*”), spiritualitatea luminoasă a gânditorului român îi provoacă reacții de idiosincrazie cronică: „*Cum demonul urăște un gând de Dumnezeu*”.

Mureșanu, identificat cu steaua protectoare a românilor, contrapune furiei devastatoare a interlocutorului său imaginea metaforică a unui popor ce stă „*ca muntele de fier*” în „*planu-Eternității*”. Situația dramatică este similară cu cea din **Gâlceava înțeleptului cu lumea** a lui Dimitrie Cantemir, dar tonul polemicii cunoaște tensiunea celui din **Scrisoarea III**. Anul 1848 este un demon al timpului, distructiv din cauza limitării sale orgolioase, iar Mureșanu îi contracarează amenințările prin apelul făcut la viitorul nației, care nu poate fi afectat mortal de neajunsurile trecutului și ale prezentului („*Ceea ce n-a trăit încă nu poate fi al tău*”). Atitudinea eroului eminescian probează absurditatea considerațiilor cioraniene, reluate și de alții, cu privire la paseismul eminescian: „Nu este înfricoșător cazul lui Eminescu, care în loc să se atașeze de un viitor al României, a proiectat mărimile neamului în obscuritatea sinistră a trecutului nostru?”

Titanul se va sacrifica pentru salvarea neamului, mintea sa apolonică fiind cufundată într-o „*noapte vană cu aer amorțit*” de fulgerul ce țâșneste din găvanele ochilor unui craniu („*razele ce-i ard creierii*”). Recuzita elementar-romantică ascunde, însă, o semnificație profund tragică: anihilarea geniului prin nebunie, boală care este o moarte vie. Demența este întreținută de aceeași entitate hibrid-demonică ce se va manifesta și în **Povestea magului**…: „*În suflet să-ți domnească un seraf surd și mut*”. Dar stingerea intelectului titanic („*Cu raza morții negre eu fruntea ta ating/ Și harfa ta o sfarăm și geniul ți-l sting!*”) are ca rezultat imprevizibil ecloziunea gândirii geniale („*Cu sufletu-n lumină, cu gândurile-n cer*”). Eroul supraviețuiește atingerii cu hugolianul „*sceptre énorme de Satan*”.

Atmosfera până acum nocturnă se desface treptat („*negura roză*”) până la o beatitudine solară. Cadrul romantic, obscur și accidentat, este înlocuit de ruina clasică a monumentului roman. Simbol regal al acestei luminozități invadante este Isis, entitate androgină ce recurge la o modalitate de întrupare la care va apela și Luceafărul: „*Eu vin din centrul lumei încoronat de sori*”. Isis, cea care îi va revela și faraonului Tla misterul întrepătrunderii regnurilor, face asocierea între geniul uman și elevația montană, considerată prin toposul frunții: „*O, munții cu-a lor frunte gândită-n nouri creți,/ Când se-ncunun'cu raze, ai-zilei sunt profeți,/ Și capete de geniu când ard, când se inspiră…*” Deci obscurizarea laturii titanice va fi răscumpărată de potențarea luminoasă a dimensiunii genialității, a contemplativității vindecate de pornirea polemică: „*Și palizii poeți/ Profeți-s plini de vise ai albei dimineți./ Profete al luminei! În noaptea-ți te salut/ Și vărs geniu de aur în corpul tău de lut./ În buclele-ți eu strecor dulci lauri de argint,/ Cu raza zilei albe, eu geniu-ți aprind*”.

Consacrarea lui Mureșanu ca un cavaler al luminii, consfințită de corul silfilor fosforescenți, nu reușeste să-i afecteze *sufletul rece,* dar îi invadează gândirea cu un „*ocean de flacări*” și îi răscolește jarul stins al visurilor. Jocul antitetic dintre claritate și obscuritate este acum secondat de cel al variației calorice extreme, semn că inițierea protagonistului rămâne incompletă. Cu toată euforia spirituală, Mureșanu înalță un „*cântec de-o sublimă, senină disperare,/ Precum scapără de raze întunecata mare*”, ca o încercare disperată de a pătrunde „*armonia stelelor sublimă*”, dar conștient că nu-i este dat să afle ieșirea din „*amarul labirint*”. Pe măsură ce negura neagră o înlocuiește pe cea roz, Mureșanu se cufundă în „*marea Somniei ce-n unda-i combină/ Tristeță cu râs*”. Nu este o somnie binefăcătoare, însă, căci, după scurta iluminare spirituală, organul genialității pare și el să cedeze în urma prea marii solicitări: „*Fruntea sa e ostenită și fața în delir adânc*”. Este anunțată, parcă, irumperea acelui „*cântec mai întunecat*” (*cantus obscurior*) al lui Cicero.

Titanismul peisagistic prinde contur odată cu varianta din 1871 la **Andrei Mureșanu**, unde cadrul natural este „*de-o romanticitate sălbatecă*”, cu „*brazi acățați de vârfuri de stânci*”. În mijlocul acestei naturi răvășite, poetul ardelean contemplă trecutul „*și-icoana lui barbară*” ori ascultă „*vocea cea măreață/ A undelor teribili, înalte, zgomotoase*”, glasul „*undelor de timp*” pentru a afla care este pârghia ce „*ridică viitorul – puterea care toarce/ Al vremii fir*”. Cum va fi cazul de acum încolo în opera literară a lui Eminescu, și aici titanul dovedește incontestabile calități de gânditor și visător. Ceea ce declanșează revolta – în fapt, o contemplație a revoltei – este identificarea răului ca „*sâmburele lumii*” înscris în „*cartea lumii d-eternă răutate*”. Răul se verifică, astfel, ca „*substanță primă*” de sorginte aristotelică ce poate afirma ori nega mai multe predicate și care refuză să preia statutul de atribut al vreunui subiect; o independentă de acțiune totală, așadar.

Personificarea momentului rău-fatidic este înlocuită, acum, cu obsesia sensului curgerii timpului. Prin „*țara morții*” nu mai trece „*palida gândire*” ci „*gândirea oarbă*” care „*moaie-n lac de vise aripa ei cea rece*” pentru a atinge cu „*aghiazima-ndulcită*” a „*lumii frunte*”. Gestul acesta simbolic, al eliberării de voință și, deci, de păcat, prin intermediul intelectului lucid, pregătește sondarea dimensiunii teleologice a existenței lumii. Mureșanu, considerat acum exclusiv în profunzimea sa genială, se descoperă, resemnat, ca un simplu vestitor al mesajului, cifrat poetic, ce aparține marelui aed care este Timpul: „*Cântarea?…Cea mai 'naltă și cea mai îndrăzneață/ Nu e decât răsunet la vocea cea măreață a undelor de timp*”. În calitatea sa de rapsod al unui fabulos aed, el face efortul de a afla o finalitate derulării temporale care, aparent, practică o inversare mecanică a succesiunii evenimentelor: „*Știu cum că viitorul este trecutu-ntors*”. Cu toate că Eminescu a renunțat la alura titanic-pașoptistă a eroului, toate tribulațiile sale filosofice au ca obiect soarta națiunii căreia și aparține. Luând ca premisă vicisitudinile istoriei românilor, gânditorul ajunge la concluzia că procesualitatea istorică are în vedere o finalitate demonică: „*atâta minte – atâta plan de rele/ S-a grămădit în viața ginții mele,/ Încât îmi vine-a crede că sâmburele lumii/ E răul*”. Anti-hegelianismul eminescian este evident la acest punct, întrucât pentru gânditorul german istoria omenirii însemna progresul în conștiința libertății personificate.

Procesul făcut societății umane dovedește că valorile adulate sunt, de fapt, pseudovalori și că forța propulsatoare a unei specii demonice este răutatea: „*vremea se măsoară/ După a răutății pășire. Rău și ură/ Dacă nu sunt, nu este istorie*”. Demonstrația este în linii mari schopenhaueriană și vizează raportul dialectic dintre voință și suferință, una generând-o pe cealaltă; „Mureșanu face parte – se pronunța Ioana Em. Petrescu – din categoria demonilor romantici care au descifrat în suferința din lume chipul zeului”. Pe de altă parte, geniul nu se poate ralia la cinicul *carpe diem*, la complotul mediocrității împotriva excelenței, întrucât el reprezintă – în termeni hegelieni – alienarea ideii absolute în natură, obiectivarea spiritului în istorie.

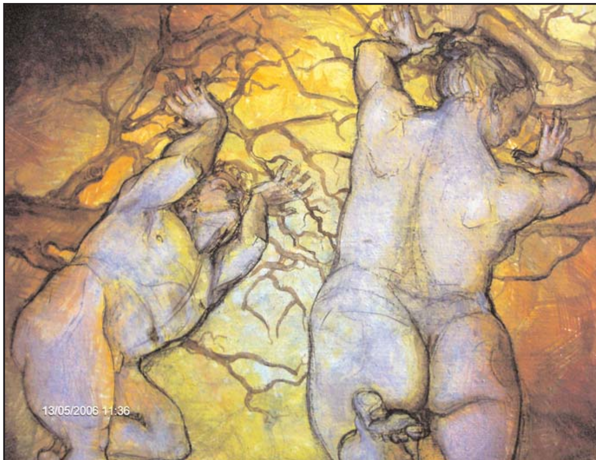
→

Sub crugul Eminescului

Deși înțelege prea bine metodologia manipulării maselor, gânditorul refuză să o aplice pentru că întrevede monstruozitatea unei intenționalități supraumane; manipulatorul sfârșește ca un manipulat, ca o unealtă serială: *„Ce plan adânc-șiret!/ Cum în sămânța dulce a răului s-a pus/ Puterea de viață!”* Identificarea, prin meditație asupra înlănțuirii evenimențiale, a coordonatelor demonice ale civilizației, este urmată de îndemnul titanic de depășire a limitelor, de cucerire a demnității umane: *„O, ridicați în suflet gigantici vijelii/ Si sfărâmați c-o mândră strigare triumfală/ Ordinea cea nedreaptă, șireată, infernală”*. Ricarda Huch sublinia apetitul romantic de recuperare a ființei autentice prin *de-limitare*: „Prin a deveni zeu romanticii înțelegeau lărgirea propriei personalități pentru a recepta o multitudine infinită de lucruri.”

Cu începere din acest punct se declansează rebeliunea lui Mureșanu, care înțelege – ca mai târziu proletarul din **Împărat și proletar** – să ridice poporul împotriva unei false orânduiri sociale. Pe urma marilor romantici și dintr-un sentiment al neputinței dureroase, rebelul îl invocă pe Satan, *„geniu al desperării”*, singurul care ar putea să-i transforme în realitate viziunile apocaliptice: *„O! de-aș vedea furtuna că stelele desprinde,/ Pe cer talazuri mândre înaltă și întinde,/ Și nourii ca sloiuri de gheață aruncate,/ Sfărmându-se de-a sferei castele înstelate -/ Cerul din rădăcină nălțându-se decade,/ Târând cu sine timpul cu miile-i decade,/ Se-nmormântează-n caos întins fără de fine,/ Zburând negre și stinse surpatele lumine./ Văd caosul că este al lumilor săcrii,/ Că sori mai pâlpâi roșii gigantice făclii/ Și-apoi se sting. – Nimicul, lințoliu se întinde/ Pe spațiuri deserte, pe lumile murinde!”* Intenția lui Eminescu, atunci când înalță o odă personajului infernal, nu își are originea nici în teribilismul byronian și nici în capacitatea de a iubi, cu care este gratulat demonul lermontovian. Mai curând filiațiunea se poate stabili cu luciferismul antimonarhic al lui Milton, care pusese în valoare mai mult eroismul răzvrătitului decât încăpățânarea sa orgolioasă: *„Pricep gândiri rebele/ Când ai smucit infernul ca să-l arunci în stele,/ Dezrădăcinasi marea ca s-o împroști în soare,/ Ai vrut s-arunci în caos sistemele solare”*. De fapt, Eminescu nici nu zăbovește prea mult asupra rolului jucat de marele răsculat, ci este absorbit de viziunea grandioasă și extrem de violentă a apocalipsei universale și a epuizării surselor de radiație luminoasă. Imaginara victorie a lui Satan, prinț al elementelor și al formelor de coagulare a materiei, consfințește obsesia masei lichide de a invada verticalitatea spațiului astral. Este visul titanic corespunzător laturii elegiace a sufletului eminescian și o distanțare tranșantă de abordarea goetheană, mulțumită cu admirația resemnată a intangibilității absolutului: *„Să cuceresc aceasta, nu,/ Căci prea departe mi-i./ Sclipește-nalt și-așa frumos/ Ca steaua din tării.// La stele n-ai ce să râvnești;/ Splendoarea lor sorbim/ Și fermecați privim în sus/ Spre-al nopții cer senin.// Și zi de zi, privesc în sus/ Departe, fermecat;/ Lăsați-mi nopțile să plâng,/ Cât plânsul n-a secat”* (Goethe, **Alinare în lacrimi**).

Efervescența imaginativă este atât de intensă încât tristețea provocată de reprezentarea dezmembrării universului (*„Atât venin în suflet, ș-atât amar în gând”*) nu poate înfrâna bucuria înfricoșată de a fi răsturnat o falsă ierarhie. Cutezanța viziunii culminează cu scufundarea lui Mureșanu în *„iaduri”*, în calitate de *„stăpân geniilor pieirii”*. Dezlănțuirea imaginativă titanică (*„titanica turbare/ Ce-n așchii sclipitoare gândirea mi-o sfărâmă”*) se transformă în triumf demonic. Nu trebuie neglijat, însă, că la Eminescu termenul *„demonism”* suferă mutații semantice remarcabile, el primind, adesea, conotații pozitive, eroice. Mureșanu ajunge să se închipuie ca fiind el însuși conducătorul demonilor revoltați împotriva ipocriziei demiurgice (*„Căci toate, toate-s fapta unei gândiri pe dos,/ Unei simțiri perverse”*), fără ca bucuria purificării universale să-l poată scăpa de răceala sufletească. Pseudoierarhia sfărâmată nu este înlocuită imediat de o ierarhie autentică; riscul anarhiei se face tot mai simțit.

În pofida iminenței catastrofei definitive, Mureșanu rămâne consecvent cu sine însuși, scopul vizat de el fiind nu fericirea ,ci grandoarea. După ce a făcut critica degenerescenței morale și a corupției, după ce a vizionat apocalipsa universală, el revine la sentimentele patriotice care-l caracterizau în prima variantă a tabloului dramatic. Comparații nobile, titanice, sunt întrebuințate pentru a evidenția rolul jucat de români în istorie. De la planul istoriei universale, gânditorul practică o restrângere la cel al istoriei naționale, punându-și speranța în *„stejarul poporului meu”*. Românii sunt stejarul și stânca ce au înfruntat șuvoiul teribil, dar perisabil, al barbarilor: *„Eu cred că tot ce este menit de a fi mare/ Să-și înăsprească trebuie superba rădăcină/ Prin viscole turbate, prin arșiță și-nghet./ Mai tare e-acea stâncă ce a trecut martiră/ Prin vijelii mai multe”*. Pentru acest popor eroic el are un gând *„aspru, adânc, fără de milă/ Si sfărmător de milă”*; profetismul lui cunoaște accente nietzscheene atunci când prevede pentru ginta sa *„decât o viață moartă, un negru vis de jele”* o extincție ontică prin atingerea *frunții* de către *„suflarea mării moarte”*. Credința gânditorului politic este că soarta unei națiuni este determinată de ea însăși și, în consecință, va prefera un popor *martir,* unuia supraviețuitor fără onoare. Fără glorie poate perpetua de-a lungul istoriei numai un neam nevertebrat din punct de vedere moral. Se conturează, astfel, un accent eroic „care e tot mai îndepărtat de convulsivul titanism romantic – de răzvrătirea satanică” (Rosa del Conte, *Eminescu sau despre absolut*, Ed. Dacia, Cluj, 1990). Totodată, devine manifestă înrudirea cu spiritul vulcanic, nesovăielnic al lui Petöfi: *„O altă moarte eu aș vrea!/ Copac să fiu, de fulger spintecat,/ Sau smuls din rădăcini de viforul turbat;/ Stâncă să fiu, din piscuri prăvălită/ De trăsnet, în prăpastia-ngrozită…”* (**Mă chinuie amar un gând**, 1846).

(Va urma)

Legende argeșene

Lacul Vidraru

Cezar BĂDESCU

Călătorul pornit pe drumul tăiat în stâncă – Transfăgărășan, cel mai înalt drum de munte din țara noastră – are prilejul să admire un adevărat „picior de plai și-o gură de rai”, iar dacă stă de vorbă cu localnicii, să afle lucruri care îi mângâie sufletul.

Odată scăpat din strâmtoarea Cheilor Argeșului, după ce străbate trei tuneluri de mici dimensiuni, prima priveliște care-i farmecă ochiul este oglinda Lacului Vidraru. Și cum să nu fie încântat când în această „mare carpatică” zărește reflectată bolta albastră a cerului și silueta verde a falnicilor arbori ce-i străjuiesc marginile! În plus, imensitatea luciului apei care se pierde ascunsă după coturi de pământ, dincolo de linia orizontului. Suprafața lacului este de 893 ha, are o lungime perimetrală de 28 km, volumul de apă numără 465 milioane m.c., iar adâncimea maximă este de 155 m.

La aceste dimensiuni, Lacul Vidraru a ajuns în urma lucrărilor efectuate între anii 1960-1966 când s-a construit barajul Vidraru și uzina hidroelectrică de la Căpățâneni. Atunci, constructorii au aflat de la locuitorii din zonă o legendă menită să justifice numele lacului. Iată cum glăsuiește aceasta:

Locul pe care s-a construit barajul lacului de pe Argeș, de sub Cetatea lui Negru-Vodă, numită de mulți Cetatea lui Vlad Țepeș, s-a numit în trecut, Vidraru.

Vidraru a fost un voinic înalt și frumos, vânător vestit, care reușea să vâneze atâtea vidre, încât era gata-gata să se stingă neamul lor, până când o vidră s-a prefăcut într-o fată frumoasă ca o zână și când vânătorul cel voinic trecea pe malul apei, o găsi plângând pe mal. Întrebată de ce plânge, fata îi răspunse ca i-a scăpat salba-n apă și că nu-i este necaz de mahmudele, cât de faptul că gherdanul era o amintire de la mama ei, pentru că îi dăduse acest colier pe patul de moarte. Flăcăul s-a oferit să-i scoată prețiosul obiect, cu condiția să-i fie soție, ofertă pe care fata a acceptat-o bucuroasă; dar când băiatul a intrat în vâltoarea apei, fata s-a aruncat și ea, făcându-se din nou vidră, luându-l și pe fecior în fundul apei. De atunci, locul s-a numit Vidraru, în amintirea vânătorului de vidre, însurat cu o vidră care l-a dus cu sine în adâncuri.

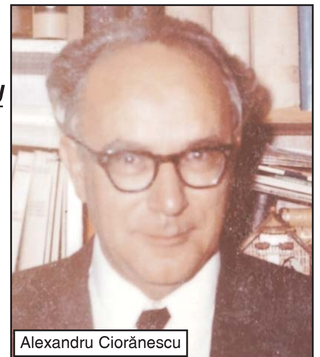
Legenda se află tipărită în lucrarea istoricului Ion Nania *Legende și tradiții*, Editura Alean, Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Argeș, Pitești, pag. 46. A fost culeasă de autor de la un șef de șantier la lucrările hidrocentralei de la Căpățâneni, ing. Paul Lazăr Tonciulescu, în 1962.

Medievală

A doua operă a lui Eminescu

Alexandru CIORĂNESCU

Alexandru Ciorănescu

Întâia e aceea pe care o cunoaștem cu toții. O cunoaștem, într-adevăr, și am avut cu ea un contact care a însemnat prima noastră experiență artistică, și acesta e cazul poeziilor sale, sau o cunoaștem numai întru atât întru cât suntem mai mult sau mai puțin vag informați de o existență a ei. Așa se întâmplă cu cea mai mare parte din imensa operă eminesciană, articole politice, traduceri, însemnări și versuri nedesăvârșite, pierdute prin ziarele vremii, în manuscrisele Academiei sau în ediții care de mult nu mai sunt la îndemâna marelui public. De aceea, epitetul „imensă", aplicat unei opere din care cetitorul nu cunoaște decât un volum de versuri de proporții destul de modeste, ar putea să-i pară curios. În realitate, însă, poetul a scris atât cât puțini au izbutit să scrie într-o viață mai lungă și mai liniștită decât a lui; multele mii de pagini ale manuscriselor lui dovedesc o activitate febrilă și o aplecare spre scris pe care poate n-o bănuiseră contemporanii ce văzuseră într-însul un boem puțin îngrijit de ale sale și de soarta scrisului său.

Asa se face că, îngăduind pe de o parte, prin însemnătatea înțelesului său, întinse investigații într-o adâncime de care nici până azi nu s-a dat, opera lui Eminescu oferă pe de altă parte putința unor cercetări la fel de vaste în suprafață, privitoare la întinderea și la dimensiunile ei. Manuscrisele lui, scăpate prin nu știm ce miracol de prăpastia moscovită, în care zac încă atâtea cimelii ale vechii noastre culturi, sunt de treizeci de ani cercetate, fără ca materia lor să se fi epuizat; articole de revistă și volume întregi au venit să se hrănească dintr-însa, și o editare integrală, pe care încă o așteptăm, a tot ce este utilizabil și prezentabil din scrisul poetului, nu va fi totuși lipsită de multe surprize.

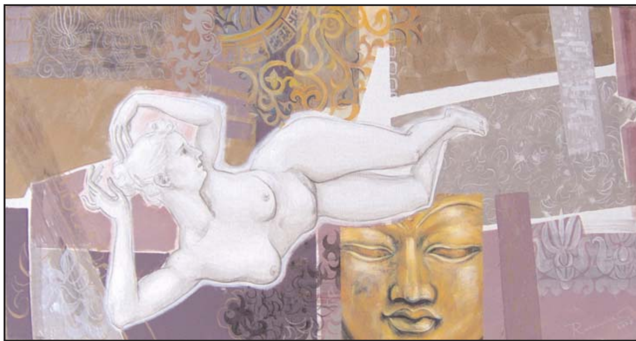
Aceasta e opera poetului așa cum, mai mult sau mai puțin, o cunoaștem. Ea e însă departe de a cuprinde tot ce a scris el într-o viață atât de neliniștită și atât de fecundă. Multe din hârtiile lui se vor fi păstrând încă în altă parte decât în volumele depuse de Titu Maiorescu la Academie și care nu conțin decât aceea ce a strâns Slavici din odaia lui Eminescu în 1883, după prima îmbolnăvire a acestuia. Astfel, pentru a da o singură pildă, un manuscris al lui Eminescu conținând un manual de gramatică sanscrită, tradus probabil din limba germană, ar trebui să se mai afle încă în Biblioteca Universității din Iași, unde a fost semnalat încă de acum 40 de ani (Dionis, *O gramatică sanscrită de Eminescu,* în *Evenimentul Literar,* nr. 1, din 20 dec.1893, p.1).

Cum am spus, manuscrisele de la Academie reprezintă activitatea poetului până în anul 1883. După această dată însă, poetul a avut destul de dese momente de luciditate, în care fără îndoială că n-a încetat să scrie. Or, despre cele alcătuite de el în acest timp nu avem nicio știre și ele s-au rătăcit probabil fără speranța că vor mai putea fi găsite vreodată, afară de puținele versuri pe care el însuși le-a publicat.

Ultima locuință a lui Eminescu, înainte de a fi internat în casa de sănătate, din care n-a mai ieșit decât pentru lunga odihnă sub teiul visat, a fost în strada Știrbei Vodă, la numărul 72; pietatea urmașilor n-a găsit în sine destule resurse ca să însemneze cu o piatră acest ultim popas. Cu douăzeci și mai bine de ani în urma poetului, a locuit acolo și Ilarie Chendi, criticul cunoscut; acesta a aflat de la bătrânele lui gazde că, în urma internării poetului, rămăseseră în camera lui vreo „două cufere cu cărți și manuscrise", de a căror însemnătate firește că nu-și puteau da socoteală. Nefiind reclamate de nimeni, aceste lucruri au rămas câtăva vreme în paza proprietarilor, până când, într-una din zile, doi indivizi necunoscuți, pe care aceștia nu-i întrebară nici de nume, se prezentară ca prieteni ai lui Eminescu și ridicară în numele lui tot ce el mai lăsase acolo.

„De la 1884 – adaugă Chendi, relatând cele aflate de la gazdele lui –, de când Eminescu s-a întors de la Viena, până la 1889, când a urmat catastrofa morții lui, el a mai muncit mult. Unde sunt manuscrisele lui din acest interval? Să fie cumva acele despre care mi-au povestit mie bătrânii la care el a stat în gazdă? La cine se vor fi aflând deci cele două cufere pline cu sărăcia lui Eminescu?" (I. Chendi, „Despre Eminescu", în *Revista Ilustrată,* Bistrița, V [1902], pp. 59-60).

Întrebare care a rămas nedezlegată, atât pentru Chendi, cât și pentru cei care și-o puseseră înainte de el. Într-adevăr, în 1902, când Chendi publica aceste rânduri, ca răspuns la ancheta pe care de curând o deschisese I. Scurtu (Ibidem, pp. 47-48; cf. *Noua Revistă Română,* vol. V (1902), pp. 67-69), discuția acestei misterioase dispariții a manuscriselor poetului nu era cu totul nouă. Povestea celor doi indivizi necunoscuți o relatează, cu prilejul aniversării de zece ani a morții lui Eminescu, și Iosif Vulcan, cel care l-a încurajat în debuturile lui; publicând această știre de sursă bucureșteană, el cerea o amănunțită cercetare a împrejurărilor în care se ridicaseră obiectele rămase de la Eminescu, pentru a ajunge astfel pe urma prețioasei relicve („La cine sunt manuscrisele lui Eminescu?", în *Familia,* XXXV [1899], p. 310).

Cercetarea lui nu rămase cu totul fără rezultat; cu puține zile în urmă, *Epoca* de la București declara a ști de la un corespondent anonim că „manuscrisele rămase de la Eminescu, manuscrise care se pierduseră un moment, sunt în păstrarea unei persoane foarte cumsecade și vor fi date în curând la iveală". Necunoscutul corespondent, care ar putea să fie chiar „persoana foarte cumsecade", posesoare a acestor hârtii, trimitea în același timp și o scurtă înștiințare a cuprinsului lor; după el ar urma să se afle printre ultimele compoziții eminesciene, bucăți cu următoarele titluri: *Amintiri despre Schiller, Ce este o iubire? Ce este Dumnezeu? Ce este femeia? Jonvil și Didina, Închipuirea și nebunia, Facerea lumii, Mambehada și gelosia,* pe lângă 48 de poezii istorice și filosofice, despre care nu se mai dau alte amănunte (*Familia*, XXXV [1899], pp. 333-334).

Din câte știm, niciunul din aceste titluri nu se regăsește în manuscrisele de la Academie; de altă parte, aerul prezumțios și categoric al întrebărilor, pe care poetul e presupus a le dezlega, i se potrivește atât de puțin, încât am înclina să credem că e vorba mai degrabă de o mistificare, dacă n-ar fi la mijloc concordanța desăvârșită a împrejurărilor. S-ar putea astfel ca titlurile să nu aparțină poetului și să fi fost date de posesorul manuscriselor, în așa fel ca să definească mai limpede conținutul lor. Textele par a fi mai toate traduceri; singurele de o importanță primordială ar fi cele 48 de poezii, noi sau variante la cele cunoscute până acum. Întrebarea e: unde se află astăzi cele două cufere cu manuscrise și cărți ridicate acum patruzeci și cinci de ani de cei doi necunoscuți?

Aceștia nu puteau să fie niște prieteni ai lui Eminescu, căci astfel tăcerea lor n-ar avea niciun înțeles; nu erau, cum se crezuse la început, doi trimiși ai lui Maiorescu, care de altfel s-a interesat atât de aproape de soarta protejatului său, căci în cazul acesta manuscrisele ar fi intrat cu celelalte la Academie. E vorba mai de grabă de un profitor, de cineva ce ar fi pus stăpânire pe aceste scrieri, fie pentru a suplini printr-însele o insuficiență organică a inspirației lui, – căci asemenea „prietenii" literare par a nu fi prea rare la noi, – fie pentru a se folosi de ele în vreun alt mod. Oricum ar fi, se poate ca a doua serie a manuscriselor lui Eminescu să mai existe încă, necunoscută, mucezind uitată în vreun fund de cufăr; când îi va veni rândul să fie chemată la viață și care va fi norocosul menit s-o găsească, poate în propria lui locuință, nu știm dacă ne va fi îngăduit s-o vedem.

Dar chiar dacă această parte a operei poetului ar fi pentru totdeauna pierdută, de existența ei nu trebuie să se țină seamă mai puțin. Ea servește pentru a înlătura părerea comună că după 1883, data primei sale îmbolnăviri, Eminescu a încetat să mai scrie. Cercetătorii operei sale au crezut îndeobște că, minat de boală și de suferințe, poetul n-a mai publicat în vremea aceasta decât câteva, puține, versuri care nu sunt decât o reluare a unor inspirații mai vechi, și îndeobște se afirmă categoric că, în ultimii ani ai vieții, „Eminescu nu mai era în stare să scrie versuri nouă" (M. Eminescu, *Poezii,* ed. C. Botez, București, 1933, p. 533).

Alexandru Ciorănescu. Bibliografie eminesciană

Comentarii eminesciene, Viața Românească, Buc., XXV [1933], pp. 38-43); *A doua operă a lui M. Eminescu* (studiu pe care-l reproducem alăturat și care constituie și o completare la bibliografia autorului, *Revista Fundațiilor Regale*, Buc., I [1934], 9, pp. 628-636); *Mihai Eminescu și teatrul,* (*Symposion,* Sibiu, 3 [1943]); *Mihai Eminescu* (conferință cu ocazia a 75 de ani de la moartea poetului, Fundația Regală Universitară Carol I, Paris, 25 iunie, 1964); *Gândirea politică a lui Eminescu* (conferință cu ocazia Centenarului morții lui Eminescu, Radio BBC, Redacția emisiunilor în limba română, iunie 1989; reluată în mai multe locuri, ultima dată în volumul postum *Eminescu sub fiorul timpului,* Ed. Jurnalul Literar, Buc., 2000, pp. 41-54); *Eminescu în traduceri* (intervenție la colocviul internațional cu ocazia Centenarului morții poetului, Paris, 1989, reluat în *România Literară*, Buc., 20 [1990], p. 7); *Traducerea poeziei în general și a lui Eminescu în alte limbi* (conferință cu ocazia Centenarului morții poetului, susținută în Sala Domus Medica, Paris, sâmbătă, 17 iunie 1989); *Eminescu la Paris* (discurs cu ocazia inaugurării statuii lui Eminescu în fața bisericii române din Paris, 18 iunie 1989, tradus din franceză de Mircea Anghelescu, *Luceafărul,* Buc., 31[1990], p. 16, și, ulterior, în volumul postum *Eseuri Europene,* Ed. Bibliotheca, Târgoviște, 2010, pp. 23-27); într-o traducere diferită, a apărut sub titlul *Bronzul și marmura* în *Jurnalul Literar,* Buc., IV [1993], 9-10, precum și în *Eminescu sub fiorul timpului,* Buc., Ed. Jurnalul Literar, 2000, pp. 81-87); *Mihai Eminescu. Una poesía de la indeterminación* (*Syntaxis*, Santa Cruz de Tenerife, 19 [1989], pp. 3-14. Acest studiu, în versiune românească, *Un poet al nedeterminării,* mai amplu și adaptat pentru cititorul român, a fost ales de autor să figureze ca prefață la ceea ce, credem, încununează opera sa de eminescolog: volumul *Mihai Eminescu, Poezii alese* (Fundația Culturală Română, Madrid, 1990, 201 pp., o ediție de lux tipărită în 500 de exemplare, cu ilustrații de George Tomaziu); prefața a fost reprodusă în *Jurnalul Literar,* Buc., X [1999], 11-14, 15-16, 17-20, în *Eminescu sub fiorul timpului,* Ed. Jurnalul Literar, Buc., 2000, pp. 11-38 și, parțial, în *Eseuri Europene,* Ed. Bibliotheca, Târgoviște, 2010, pp. 13-22); *Eminescu în traducere spaniolă* (studiu tradus din spaniolă de Maria Măciucă și care se referă la traducerea unor poeme eminesciene în limba spaniolă de către Pablo Neruda și Rafael Alberti, la dificultățile traducerii și ale lecturii poeziei în general, *Jurnalul Literar,* Buc., X [1999], 17-20, pp. 5, 30, 31, și în volumul *Eminescu sub fiorul timpului,* Ed. Jurnalul Literar, Buc., 2000, pp. 55-79). (Lilica VOICU-BREY)

Sub crugul Eminescului

Ediția versurilor lui e într-adevăr foarte sărăcăcioasă pentru anii 1884-1889; faptul acesta nu parvine însă dintr-o deficiență a inspirației poetului, ci din dispariția manuscriselor lui. Dacă acele 48 de poezii de care vorbește necunoscutul lor posesor au existat în realitate, printre ele au trebuit să se afle, fără îndoială, și multe creațiuni noi; scriind în lipsa manuscriselor sale mai vechi, încă din 1883 transportate la Maiorescu, poetul va fi putut să-și regăsească în memorie unele teme vechi de inspirație, dar nu versuri și poezii întregi.

Activitatea poetică a lui Eminescu nu se oprește, deci, printr-o bruscă ruptură, odată cu pierderea sănătății, care totuși, în intervale, i-a revenit. Și după cum ea se împinge înainte în felul acesta până în ultimele luni ale vieții, se pare că va trebui la fel împinsă și înapoi. Într-adevăr, până foarte de curând se credea că prima scriere publicată de Eminescu era cunoscuta elegie la moartea dascălului său, alcătuită la începutul anului 1866; dar chiar în această revistă d. N. Iorga a republicat niște versuri apărute, fără semnătură, într-o revistă bucovineană din 1865 și le-a atribuit pe bună dreptate lui Eminescu (N. Iorga, „Literatura română necunoscută", în *Revista Fundațiilor Regale*, I [1934], nr. 4, pp. 5-7), ceea ce înseamnează că începuturile lui literare sunt cu un an mai vechi, dacă nu cu mai mult.

În 1885, Iosif Vulcan, care i-a fost totdeauna un devotat prieten și sprijinitor, publica în *Familia* lui o biografie a poetului, în care afirmă că „din scrierile sale au apărut numai două volume. Unul conține tragedia *Moartea lui Wallenstein, tradusă după Schiller*, celălalt fiind ediția maioresciană a poeziilor lui (I. Vulcan, „Mihail Eminescu", în *Familia*, XXI (1885), p. 14). O traducere din *Moartea lui Wallenstein* există într-adevăr și e publicată de „Junimea" din Iași; traducătorul nu semnează decât E.M. (Publicație a Societății „Junimea", *Moartea lui Wallenstein. Tragedia de Schiller.* Tradusă de E.M., Iassi 1864. Imprimeria Adolf Berman. 80, p. IV + 228. Un exemplar în Biblioteca Academiei Române.) Cu toate acestea, ea a rămas până acum cu totul neobservată, datorită, fără îndoială, datei la care a apărut. Nimeni nu s-ar fi așteptat ca Eminescu să facă să apară cărți, la o dată la care abia împlinise 14 ani, și nimeni n-ar fi căutat atât de adânc în trecut legăturile lui cu „Junimea". Această apariție, care nu lipsește a fi curioasă la o atât de fragedă vârstă, ar putea fi la rigoare explicată astfel: 1864 e anul în care Eminescu, școlar la Cernăuți, fuge de acolo cu trupa Tardini, nu fără a fi mărturisit mai întâi colegilor săi, de la care o știm, că „scrisese poezii și o piesă de teatru" (G. Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu,* București, 1932, p. 91). Dacă această piesă era *Moartea lui Wallenstein,* atunci rezultă că o va fi arătat Fannyei Tardini, care va fi facilitat tipărirea ostenelilor școlarului precoce.

Că traducerea aceasta aparține lui Eminescu, credem că nu mai poate fi îndoială; de o parte, Iosif Vulcan, care i-o atribuie cel dintâi, e în genere prea bine informat asupra activității poetului ca să credem că s-a lăsat înșelat și, de altă parte, nu vedem cine altul ar putea să fie misteriosul E.M. De altfel, dispunerea însăși a inițialelor, lăsând să preceadă numele prenumelui, arată o obișnuință școlărească ușor explicabilă la învățăcelul Eminovici.

Traducerea e însă lipsită de preț literar. Scrisă într-o limbă mediocră, necolorată și îngreuiată de o ortografie etimologică destul de anevoioasă, ea arată toate slăbiciunile și stângăciile inerente unui început. Importanța ei rămâne astfel mai cu seamă de natură istorică, servind la stabilirea mai exactă a debuturilor lui Eminescu; printr-însa și prin poezia descoperită de d. N. Iorga se dovedește că ucenicia lui a început mai curând decât s-ar putea crede și se explică relativa facilitate a poeziilor considerate până acum primele lui alcătuiri.

Astfel, cu toată imensa bibliografie eminesciană, atât de mult îmbogățită în ultimii ani, atâtea puncte au rămas totuși nelimpezite în istoria activității poetului. Cât de puțin s-a luat seama la faptul istoric și cât de superficială a fost în genere cercetarea acestei activități, se vede destul de ușor din aceste uitări. Și după cum nici începutul și nici sfârșitul operei eminesciene nu ne-au fost cunoscute, tot așa atâtea alte scrieri ale lui rămân, și poate pentru totdeauna, uitate prin cine știe ce rafturi, dacă timpul nu va fi izbutit până acum să le distrugă cu totul.

Albina Carpaților e o revistă care a apărut la Sibiu, începând din anul 1876, sub conducerea cunoscutului publicist ardelean Ioan Lepădatu; deși ea e astăzi puțin cercetată, nu e mai puțin bogată ca material literar și informativ. Dintr-însa desprindem în întregime această notiță:

„*Vârful cu Dorul.* Acesta e titlul unei opere române în trei acte. Această operă a fost scrisă la Sinaia și este subsemnată de F. de Laroc. Se asigură că sub acest pseudonim se ascunde o pană ilustră, un nume venerat, o persoană augustă, pe care autorul *Visului Dochiei* o numeste La plus Grande et la Meilleure. *Vârful cu Dorul* a fost scris în versuri nemțești și e tradus de d. Eminescu în românește și de d. Paganini, bibliotecarul Universității, în italienește" (*Albina Carpaților,* III [1878], p. 127).

Compoziția *Vârful cu Dorul* a existat într-adevăr, deși se pare că a rămas netipărită; în anul următor ea se executa la Sibiu, după ce fusese cântată mai întâi la București, și cu acest prilej *Albina Carpaților* îi dedică o cronică, în care e vorba numai de partea muzicală a lucrării și de execuție (ibidem, IV [1879], pp. 70-71). De data aceasta însă autorul e dat ca ascunzându-se sub pseudonimul F. Laroc; muzica e arătată ca scrisă de un Ladislau Cubicz, iar opera în trei acte devine o simplă „baladă română în trei părți".

Traducerea lui Eminescu după versurile Carmen Sylvei – căci ea e augusta persoană ce compune cu condeiul lui F. de Laroc – ni s-a păstrat doar printr-o întâmplare. Într-o scurtă dare de seamă despre „Concertul reuniunii române de cântări din Sibiu", care avusese loc la 18/30 Noemvrie 1879, redactorul revistei *Amicul Familiei* din Gherla, adăuga, fără să știe ceva despre numele traducătorului, și „cuprinsul acestei balade, al cărei text fu împărțit publicului participant în broșuri de lux, apărute în editura Reuniunii". Așa se face că îl putem împărtăși astăzi, redându-l operei poetului:

Dintre Carpați se 'naltă
Un munte pân' la nori,
Vârful cu Dor și astăzi
Se chiamă de păstori.

Din umezi văi, din codri
Cu umbrele adânci
De fagi podoaba 'naltă
Pe umerii-i de stânci.

Iar piscu-i strălucește
Cu flori acoperit;
Acolo 'n vremea veche
Un tânăr a murit.

O iarnă petrecut-a
În codru singurel,
Pân' ce un dor de moarte
Topi inima 'n el.

Și iată câte astăzi
Din oameni mai ascult
Că s'a 'ntâmplat acolo
În vremea de demult.

(*Amicul Familiei*, III [1879], p. 100)

Inspirația poeziei derivă din acea atmosferă romantică specifică unei serii întregi de poeți germani, de la Uhland la Heine, și în urma cărora se înscrie fără greutate regina poetă. Traducerea e de data aceasta ceea ce eram îndreptățiți să așteptăm de la Eminescu și de aceea nu e nevrednică să ia loc în opera lui alături de *Mănușa* lui Schiller sau de *Foaie veștedă,* pe care a tradus-o din Lenau.

Încă un lucru ar putea fi relevat cu prilejul acesta. Revista *Arta*, care apărea la Iași în 1904, anunța într-unul din numerele sale că „*Amor pierdut – viață pierdută*, dramă postumă de M. Eminescu, se va juca pe scena Teatrului Național, la 21 aprilie anul curent" (*Arta*, I, nr. 23, din 19 aprilie 1904, p. 12). Nu știm dacă această reprezentație a avut loc, ne interesează însă mai cu seamă să știm ce e această dramă postumă. Ea nu poate fi identificată nici cu *Histrion,* pe care Eminescu o tradusese cândva din nemțește, nici cu *Bogdan Dragoș*, nici cu *Mira*, nici cu *Andrei Mureșanu*; în ultimă instanță ar putea să fie una și aceeași cu *Lais*, tradusă după Augier, care însă nu e nici dramă și nici nu se potrivește cu totul unui asemenea titlu. Pe de altă parte, nu știm nimic asupra unei drame intitulate *Trei flori albe,* pe care poetul o făgăduise cândva. Fie că *Amor pierdut – viață pierdută* ar fi un nou titlu al acesteia, fie că ar fi o dramă cu totul nouă, chestiunea merită să fie cercetată mai de aproape. Cartoanele Teatrului Național din Iași ne rezervă poate o surpriză, dacă nu o dezamăgire.

Se vede din toate acestea cât de puțin și cât de vag cunoaștem activitatea literară a lui Eminescu, cu toate cele 15.000 de pagini manuscrise de la Academie și cu toate cercetările mereu multiplicate împrejurul lui. Pe lângă ceea ce cunoaștem și păstrăm de la el, ne va rămânea totdeauna un fel de a doua operă necunoscută, din care numai întâmplătoare împrejurări fericite ar mai putea să scoată la iveală fragmente, și care, mai probabil, vor rămâne pierdute fără întors.

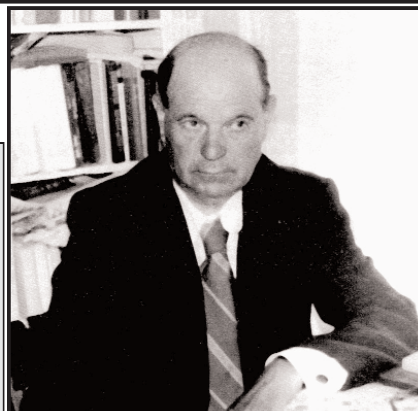
(*Revista Fundațiilor Regale*, I [1934], nr. 9, pp. 628-636)

La început de iunie, ÎPS Calinic, Arhiepiscop al Argeșului și Muscelului, își aniversează ziua de naștere. Îl omagiem și noi aici, alături de Cucu Ureche, urându-i LA MULȚI ȘI BUNI ANI!

Nicolae Ţurcanu - un poet regăsit

Mai degrabă descoperit, abia acum, la noi, regăsit însă şi în Moldova. Mi-a fost semnalat de curând de către acad. Petru Soltan, care, împreună cu colega Svetlana Cojocaru (directorul Institutului de Matematică şi Informatică al Academiei Republicii Moldova), a făcut posibilă procurarea unei cărţi recente a poetului, volumul *Din vinerea patimilor,* apărut în 2010 la Editura Lumina, Chişinău. Am parcurs volumul cu o emoţie uşor de înţeles. Poezie „clasică”, plină de lirism, nostalgie, patriotism, dragoste de locuri şi de oameni, pitorească, plină de culoare locală şi umor, din gulagul siberian tânjind după locurile copilăriei, după revenirea din exil, amintind de grozăviile lagărului de muncă. O poezie optimistă, tonică, în ciuda suferinţelor parcă nesfârşite ale autorului, cu adevărat „un poet cu o soartă vitregă”, cum îşi intitulează prefaţa la carte Ion Diordiev, un alt scriitor moldavo-transnistrean care ar merita cunoscut şi în România.

Cu acordul prefaţatorului şi al editurii, reluăm aici textul care deschide volumul, precum şi câteva dintre poemele din carte (la pag. 5 şi 19), punându-l în acelaşi timp pe poetul transnistrean sub semnul lui Eminescu. Doi mari poeţi patrioţi, cântând, fiecare în felul său, *baştina,* un cuvânt frumos, care apare de multe ori în textul de mai jos. (Gh. Păun)

Un poet cu o soartă vitregă

Ion DIORDIEV

După ce *îmi voi da obştescul sfârşit, roagă poetul Nicolae Ţurcanu, manuscrisele mele, materialele de arhivă şi altele care se referă la creaţia mea literară, trebuie să fie date pentru păstrare fiicei mele, ea, la rândul ei, să le dea feciorului, adică nepotului meu Nicolae, şi aşa mai departe până atunci când pe acest pământ nu va fi arsă cu foc roşu toată murdăria birocratică şi în locul ei vor veni oamenii care îşi vor îndreptăţi calităţile umane...* (Din testamentul scris la 7 aprilie 1984: peste un an şi patru luni, la 19 august 1985, poetul s-a stins din viaţă.)

Nicolae Ţurcanu s-a născut în satul Nezavertailovca, raionul Slobozia, în Transnistria, la 21 ianuarie 1918, într-o familie de ţărani. La vârsta de cinci ani rămâne fără tată. Peste câtiva ani mama lui se recăsătoreşte, iar tatăl adoptiv îl urăşte pe băiat chiar din primele zile, ceea ce îl face pe micul Nicolae să doarmă adesea în grajdul cu cai. Peste câtiva ani mama şi tatăl adoptiv părăsesc baştina şi el rămâne la o mătuşă bolnavă, care aproape că nu era în stare să-l întreţină. „Când nu aveam ce mânca la mătuşa mea, veneam acasă ca să nu mă vadă nimeni cât de mult sufăr. Prin anii treizeci bântuia foamea şi, când mă culcam în casă, îmi adunam pietre, beţe şi le puneam lângă mine ca să am cu ce arunca în şobolanii care apăreau noaptea şi rodeau masa. Vara, adesea, dormeam afară, de frică să nu-mi roadă picioarele şobolanii flămânzi şi ei. Iarna, ca să nu mi se rupă prea degrabă bocancii, mă dădeam pe gheaţă cu picioarele goale”, îşi amintea adeseori poetul de copilăria sa, însă mizeria nu i-a putut spulbera dragostea faţă de carte. A învăţat singur să citească şi citea tot ce-i nimerea în mână. Fiindcă înţelegea buchiile, a fost angajat ca poştaş. „Aici mai căpătam câte o bucăţică de pâine, o bomboană, un covrig”.

Cum a nimerit Nicolae Ţurcanu la şcoală chiar el povestea uneori cu umor: „Îmi pare rău şi acum că într-o zi, când am adus o scrisoare la sovietul sătesc, m-a văzut un inspector, care m-a întrebat de ce nu sunt la lecţii. I-am spus că nu învăţ. L-a certat pe preşedinte şi i-a ordonat ca în cel mai scurt timp să mă facă elev. Învăţătorii de la şcoală m-au examinat şi am fost primit direct în clasa a cincea. Dacă nu aş fi umblat la şcoală încă vreo doi-trei ani, probabil că m-aş fi dus direct la institut”. Peste doi ani termină şcoala de şapte ani, apoi a urmat studiile la Şcoala Pedagogică din Balta.

În timpul studiilor din Balta face primele încercări poetice. După câtiva ani devine unul dintre poeţii îndrăgiţi din Republica Autonomă Moldovenească. Iată ce îşi aminteşte Grigore Ciugut, un vechi şi devotat prieten al poetului, originar din satele de moldoveni de hăt de lângă Bug, din regiunea Elizavetgradului, pe care soarta l-a adus în Moldova: „în urma represaliilor din 1937-1938 fuseseră scoşi din programele didactice clasicii literaturii române, iar unii dintre scriitorii contemporani fuseseră exterminaţi... La şcoala medie din satul natal mi-a predat literele Simion al lui Ion Ţăranu. Manualele de literatură erau scoase din circuit... Ne aducea ziare şi reviste editate în Tiraspol în care găseam poezii şi proze scurte... Din câte ţin minte, pedagogul ne bucura mai ales cu versuri de Nicolae Ţurcanu, poet tânăr, dar viguros şi talentat... (*Transnistria*, 1991, nr. 33-34)

Începutul războiului l-a făcut să se întoarcă la Nezavertailovca, fiind pe atunci grav bolnav.

În una din zilele toamnei lui 1941, au apărut doi reprezentanţi ai autorităţilor, care s-au interesat de sănătatea lui. După o săptămână au venit cu un camion şi l-au transportat la Tiraspol, unde un responsabil, dl Munteanu, l-a întrebat cu ce se ocupă şi unde poate găsi cărţile lui de poezie. Poetul i-a povestit despre mizeria vieţii, că scrie poezii când durerile îl mai slăbesc. Domnul Munteanu i-a recomandat să-şi caute o gazdă, ceea ce Ţurcanu a şi făcut. Apoi a fost internat în spitalul militar. Când aici au început să fie aduşi mai mulţi răniţi, a plecat. Tratamentul, deşi a fost de scurtă durată, l-a ajutat. L-a pus pe picioare. Văzându-l că se simte mai bine, dl Munteanu îl roagă să citească poeziile sale la o serată la care vor fi prezenţi reprezentanţii elitei din judeţul Tiraspol. Tânărul poet acceptă propunerea şi citeşte poeziile „În satul meu” şi „Pe malul Nistrului”.

Nicolae Ţurcanu, văzut de artistul poporului Isaia Cârnu

În luna martie 1942 i se propune să plece la Bucureşti la tratament; împreună cu capela corală „Visul Bugului” pleacă în capitala României (aşa va mărturisi N. Ţurcanu la judecată). Dl Munteanu îi zise să redacteze o poezie, pe care o va citi apoi la concertul din sala Ministerului Învăţământului. Poezia se numeşte „Salutarea noastră” şi începe cu:

Bună ziua, deal şi vale,
Salut netedă câmpie.
Bună ziua, fraţi şi neamuri,
Salut, dulce Românie...

La spital s-a aflat trei săptămâni. Un domn tânăr, care s-a recomandat ca student bulgar, Brucev, i-a spus că e folosit de propagandă în scopuri politice şi a insistat să se întoarcă la Tiraspol, altfel va fi rău de el. A părăsit spitalul fără să se trateze până la capăt.

În timpul acesta, fără consimţământul lui, i-a fost publicată în presă poezia „Salutarea noastră”. În aprilie 1942, intră în serviciu ca secretar literar la biblioteca Institutului de Statistică din Tiraspol.

În 1944, când regimul român se destrăma în Transnistria, i se propune să emigreze. Îl invită un medic francez, dar dânsul nu acceptă şi rămâne în satul natal.

Aflând că la Soroca se stabileşte conducerea republicii, pleacă acolo. Este numit director al şcolii din satul natal, dar nu reuşeşte să lucreze cel puţin o zi, căci e arestat.

Iată unele extrase din mandatul de arest din 27 iulie 1944: „Luând cunoştinţă de materialele KGB-ului privind activitatea criminală desfăşurată de Ţurcanu N.M., ajung la concluzia că tov. Ţurcanu N.M., aflat pe teritoriul ocupat temporar, a trecut de bună voie în serviciul român, a luat cuvântul la radio şi seratele festive, unde şi-a citit propriile poezii închinate conducerii române. În timpul cercetărilor şi-a recunoscut crima.”

Nicolae Ţurcanu îşi amintea cu durere de vremurile când era supus anchetărilor: „Am căutat să explic că cele două poezii pe care le-am spus la serata festivă din Tiraspol nu erau antisovietice, că la radio n-am luat cuvântul, n-am vorbit la manifestările festive. Am citit numai poezii, dar anchetatorul strigă supărat: Mata cauţi să te îndreptăţeşti.

- Nu caut să mă îndreptăţesc, caut să spun ceea ce a fost şi ceea ce am făcut.

- Recunoşti că eşti vinovat ca trădător de patrie?

- Dacă cele săvârşite de mine sunt calificate ca acte de trădare, ce-mi rămâne să fac, decât să recunosc?

- Recunoşti că ai săvârşit o crimă faţă de statul sovietic?

- Da, recunosc. În perioada ocupaţiei, din cauza sănătăţii mele şubrede şi a stării materiale grele, am trecut de bună voie în serviciu, am lucrat la bibliotecă. În primul rând, am citit o singură dată la o serată festivă două poezii lirice „În satul meu natal” şi „Pe malul Nistrului”, în al doilea rând, am redactat poezia „Salutarea noastră” pe care, pare-mi-se, în martie 1942, am citit-o în sala Ministerului Învăţământului din Bucureşti, la o serbare. În al treilea rând, la serata organizată de Liga Culturală din Bucureşti am citit poezia „În satul meu”. În al patrulea rând, poezia „Salutarea noastră” a fost publicată în presa vremii fără ştirea mea. La radio n-am citit-o.

Sub crugul Eminescului

În luna septembrie 1944 anchetarea se încheie cu următoarea formulare: a publicat și a recitat poezii cu conținut antisovietic.

La 20 noiembrie a avut loc ședința judiciară a curții marțiale. Iată unele extrase din sentința din 28 noiembrie 1944. „Poezia «În satul meu», scrisă de Țurcanu, nu conține calomnii la adresa puterii sovietice. Poezia «Pe malul Nistrului» nu este cunoscută curții marțiale și este imposibil a trage anumite concluzii. Poezia «Salutarea noastră» conține elogii la adresa românilor... Examinând materialele existente, curtea marțială conchide că acțiunile lui Țurcanu nu conțin elemente constitutive ale delictului prevăzute de articolul respectiv al Codului penal al Ucrainei. În temeiul articolului 290-297 alineat I, el este achitat."

Dar zadarnică i-a fost bucuria și speranța că se va întoarce la baștină. Forțele din umbră, invidioșii și slugile regimului existent urmăreau pas cu pas procesul. Despre aceasta nu o singură dată i-a spus anchetatorul soției lui N. Țurcanu, că există persoane interesate în a-l băga la pușcărie. Poetul, nu o singură dată, i-a numit pe făptașii care i-au distrus soarta. Mai cu seamă o persoană, care toată viața s-a aflat în posturi mari și s-a bucurat de premii literare. Documentar însă lucrul acesta deocamdată nu este demonstrat. Astfel apare un protest din partea procurorului militar, motivându-se că nu s-au prezentat toți martorii la judecată. Urmează o nouă ședință a Curții Marțiale. Procesul durează două ore. Sentința era următoarea: zece ani de colonie de corecție prin muncă și cinci ani de privare de drepturi civile. Degeaba îi implora poetul pe reprezentanții tribunalului, aceștia serveau regimul pe care îl reprezentau. Poetul nu avea cui să-și verse durerea când s-a văzut dus sub escortă. Prieten devotat îi rămăsese doar inspirația(...).

Poetul își amintește astfel de această perioadă: „Greu, foarte greu mi-a fost la închisoare, însă am supraviețuit și, ca prin minune, mai am zile. Am rezistat pentru că am avut răbdare de elefant și inimă de taur. În cartea *O zi din viața lui Ivan Denisovici*, scriitorul rus A. Soljenițân povestește despre chinurile unui moldovean năpăstuit în infernul GULAG-ului. În acel personaj anonim sunt întruchipat eu. La Norilsk și-n alte părți, unde mi-am ispășit pedeapsa, m-a însoțit muza. Ziua sub escortă ne duceau la lucru. Acolo îmi înfiripam versurile în memorie, iar seara prietenii fideli îmi aduceau «caietul verde», mă îndoseau într-o baracă de nădejde, le notam în pripă și mi-l ascundeau din nou încât nici un copoi n-a dat de urma lui. Astfel, cu timpul, mi-am acumulat zeci de poezii scrise mărunt-mărunt, nu cu buchii chirilice, ci latine."

„Caietul verde" cuprinde 269 de poezii.

Poetul iese din închisoare în anul 1952, cu doi ani mai devreme. „Să știi, frate, că la dubă am robit ca un cal de dârvală. Din acest motiv celor mai mari de acolo, chipurile, li s-a făcut milă de mine și m-au eliberat de la caznă cu doi ani mai devreme. Dar să vedeți «bunătate»! Mi-au prescris să mă întorc nu la baștina mea - satul Nezavertailovca, - ci în raionul Camenca, mai departe de oraș. Cine era să mă oploșească acolo pe mine, om străin, fără pașaport? Oare o astfel de slobozenie nu aducea a batjocură? În plus, fusesem lipsit și pe cinci ani de drepturi cetățenești.

A naibii situație. Neavând buletin de identitate, devenii șomer. Ba mai mult, vagabond."

Primul loc de lucru l-a obținut din partea statului pe 16 iunie 1954 - ca vânzător de înghețată. Dar această ocupație nu-i aduce plăcere, nici venit, deoarece înghețata se topea înainte de a fi cumpărată și adesea costul era restituit din buzunar. Deși avea trei ani de institut, iar în 1953 terminase și cursurile de predare a limbii materne în clasele 5-7, niciun șef al Direcției de învățământ nu dorea să-l angajeze. Cu mult mai târziu i s-a permis să predea câteva ore de limbă moldovenească în școala serală.

Trăia greu. La 22 ianuarie 1955 trimite o scrisoare lui Petrea Cruceniuc: „Bade Petrea. Vă scrie și Vă salută turcul, negrul și breazul Nicolae. Iertați-mă dacă amintirea despre mine o să Vă nască niscaiva fiori de neplăcere. Atâta om mai am și eu pe planeta asta, către care mă pot adresa cu inima deschisă, sinceră - către D-ta. Anul trecut, adică prin decembrie, în zilele când D-voastră erați bolnav la pat, i-am trimis lui tov. Rusu niște poezii, ca prin mijlocirea D-lui să ajungă la D-ta. Până astăzi nu știu dacă au ajuns...

Pe timpul tinereților lui T. Arghez,i poeții ocupau locul dintre ușă și scuipătoare, eu nici acest loc de «onoare» nu-l merit.

...Când stau așa zile și nopți de-a rândul, mă gândesc la intelectualii din Apus, care ajungând la fundul disperării mele pur și simplu se sinucid. Măcar că puterile nevăzute ale soartei mele tot mai intens și mai forțat mă îmbrâncesc să-mi arunc ștreangul în gât, pasul acesta n-am să-l fac.

Sovietul Suprem, prin ucazul de la 17.IX.55, punctul 6, a luat pedeapsa și pata de pe umerii mei. Dar iată că nu-i așa: pedeapsa mea se prelungește pe măsura prelungirii vieții mele. Iată de ce eu apar azi ca un om de prisos...

...De ce Vă scriu toate acestea? Nu știu. Poate că așa, ca să-mi lărgesc lațul care mă gâtuie. Cu stimă profundă, N. Țurcanu."

Aceasta e una dintre multele scrisori pe care poetul le tot adresa unor prieteni, dar și celor din fruntea conducerii republicii.

Cu trecerea anilor a fost observat și de scriitorii din Chișinău. Dar nu ca să-l susțină. Majoritatea dintre ei îl știau doar când veneau la el în ospeție. Avea un vin bun și era deprins să pună la masă bucate gustoase. „Nu-mi pare rău că vin la mine. Chiar mă bucur din tot sufletul și nu cu scopul de a avea ceva profit din vizitele lor. Mă întristează că vin și se duc, iar când mă întâlnesc în Chișinău, nu mă recunosc..."

Renascentistă

Și totuși, am greși mult în fața adevărului, dacă n-am spune că s-au găsit poeți care l-au înțeles și chiar l-au ajutat mult. El aduce adesea vorba despre trei bărbați. „Dacă nu ar fi fost Nicolae Costenco, Petrea Cruceniuc și Anatol Codru, nu mai vedea lumina tiparului nicio carte de a mea de după război."

Strădaniile lui Petrea Cruceniuc, Anatol Codru și ale lui Nicolae Costenco s-au încununat de succes. Îi apare culegerea de versuri *Rod* (1963). Ulterior au văzut lumina tiparului plachetele *Vânjosul pământ* (1968) și *Poezii* (1983). Cărțile n-au zăbovit mult pe rafturile librăriilor, precum se mai întâmpla cu opera unor proaspeți laureați.

În procesul de pregătire a culegerii *Rod*, cum erau cerințele pe atunci, manuscrisul a fost discutat, mai bine zis - „distrus" la editură. După discuție, Nicolae Țurcanu zice:

- Îmi vine să mă întorc acasă, să ard toate poeziile. Ce-mi rămâne să fac dacă criticii literari, ca și mulți poeți, dansează după cum le cântă puterea de sus.

- Nu face prostia asta! Dorești ca dușmanii să jubileze de bucurie? Din contra, fii bărbat! Scrie așa încât să crape de ciudă, îi spune Costenco.

În ziua aceea ne-am dus împreună la baștină. Pe drum am vorbit mult despre creație, despre durerea care îl doboară când simte atitudinea colegilor. Ajunși în sat, la despărțire a zis cu tristețe: „De mi-ar da Dumnezeu putere să mă țin de sfatul lui Costenco... De fiecare dată când mă întorc distrus de la Chișinău, jur să nu mai pun mâna pe condei. Poezia îmi aduce numai amar și chin. Dar trece un timp oarecare și, fără să vreau, iar îmi roiesc gândurile în cap, care se cer îmbrăcate în haină poetică. Cu poezia terminată, simt că mă calmez, vorbindu-mi mie însumi: Dușmanii mei iar vor zice că poezia mea nu e artă. Dacă mă voi lăsa de scris, vor avea dreptate ei, că sunt slab de fire. Aceasta nu mi-o pot permite".

După o discuție, Zadnipru i-a spus:

- Tragedia matale, bade Nicolae, e că nu poți cânta falsitatea.

Țurcanu i-a răspuns, privindu-l în ochi;

- Da parcă mata nu ai aceeași tragedie?

E tragedia tuturor acelora care vor să facă artă adevărată, dar nu dictată de sus. Poezia mea e de toată ziua, nu numai de sărbători, zise trist Țurcanu.

Apoi publicațiile nu-i dădeau iarăși nicio atenție. Aceeași tăcere la scrisorile pe care le trimitea la ziare și reviste. Și mult s-a bucurat atunci când revista *Nistru* îi găzduise câteva poezii. Auzise cum a fost susținut de Nicolae Dabija. Dumnealui a îndrăznit să-i replice lui Bucov, care era contra publicării versurilor unui „dușman al poporului", trădător de patrie, cum îl numea el.

- Nu știu cât de trădător de patrie a fost Țurcanu, zice Dabija, iar dacă are adevărate poezii, de ce să nu luăm pildă de la cei din Țările Baltice? Acolo se publică operele de valoare și ale scriitorilor din emigrație.

Când l-am întâlnit, mi-a spus optimist: „Se ridică o nouă generație de oameni de creație, poeți nu numai talentați, dar și îndrăzneți."

Era în iarna anului '84. Vin la dumnealui în ospeție. Lângă pliță e o grămadă de hârtii. El lua câte o foaie și o arunca în gura pliței și-și încălzea mâinile. L-am salutat. A răspuns la binețe. Mă uit la grămada de hârtii. Erau poezii.

- De ce le ardeți? l-am întrebat.

- Măcar atât folos din creația mea - să-mi încălzesc mâinile. Poezia mi-a adus numai chin. Multor scriitori li se introduc în planurile editoriale denumirea viitoarelor cărți, pe care abia le poartă în gând. Eu pun manuscrisele pe masă și nimeni nu le acordă nicio atenție. Toți mă au de trădător. Mă întreb adesea: în ce constă trădarea mea? A neamului? A patriei? Mai degrabă ei, cei care mă învinuiesc, sunt niște trădători, căci nu vorbesc de durerea omului simplu. Ei și azi sunt trădători, trădători ai adevărului. S-au dedat minciunii pe care le-o dictează cei de sus, de la putere. Viitorul își va spune cuvântul, îmi pare rău că n-o să fiu ca să-l aud.

La 19 august 1985, poetul s-a stins din viață. După o zi de vară, fără apă, fără atenție, cât a stat în coridorul spitalului raional, le-a spus medicilor: „Nici Domnul Dumnezeu nu mă va salva. Sunt distrus complet de lingușitorii care s-au oploșit pe lângă puterea ce le cântă și ei dansează fericiți pe spinarea oamenilor truditori."

La înmormântare s-a adunat tot satul. N-a fost nimeni din partea Uniunii Scriitorilor din R. Moldova. (...) În anul 1992 Uniunea Scriitorilor i-a acordat un premiu special (post-mortem) pentru *Opera omnia.*

Despre Nicolae Țurcanu aproape că nu s-a scris nimic, atât timp cât scriitorul a fost în viață. Dar și acele cuvinte calde, pe care i le scriau poeții ca autografe pe cărți, pe care i le înmânau, când aveau prilejul să-l bucure, precum și telegramele cu ocazia unor sărbători din viața lui, ne spun că erau oameni care-l iubeau și îi înțelegeau opera. Era simpatizat de toți colegii de serviciu, printre care se aflau și români de peste Bug.

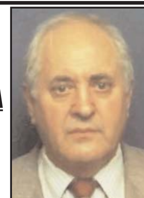
„...Soarta însă a fost crudă pentru toți românii ajunși din nou sub ocupația rusească. Revenind în aceste teritorii, bolșevicii au urmărit și i-au exterminat pe toți acei care au gândit românește. A căzut și poetul Nicolae Țurcanu, dar poezia lui va rămâne ca o făclie a românilor transnistreni." (Dintr-o scrisoare a lui Alexandru N. Smochină, fost subprefect al județului Tiraspol.)

Viața și opera lui Nicolae Țurcanu vor deveni cu timpul un obiect de studiu mai amănunțit, deoarece e o operă adevărată care abordează problemele general-umane, și nu dictate de condițiile existente. În lucrarea sa „O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia", M. Cimpoi menționează cu privire la opera lui Nicolae Țurcanu: „A publicat versuri care dovedesc un simț nealterat al limbii, un lirism autentic, un dor de a surprinde culoarea locului".

Suntem în speranța că acei care l-au cunoscut pe poet vor scrie despre el așa cum l-au văzut, cum l-au simțit în viața lui zbuciumată. Suntem datori să-i cunoaștem biografia, ca viitoarele generații să-și dea seama mai bine cum a fost regimul totalitar, cum l-au servit acei care se hrăneau din lingușire pe lângă putere, călcând pe sufletele oamenilor talentați.

Un mare matematician și patriot

Dionis LICA

La final de iunie, chiar de ziua Sfinților Apostoli Petru și Pavel, academicianul Petru SOLTAN, bunul prieten al revistei noastre, împlinește frumoasa vârstă de 80 de ani. Împreună cu elevul și colaboratorul său Dionis LICA, din Chișinău, îi urăm și noi LA MULȚI ANI CU SĂNĂTATE!

Să scrii despre acad. Petru Soltan e ca și cum ai încerca să te atingi de sublim. Atât de impunătoare și senină este imaginea Domniei sale, că, începând să-i evoci chipul, ai teama să nu-i retușezi cu vreun cuvânt strălucirea.

Prin energia tinerească și erudiția sa, prin siguranța interpretărilor și argumentărilor, prin forța de convingere, la această vârstă venerabilă, acad. Petru Soltan bate vioi cadența în ritmul generațiilor ce vin după dânsul – pildă de responsabilitate civică și rigoare profesională, un îndemn la muncă asiduă și aport creator. Calitățile dlui Petru Soltan te predispun la admirație.

Petru Soltan, de când îl cunosc, este nu numai un plugar neobosit pe ogorul vieții noastre spirituale și practice, un distins savant și manager pe făgașul învățământului, al cercetării științifice, un luptător pentru redeșteptarea neamului, un profesor cu har binecuvântat de Dumnezeu, dar și o personalitate care respectă demnitatea oricui.

L-am întâlnit pe domnul Petru Soltan încă din timpuri de mult trecute, din 1952, pe când eu eram elev în clasa a IX-a a Școlii Medii Nr. 1 din Hâncesti, iar Domnia sa – proaspăt numit în funcția de director al școlii. Era și profesorul nostru la matematici. Deși tânăr, se evidenția net de ceilalți învățători: avea un fel specific de a ține orele, care te predispunea la carte și admirație. Pe mine, precum și pe colegii de clasă (Alexandru David, Grigore Lica, Ion Țurcanu, Dumitru Grosu și alții), ne-a impresionat modul de a atrage elevii la cercurile științifice pe discipline. Cu pasiune, ne avântam în căutarea altor surse de informare decât manualele ca să facem față cercurilor științifice, când trebuia să tratăm probleme concrete în fața colegilor de clasă, școală, dar și a unor profesori din alte școli, invitați la ședințe de domnul director.

N-am bănuit atunci că drumurile mele pe anumite tronsoane vor fi comune cu ale directorului și profesorului meu, care, la sfârșitul anului școlar 1952-1953, ne-a părăsit pentru a-și continua studiile la doctorantură (Univ. „M.V. Lomonosov” din Moscova).

În anii 1963-1967 deveniserăm colegi ai sectorului de matematică aplicată din cadrul Institutului de Matematică al Academiei de Științe din RSSM. Pe atunci eram preocupați de optimizarea rețelei de autogări pe teritoriul republicii. Rodul muncii grupului nostru (P. Soltan, D. Zambițchi și D. Lica) a fost să determinăm locul (optimal) de amplasare a Gării Auto Republicane din Capitală. Grație proiectului propus de grupul nostru, a fost dată în exploatare gara auto, vecină cu Piața Centrală. Pe atunci Chișinăul era mic. Analizând rețeaua de drumuri, dl Petru Soltan a propus o idee care nu cerea cunoașterea distanțelor pentru orice tronson.

În perioada 1983-1986 destinul iarăși ne-a făcut să „fierbem” în aceeași oală, de această dată, la Institutul de Cercetări Științifice în Domeniul Planificării de pe lângă Guvernul Republicii Moldova, Domnia sa deținând funcția de director al institutului, iar eu – șef al laboratorului de „Infrastructură socială”.

În cele din urmă (2005-2009) ne întâlnim la Universitatea de Stat, fiind colegi ai catedrei de „Informatică și Optimizare Discretă”. Și astăzi avem legături prietenești, ne întâlnim de câteva ori pe săptămână, discutăm ore întregi pe diverse teme. De altfel, dl Petru Soltan, în viziunea mea, este persoana de o vastă cultură și erudiție, cu privire dincolo de limitele pregătirii de la facultate, un spirit universal. Dânsul e în stare să explice, în amănunte, cu uz științific, probleme din diverse domenii, fie ele din fizică, cosmos, istoria neamului, genetică, geografie.

Petru Soltan s-a consacrat oriunde ca o persoană de stat. În prezent dl academician este angajatul și conducătorul științific al laboratorului „Optimizare discretă” din cadrul Universității de Stat a Republicii Moldova.

Imensă este contribuția lui Petru Soltan la pregătirea cadrelor de înaltă calificare. Sub nemijlocita lui îndrumare au susținut tezele de doctorat (și abilitare) în științe fizico-matematice 25 de persoane, care astăzi activează în republică sau peste hotarele ei (SUA, Franța, Rusia, Germania, Polonia, Belarus, Siria și în alte colțuri ale lumii).

Pe mapamond, dl Petru Soltan este cunoscut ca valoroasă personalitate în diverse domenii (matematici, economie, sociologie, literatură, lingvistică etc.), fiind, totodată, un reputat publicist. Este menționat de Universitatea „M.V. Lomonosov” ca ilustru matematician.

Academicianul Petru Soltan este fondatorul originalelor direcții de cercetare *Geometria mulțimilor d-convexe, Topologia complexelor de relații multi-are.*

Domnul Petru Soltan publică și cărți nematematice: *La porțile Babilonului*, Ed. Arc, Chișinău – 2001; *Ieterele,* Societ. „Paul Mihail”, Chișinău – 2003; *Între Scylla și Charibda,* Ed. Știința, Chișinău – 2003; *Transnistria, lacrima mea,* ASEM, Chișinău – 2003. În aceste lucrări, dl Petru Soltan și-a manifestat poziția civică practic la orice eveniment important din viața social-economică, științifică, educațională și politică, în special cu privire la situația din Transnistria separatistă.

Domnul Petru Soltan este persoana care, fie în postura de șef de catedră sau director de institut, a selectat și trimis zeci și zeci de tineri la studii în diverse centre științifice prestigioase din Moscova, Kiev, Novosibirsk, Minsk etc., care au susținut tezele de doctorat (Vasile Nedelciuc, Mihai Pătraș, Anatol Caraganciu, Mihai Roșcovan, Dumitru Guzun, Gheorghe Căpățână, Vasile Mutu ș.a.) și, în prezent, aduc faimă republicii sau lucrează peste hotarele acesteia.

Acad. Petru Soltan,
între acad. Eugen Simion și prof. Dionis Lica

La prima vedere, aveai impresia că dl Petru Soltan beneficiază de principiul preferat al autorităților de a avansa la posturi de conducere în Moldova Sovietică reprezentanți fideli din partea stângă a Nistrului – forgeria de cadre impuse de Moscova. Însă adevărul nu este deloc așa. Într-un discurs public al său, a afirmat: „Noi, transnistrenii, purtăm o mare vină în fața basarabenilor”.

În martie 1986, dl Petru Soltan este destituit din funcția de director al Institutului pentru Cercetări Științifice în Domeniul Planificării din cadrul guvernului RSSM, fiind învinuit de multe rele. Iată ce s-a întâmplat. Timp de 13 ani, Petru Soltan a format o instituție cu renume în URSS, căreia în Gosplanul unional i se spunea „Institutul lui Soltan”. Era singura instituție din întreaga uniune unde funcționa, în mod automatizat, modelul renumitului economist din SUA Vasile Leontief, laureat al premiului Nobel. Autorităților locale, evident, nu le convenea că Petru Soltan se bucura de autoritate și influență, în republică și în uniune deopotrivă. De pildă, președintele AȘ din URSS, Anatol Alexandrov, a propus Guvernului de la Chișinău ca directorul acestei instituții să fie ridicat la cel mai înalt post în cadrul AȘ din republică, propunere cu ghinion, mai ales că din cei peste 600 de salariați ai institutului majoritatea erau români-moldoveni. A urmat un an și jumătate de controale din partea C.C., K.G.B., ministerului de finanțe, OBHS, Gosplan-ului, AȘ. Nu se depistează încălcări care ar fi suficiente pentru scoaterea din funcție a directorului. Încep mistificările, difuzate cu răsunet în mass-media. Și doar informația adusă de la K.G.B.-ul de la Moscova asupra activității publice a lui Petru Soltan de pe timpul doctoranturii la Universitatea „M.V. Lomonosov” rezolvă problema: este destituit din funcție și trimis în judecată sub pretextul că este un criminal periculos, aducând statului un prejudiciu de 49 de mii de ruble. Astfel, savantul-academician, profesorul cu renume Petru Soltan, din martie 1986 până în februarie 1987 devine șomer fără drept de a activa altfel decât, bunăoară, paznic: să nu poată influența lumea. Asta e un paradox al totalitarismului.

Omul, profesorul și savantul Petru Soltan s-a încadrat plenar în mișcarea de renaștere națională, fiind alături de oamenii de bună credință precum Grigore Vieru, Nicolae Mătcaș, Ion Dumeniuk, Ion Ungureanu, Dumitru Matcovshi, Gheorghe și Mihai Ghimpu, Ion Dediu, Nicolae Dabija și alții.

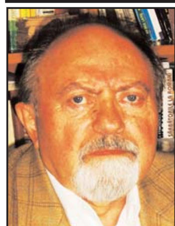
Este ales membru al comitetelor de inițiativă pentru formarea, mai întâi, a Mișcării Democratice, apoi a Frontului Popular din republică (1987-1994). În anii 1989-1990 deține funcția de prim vice-președinte al Frontului Popular, iar la scrutinul din 1990 devine parlamentar, fiind Președinte al Comisiei pentru Știință și Învățământ și Membru al Prezidiului Parlamentului Republicii Moldova (1990-1994). Grație funcției pe care o deținea Petru Soltan în Parlament, împreună cu alt brav fiu al neamului, Nicolae Mătcaș – Ministrul Științei și Învățământului, trimit mii și mii de tineri în străinătate, mai ales în România, care acordă Republicii Moldova anual câte 1000 de burse preuniversitare, 1000 – universitare, inclusiv din ministerele de forță și din Institutul de Diplomație (25 de burse), 15 burse pentru teologie, 600 de burse lunare pentru doctorantură și perfecționarea profesorilor și primarilor din Republica Moldova.

Petru Soltan este persoana care a lăsat o urmă adâncă în istoria republicii, motiv pentru care nici societatea nu l-a uitat, recompensându-l cu diverse decorații și titluri onorifice. Este Om emerit (1994), Laureat al Premiului Național în Domeniul Științei (2004), Doctor Honoris Causa al Universităților „Babeș-Bolyai” (Cluj-Napoca, 1992), a celei din Tiraspol cu sediul la Chișinău (2000), al Academiei de Studii Economice din Moldova (1998), Doctor Magna cum Laudae al Universității Libere Internaționale din Republica Moldova (1993), Profesor onorific al Universității „Petre Andrei” (Iași, 2001). A primit Medaliile „S.A. Vavilov” a Societății „Stiința” (Moscova, 1991), „Meritul Civic” (1996), „Mihai Eminescu” (2000), „Dimitrie Cantemir” a AȘ din Republica Moldova (2001). Este Membru de Onoare al Academiei Române (2003). A primit Ordinul Republicii (2010) – decorație supremă.

În aceste zile de vară, cu prilejul frumoasei aniversări a opt decenii de viață și 59 de ani de muncă rodnică, noi, discipolii și colegii Omului, Pedagogului și Savantului Petru Soltan, îi suntem recunoscători pentru tot ce a reușit și că e alături de noi, pentru opera sa științifică, didactică și politică, urându-i multă sănătate și viață în ani.

Patria noastră - limba română

Originea numelui MOLDOVA (II)

Ion POPESCU-SIRETEANU

A*l. Rosetti,* în *Istoria limbii române*, se asociază concluziilor altor cercetători (Brüch, Densusianu, Meyer-Lübke, Skok) și, necunoscând scrierea lui T. Bălan, publicată în 1973, crede că „în stadiul actual al cunoștințelor noastre, numai explicația numelui **Moldova** prin gotică este satisfăcătoare". Deși aduce argumente noi față de Hasdeu, Xenopol și Onciul, ipoteza lui Al. Rosetti este inadmisibilă, întrucât numele **Moldova** este privit izolat.

Ion Gheție, într-un articol (*Moldova – cuvânt de origine gotică?* în *SCL,* 1976, nr. 3, p. 307-309) nu admite părerea lui Al. Rosetti. Până se vor aduce noi argumente, convingătoare, în favoarea originii gotice, „dăm credit" în continuare etimologiei propuse de acad. Iordan, preferabilă în toate privințele.

Si-au încercat posibilitățile în rezolvarea acestei etimologii istoricii Vasile Maciu, V. Spinei, Alexandru V. Boldur, Adolf Armbruster, fără rezultat. T. Bălan încheie cercetarea sa în felul următor: „Ne găsim, așadară, în fața unei enigme. Atât știm că numele **Moldova** derivă de la cel de **Molda.** Dar acestui din urmă nume nu i se poate stabili nici originea, nici nu i se poate explica semnificația" (p. 111).

D**ragoș Moldovanu** a publicat în *Anuarul de lingvistică și istorie literară,* 1981-1982, A, p. 5-61, un amplu studiu dedicat originii numelui **Moldova**, încercând să rezolve și etimologia. A urmărit ipotezele care au în vedere o origine celtică, iraniană, gotică și slavă, analizându-le critic. Moldovanu socotește că „râul a fost numit, probabil, **Muldah(u)a** «râul cu maluri moi» de către triburile germanice ale taifalilor care se pare că au locuit în sec. 3-4 pe cursul mijlociu al Moldovei. De la taifali „hidronimul a fost preluat de către slavi, care l-au adaptat formal în **Moldava**". În secolul al X-lea s-a produs o discontinuitate în evoluția numelui pe teren slav – fapt explicat de noi prin asimilarea probabilă a populației slave de către românii plecați din vestul Transilvaniei din cauza invaziei maghiare. În acest fel tema hidronimului și-a menținut aspectul vechi slav, iar alternanța de sufixe **Moldáva / Móldova** s-a tranșat pe teren românesc într-o formă hibridă, **Moldóva**. Devenit nume al coloniei maghiaro-săsești de la Baia, apoi al statului feudal nou constituit, hidronimul a suferit o serie de adaptări pe teren maghiar (**Moldua**) și german (**Moldau, Muldau, Molde, Mulde, Molda, Mulda**), care apoi s-au contaminat în condițiile bilingvismului în zone ale Moldovei nord-vestice și Transilvaniei, fie între ele (**Muldua**), fie cu formele românești (**Molduva, Muldova, Mulduva, Mulduha**)".

Dr. Moldovanu crede că numele **Moldova** din Banat „a desemnat (inițial) un curs de apă prea mic pentru ca să putem crede că este anterior secolului al X-lea. Dacă el ar fi fost de origine slavă, grupul **M(ă)l** – ar fi trebuit să se păstreze; este deci mai probabil un compus de origine germană medie (de sus) de la aceeași bază **Mold-** și **ouwe** «apă, râu, insulă». Sârbii refugiați în Banat [...] au preluat acest nume (oare de la cine? I. P.-S.) și l-au acomodat „la seria hidronimelor în **-ava** / **-ova** din zona apropiată". Varianta **Mudava** (**Mudaua**) „se explică prin influența pronunției sârbești, în care **-l-** silabic se vocalizase, pe când **Moldova** pare să se fi păstrat de către vorbitorii unui dialect de tip carașovean, în care această consoană este menținută; ambele forme au fost preluate apoi de către români. Este posibil ca hidronimul german să se fi transmis și direct populației românești". Dar și autorul se îndoiește de trăinicia ipotezei sale: „Moldova rămâne un nume greu de explicat, dar dificultățile nu țin atât de înțelegerea semnificației sale lexicale cât de justificarea menținerii formei arhaice. Această rezistență particulară a fomei ascunde în sine un moment cu totul deosebit al istoriei neamului din această parte a țării..."

Deși dispune de o informație copleșitoare, Dragoș Moldovanu a realizat o ipoteză șubredă, artificială, construită sub semnul probabilității, pentru a susține originea veche germanică și intermediarele slav, maghiar și săsesc. Întreaga demonstrație are drept bază o mare eroare, autorul analizând numele **Moldova** izolat, fără a înțelege că punctul de plecare al cercetării este nucleul **mold-**, care a fost toponimizat și antroponimizat. El crede că, la sosirea germanicilor pe Valea Moldovei, au găsit o *terra deserta,* nefiind amintiți dacii liberi, carpii, aflați în plin proces de romanizare sau, mai sigur, de românizare. Nu se amintește de existența românilor autohtoni la venirea slavilor migratori. Fără îndoială că populația românească locală i-a asimilat pe slavi, și nu germanii care, la venirea ungurilor în sec. al X-lea, s-ar fi așezat în nord-estul Carpaților. Șt. Pascu, în *Voevodatul Transilvaniei*, spune că „Românii plecați din Panonia în fața noilor evenimente s-au așezat dincoace de Tisa, în Bihor sau în Podișul Transilvaniei, în voievodatul lui Menumorut sau în voievodatul lui Gelu", fără să ajungă în Moldova; „Românii, alături de care se așează și viețuiesc secuii în aceste părți nord-estice ale Transilvaniei, formau populația băștinașă locală, rândurile căreia au sporit prin așezarea altor români, siliți să părăsească Panonia după așezarea ungurilor, la sfârșitul sec. al IX-lea".

S**pre a admite** ipoteza lui Dragoș Moldovanu ar trebui: 1) să admitem că taifalii au ocupat pe valea Moldovei un loc pustiu; 2) că slavii au preluat direct de la taifali numele dat de aceștia râului; 3) că primii români au venit aici la începutul sec. al X-lea din sud-vestul Crișanei. Nici una dintre aceste trei condiții nu poate fi îndeplinită.

Cu regret, constatăm că teoria lui Dragoș Moldovanu afectează, involuntar, continuitatea elementului dacic și românesc la est de Carpați, în contradicție cu întreaga noastră știință istorică și cu adevărul istoric.

Se știe doar că migratorii adaptează la limba lor numele topice și hidronimele găsite la băștinași. Astfel au făcut și taifalii, dacă au cunoscut cu adevărat valea Moldovei! Punem întrebarea dacă slavii, veniți în sec. al VI-lea, au preluat de la taifali numele Moldovei, știind că aceștia au dispărut în sec. al IV-lea? Și, dacă, totuși, s-au întâlnit, au preluat un nume germanic sau unul românesc?

Dr. Moldovanu crede că în graiurile românești din vestul Transilvaniei exista o influentă maghiară, care a fost dusă spre est, peste munți, prin emigranții ardeleni. Este o altă eroare, greu de înțeles, în scrierea acestui cercetător. Pentru a preveni astfel de afirmații, necontrolate, trebuie ca învățații noștri să stabilească o cronologie a împrumuturilor maghiare în română, pe arii și domenii.

Dr. Moldovanu nu s-a gândit că radicalul **Mold-** ar fi existat în limba autohtonilor. De aceea inventează forma veche germanică ***Muldah(u)a**, transferarea acesteia de la taifali la slavi, deși primii dispar în sec. al IV-lea, iar ceilalți ajung la noi prin sec. al VI-lea. Românii ar fi primit forma slavizată prin sec. al X-lea, când ar fi sosit în Moldova din Panonia, din sud-vestul Crișanei și din centrul Transilvaniei, după invazia ungurilor. Cât despre numele **Moldova** din Banat, acesta s-ar fi dat mai întâi râului, „după care a urmat un lanț de polarizări toponimice". El nu observă că și în Moldova și în Banat este vorba de băi și nu bănuiește o înrudire, îndepărtată, între **Moldova** și **Baia**.

Și într-o lucrare ulterioară celei despre **Moldova,** Dr. Moldovanu a considerat acest nume tot străin: „un singur nume străin, cum este **Moldova**, poate fi mai vechi decât toate toponimele românești care-l circumscriu" (*Stratificarea*, p. 403/31).

N**oi propunem** o explicație cu totul nouă pentru numele **Moldova, Moldava, Molda, Moldiș** și altele, nume de locuri, de persoane, de animale, la care se adaugă o seamă de nume comune precum **mold, moldă, moldău** etc., toate făcând parte dintr-o familie lexicală deosebit de bogată, cu înrudiri și cu etimologii încă necunoscute.

Moldova este numele unui râu care izvorăște de sub muntele **Molda**, al unei localități din nordul căreia izvorăște râul, orașul Baia, statul întemeiat de Dragoș și Bogdan. Numele are o seamă de variante: **Moldova, Maldava, Moldavia, Molda, Mulde, Muldaw, Moldav, Maldaw, Moldua, Muldua, Mulduva, Mulduha, Moldovlahia, și: Moldan, Moldania, Boldan, Boldania, Boldavia, Buldavia, Bogdan, Bogdania** etc.

În sudul Banatului sunt două localități cu numele **Moldova** (Veche și Nouă) și o alta **Moldovița.**

Lacrima Anei

Vasile Avram (17 iunie 1940, Letca-Sălaj – 12 decembrie 2002, Mănăstirea Nicula) a studiat filologia la Timișoara și Cluj, iar din 1994 a fost cadru didactic la Universitatea „Lucian Blaga" din Sibiu. A avut o intensă activitate publicistică. Dintre cărțile publicate: *Spirala* (Cartea Românească, 1987), *Constelația magicului – o viziune românească asupra misterului existențial* (UCN, Năsăud, 1994), *Cărțile Eptimahice* (Sibiu, 1996), *Creștinismul cosmic – o paradigmă pierdută?* (Ed. Saeculum, Sibiu, 1999), *Elegiile Orhideei. Poem transcedental* (Ed. Ecclesia, 2004), *Fiul apocrif* (Ed. Ecclesia, 2005), *Călătoria de sâmbătă. Poezii* (Ed. Ecclesia, 2004). Poemul care urmează este reluat din acest ultim volum.

Plângerea Anei lui Manole

Cât am fost piatră într-un zid de mănăstire
nimeni nu m-a știut; timpul s-a scurs prin mine
ca printr-un ochi orb; păsări simbolice
mi-au ciugulit globulele roșii din sânge
și m-au lăsat ca pe-un ciob de cristal
sub geana unei veșnicii incolore.
Seara
un înger mă veghea din înalt, iar la sărbători mari
un duhovnic cu degete de lumină mă stropea cu isop
pielea mi se înduioșa atunci ca o petală de lacrimă
picurată pe-o floare și câteodată visam
că prin mlădițele de cuvinte care-mi șușoteau pe la tâmple
mă voi putea ridica din somnul meu mineral, să pot gusta
măcar încă o dată dulcele nectar al vieții.
Dar cât am fost piatră într-un zid de mănăstire
nu m-au durut gândurile, nu m-a fript
ura nimănui, iubirea aproapelui nu m-a trădat;
nu mi-am plâns soarta pe umărul îngerului,
nici cu propria umbră nu m-am certat.
Cât am fost piatră într-un zid de mănăstire
am cochetat cu spectrul unei posibile fericiri nominale,
cum cochetează o rază de soare cu umbra viitorilor nori;
în nopțile cu ceață mă retrăgeam din țesătura materiei
în șoaptele unei rugăciuni.
De atunci,
din acea vreme,
de când eram piatră într-un zid de mănăstire,
am învățat limba pământului.

Recunoașterea Mitropoliei Țării Românești

Daniel GLIGORE

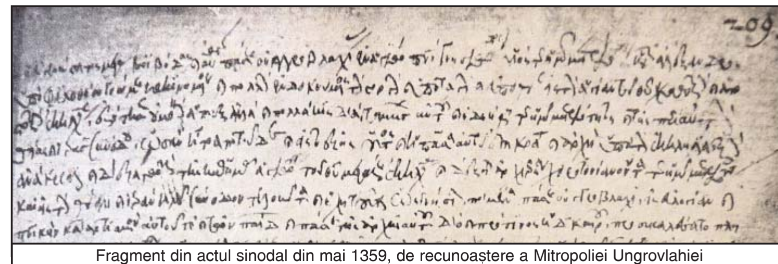

Demersul de recunoaștere oficială a Mitropoliei Țării Românești a fost făcut probabil chiar de Basarab I Întemeietorul. Argument în acest sens este faptul că în timpul său s-a început noua Catedrală Mitropolitană, care avea întreita funcție: de Sfânt Altar al Dumnezeului celui Viu, de necropolă voievodală și de sediu pentru noua Mitropolie a Țării Românești. Dovadă că a fost proiectată încă de la început pentru aceste scopuri este arhitectura deosebită, măiestria realizării și mărimea impresionantă (cea mai mare din sud-estul Europei din secolul al XIV-lea).

Fiul lui Basarab I, Nicolae Alexandru Basarab, era binecunoscut în lumea creștină și în rândul monahilor și al ierarhilor din întreaga lume creștină de atunci. Călugării vlahi, în acea perioadă, viețuiau și se rugau atât în mănăstirile din țară, cât și în marile centre monahale din lumea creștină de atunci. Viețuiau în așezarea isihastă de la Paroria, lângă Sozopole, ctitoria Sfântului Grigorie Sinaitul (cca 1325). Dovadă este menționare lui Theofan, hagiograful *Vieții Sfântului Maxim Kavsokalivitul,* că Sfântul Grigorie Sinaitul, „marele dascăl de la Paroria", purta corespondență cu „împărații pământului". Cei patru împărați menționați sunt Andronic al III-lea Paleologul al Bizanțului (1328-1341), Ștefan Dușan (1331-1355) al sârbilor, Ioan Alexandru (1341-1370) al bulgarilor și Nicolae Alexandru Basarab, voievodul Țării Românești (1352-1364) și asociat la domnie al tatălui său, Ioan Basarab (1310-1352). A fost menționat Nicolae Alexandru Basarab pentru că a fost primul voievod al Țării Românești care a ajutat mănăstirile de la Sfântul Munte Athos și era binecunoscut de Sfântul Grigorie Sinaitul (+1345).

Probabil voievodul Nicolae Alexandru Basarab (1352-1364) a mai avut și alte intervenții pentru sprijinirea Bisericilor Ortodoxe, care sunt încă necunoscute. Nicolae Alexandru a continuat lucrările la Biserica Domnească și s-a ocupat în mod insistent de recunoașterea Mitropoliei Țării Românești. Potrivit celor două documente păstrate, voievodul român, „nu odată, ci de mai multe ori" a trimis scrisori prin care ruga „să fie de acum și în viitor întreaga lui stăpânire și cârmuire sub jurisdicția și conducerea preasfintei și marii biserici a lui Dumnezeu și să primească un arhiereu hirotonisit de smerenia noastră și făcând parte din dumnezeiescul sinod și să-l aibă pe acesta ca legiuitor și păstrător a toată Ungrovlahia…"

În mai 1359, Patriarhul ecumenic Calixt VI și Sinodul Bisericii Ortodoxe au răspuns prin două scrisori separate la solicitările lui Nicolae Alexandru care cerea mutarea sediului Mitropoliei de la Vicina în reședința voievodală de la Argeș și recunoașterea Mitropolitului Iachint Christopoulos din Vicina, de mai mult timp rezident la Argeș, ca Mitropolit al Ungrovlahiei. (Textul scrisorilor, de fapt o hotărâre sinodală și o scrisoare, în original și într-o traducere recentă, se găsesc în *Fontes Historiae daco-romanae/I zvoarele istoriei românilor*, vol. IV, Scriitori și acte bizantine sec. IV-XV, publ. de H. Mihăescu, R. Lăzărescu, N.-Ș. Tanasoca, T. Teoteoi, București, 1982.)

Fragment din actul sinodal din mai 1359, de recunoaștere a Mitropoliei Ungrovlahiei

Patriarhul Calixt VI, prin prima scrisoarea trimisă, își dădea acordul de mutare a Mitropolitului Iachint de Vicina la Argeș „după multă chibzuire" și cu unele condiții referitoare la dependența Mitropoliei Ungrovlahiei de Patriarhia Ecumenică. Întârzierea răspunsului Patriarhului de la Constantinopol și „multa chibzuire" de care vorbește actul dovedesc dorința Patriarhului, a Sinodului de Constantinopol și a împăratului bizantin de atunci, Ioan V Paleologul (1354-1376), de a păstra Țara Românească în jurisdicția și dependența sa. Contextul internațional în care a fost făcută recunoașterea Mitropoliei Țării Românești era destul de tensionat. Importante structuri ierarhice (cea din Pecs, cea din Ohrida, cea din Târnovo) se autoproclamaseră patriarhii și erau socotite de Patriarhia Ecumenică rebele. Patriarhia de Constantinopol începuse să piardă așadar jurisdicția asupra unor teritorii și din acest motiv scrisoarea a venit cu întârziere și după multă chibzuință, pentru a se asigura că nu se va întâmpla la fel și cu Mitropolia din Țara Românească.

A doua scrisoare, care este gramata de confirmare a lui Iachint ca Mitropolit al Țării Românești, a fost dată ulterior, tot în aceeași lună, după ce voievodul a *„cunoscut ascultarea și supunerea și afecțiunea și iubirea… către sfânta a lui Hristos catolicească și apostolicească biserică".* Din a doua scrisoare deducem că Nicolae Alexandru a acceptat condițiile de dependență a Bisericii Ungrovlahiei față de Patriarhia Constantinopolului. Prin a doua scrisoare, patriarhul și Sinodul Bisericii Ortodoxe au aprobat, cu încuviințarea *„puternicului și sfântului împărat"* Ioan V Paleologul (1354-1376), cerea lui Nicolae Alexandru Basarab de a avea *„de aici înainte adevărat ierarh a toată Ungrovlahia."* (*Călători străini despre țările române*, vol. I, îngrijit de Maria Holban, București, 1968.)

Gramata, semnată de mâna Patriarhului Calist I, îi amintește voievodului că *„a întărit sub jurământ"* ca după moartea acestuia (a Mitropolitului Iachint n.a.) alegerea unui alt arhiereu *„să nu se facă din altă parte, oricine ar fi acesta",* decât numai prin *„hirotonia și trimiterea preasfintei mari biserici* (Patriarhia Constantinopolului n.a.)". *„Ție* (voievodului) *îți revine acum să ai grijă și să-ți împlinești făgăduiala, adică să facă domnia ta și copii și moștenitorii tăi o scrisoare sub jurământ, întărită sub toate privințele, cuprinzând în amănunt, că, adică, după moartea unui asemenea al nostru arhiereu să se găsească toată cârmuirea și stăpânirea Țării Românești sub preasfânta mare biserică a lui Dumnezeu… și este spre întărirea și încredințarea făgăduielii și înțelegerii domniei tale, cum că este de nestricat și de nestrămutat zisa rânduială și înfricoșată afurisenie a sinodului amenință pre cei ce ar împiedica-o și ar strica-o…"* (*Documente privind Istoria românilor* (DIR), *veacul XIII, XIV, XV, B, Țara Românească (1247-1500),* Editura Academiei RPR, București, 1953, p. 15-16, doc. 10.)

Nicolae Alexandru Basarab

Partea a doua a gramatei este redactată însă în termeni imperativi, cu amenințarea afurisenei în cazul încercării de ieșire de sub ascultarea celor făgăduite prin jurământ, așa cum se întâmplase și cu Biserica, poporul sârb și Ștefan Dușan, care au primit anatema (blestemul) sinodului ecumenic și al patriarhului Calist I, fapt ce a creat vii nemulțumiri și tulburări printre credincioși. (Pr. Prof. Dr. Ioan Rămureanu, *Istoria bisericească universală,* Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2004, p. 303.)

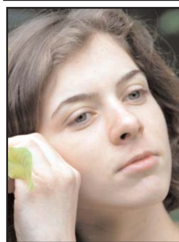
Examinând mai îndeaproape situația și practicile politice ale vremii, se constată că recunoașterea Mitropoliei Ungrovlahiei de către Patriarhia Ecumenică de la Constantinopol n-a fost un act simplu, ci de o complexitate și abilitate politică de ambele părți. Asa după cum rezultă din cercetările istorice expuse anterior, existența certă a unei organizări a Bisericii din teritoriile nord-dunărene presupune că actul de recunoaștere a Mitropoliei Ungrovlahiei nu este unul incipient, inițial, ci este recunoașterea unei stări de fapt existente. Din analiza conținutului celor două gramate ecumenice prezentate, prin care Patriarhia Constantinopolitană recunostea Mitropolia Țării Românești, nu rezultă nicicum un acord privind înființarea unei mitropolii, ci doar cel al transferării și confirmării în Scaunul Vlădicesc de la Argeș, rămas probabil vacant din motive încă necunoscute, a lui Iachint de Vicina, care se afla de mai multă vreme la Curtea Voievodului Nicolae Alexandru. Aceasta presupune deja existența unei organizări superioare a Bisericii românești, recunoașterea ei de către Patriarhia Ortodoxă a Bizanțului, urmând să stabilească raporturile și obligațiile reciproce, precum și intrarea ierarhului statului feudal Țara Românească în rândul membrilor Sinodului Ecumenic al Patriarhiei de la Constantinopol.

Din ambele documente rezultă că voievodul muntean „a cerut nu odată, ci de mai multe ori" ca mitropolia țării sale să intre sub ascultarea și jurisdicția „marii biserici a Răsăritului". Deși scrisorile adresate de voievod către „marea biserică" nu s-au păstrat, atitudinea Patriarhiei Ecumenice nu poate fi explicată decât prin faptul că nu era deloc mulțumită de condițiile stipulate de voievod. Nicolae Alexandru Basarab, ca domnitor al unui stat independent, își dorea, cu siguranță, pentru țara sa o mitropolie autocefală, așa cum o făcuseră și sârbii, un mitropolit care să îi fie de ajutor în organizarea treburilor politice morale, juridice și ecleziastice ale statului. Voievodul trebuia să dețină controlul asupra acțiunilor desfășurate de ierarhii Bisericii care, în luarea deciziilor celor mai importante, trebuia să aibă girul conducătorului statului. Ca întâistătător al Bisericii, mitropolitul era în același timp și administratorul averii Bisericii pe care o păstorea, reprezentant în Divan, fiind, totodată, și confesorul, confidentul și sfătuitorul domnului în cele mai importante treburi ale țării. Nicolae Alexandru voievod considera, cu experiența-i politică dobândită și de la înaintași, că Mitropolia și ocupantul scaunului ei trebuie să fie în strânsă legătură cu Patriarhia Ecumenică, mai cu seamă în plan spiritual, Biserica Răsăritului fiind considerată liantul „unității dogmatice și înaltul reprezentant al ortodoxiei".

Sigur, dorința domnului român era aceea ca în treburile interne ale Mitropoliei Ungrovlahiei problemele să fie rezolvate de către reprezentanții ei firești – mitropolitul, ierarhii Bisericii și Divanul Țării, potrivit intereselor statului și Bisericii sale.

Argeșeni-personaj

Istoria unei doamne de altădată - Zoe Calleya Baldovin

Bianca PANȚURU

Îți trebuie ceva curaj să-l închizi pe bărbatul iubit într-un cavou și să-l pui să aleagă: ori te ia de nevastă, ori rămâne acolo pe veci. Credeți că el a ezitat? Nu. A luat-o de soție și așa familia Calleya și-a început istoria zbuciumată la Pietroșani, în Argeș. Era ultimul an al secolului al XIX-lea. Tânăra Zoe Albescu Baldovin, devenită Calleya după istoria de mai sus, a fost una dintre cele mai cunoscute persoane din zona Câmpulung – Domnești – Pietroșani și a influențat prin acțiunile sale și prin felul său de a fi viața comunității în care a trăit.

Ca să ajungi din târgul Câmpulungului la Pietroșani, trăsura străbate patru dealuri și patru comune: Godeni, Berevoești, Slănic și Domnești. Din vârful dealului Domnești se vede în zare conacul de la Pietroșani, al cărui acoperiș de tablă zincată strălucea ca la nimeni… Aici o aduse boierul Gheorghe Baldovin pe văduva Maria Albescu și pe fetița ei Zoe. Frumusețe de femeie, cu ochi albaștri, scânteietori, talie scundă și trup subțirel, neștiutoare de carte, gospodărește cu pricepere și hărnicie 600 de hectare de moșie, întreaga-i viață. Rămâne lângă Baldovin până la moartea lui, deși el nu o ia niciodată de nevastă…

Zoe creștea sub ochii severi, dar plini de cinste și corectitudine ai boierului. Neînfricată, voinică și rezistentă la munci grele, devine bucată ruptă din mama sa. Observând în timp că această copilă e o minte luminată la învățătură, Baldovin o trimite la Câmpulung, să își termine ultimii ani de școală primară. Mai târziu, o sprijină să urmeze cele opt clase de liceu, la Școala Germană „Pitar Moș”, de la București – un internat catolic de maici.

Pe când Zoe avea vreo 10-12 ani, în puterea nopții, conacul este atacat de hoți și de haiduci cu măști pe față și cu pistoale la brâu. Au pus scara în dreptul dormitorului lui Baldovin și au intrat în încăpere prin balconașul din lemn. S-a început o luptă pe viață și pe moarte. Strigătele de ajutor ale boierului au trezit-o pe Zoe. Fetița, cu un curaj înverșunat sau inconștient, s-a repezit în învălmășeală, acoperindu-l cu trupul ei pe Baldovin. Unul dintre haiduci a îndreptat arma spre pieptul fetei și a apăsat trăgaciul. Pistolul nu a luat foc. Capsa care trebuia să dea scânteia se umezise. S-au trezit slujitorii, Gheorghe Baldovin a scăpat cu viață.

Zoe devine acum fiica lui. Boierul îi dă legal numele său, drept mulțumire pentru comportamentul și devotamentul ei.

Era cam prin 1880-85, când Gheorghe Baldovin i-a găsit ca mire copilei lui pe vecinul de moșie, din Slănic, tânărul moșier, și el de însurat, Anton Constantinescu. Căsătoria nu a durat mai mult de doi, trei ani. Nepotrivirea de caracter și de educație dintre ei o determină pe Zoe să divorțeze.

În 1892 moare Baldovin, lăsând drept moștenitoare a întregii averi – moșia Pietroșani-Săbișu și proprietățile din Câmpulung – pe fiica sa adoptivă, Zoe, în vârstă de aproape 22 de ani. De abia acum începe adevarata ei luptă pentru viață. Educată, tânără divorțată, sprijinită doar de mama sa, Maria, se înhamă să mențină – și apoi să crească – avutul pe care destinul i l-a pus în brațe. Ani în șir a fost asaltată de cereri în căsătorie, care mai de care mai de neam. A spus „nu” tuturor. Și tocmai bine că ajunge să fie ea cea care cere în căsătorie…

Prin 1895, tânărul arhitect, diplomat al Școlii de Belle Arte din Paris, Octave Calleya, a fost invitat de către colegul de facultate Traian Săvulescu să viziteze România. Sânge spaniol, făcând parte din Ordinul Cavalerilor de Malta, deveniți cetățeni englezi, iar apoi stabiliți în Constantinopol, membrii familiei îl încurajează să își înceapă cariera aici, făcând parte din primele promoții de arhitecți din țara noastră. Devine astfel câțiva ani angajat al Ministerului de Interne. Între timp rămâne bun prieten cu arhitectul Săvulescu, din Câmpulung-Muscel, care îl cheamă la un moment dat să proiecteze un cavou pentru o familie de boieri din zonă. O cunoaște astfel pe Zoe Albescu Baldovin.

După ce cavoul a fost terminat, Zoe, ca stăpână a casei, s-a dus să îl ia în primire. A rămas afară și l-a rugat pe Octave Calleya să coboare primul spre întunecimea proaspetei construcții. Făcându-se că admiră ușile de la intrare, le-a prins zdravăn cu mâinile ei și le-a ferecat pe dinafară. El a strigat-o din beznă. Ea i-a răspuns cu glas emoționat: „Dragă, Octave! Pe cât de frumos ai făcut tu acest cavou, pe atât de frumos te rog să nu-l mai părăsești niciodată. Și dacă îmi promiți că aici te vei înmormânta lângă mine, îți dau drumul să ieși!”

Zoe Albescu Baldovin a devenit Zoe Calleya Baldovin în 1899. A născut și a îngrijit 8 copii, dintre care doi au murit curând după naștere. Octave, dragostea vieții ei, moare și el mult prea devreme…

Fire foarte energică, nu s-a lăsat doborâtă nici acum. Și-a luat ca responsabilitate conducerea întregii averi: gospodăria de la Pietroșani, pădurea de 100 de hectare de la Tămașu-Cicănești, grădina și cele șase proprietăți din Câmpulung-Muscel și casa din București. Promisiunea făcută lui Octave era că se va strădui să lase o avere cât mai mare copiilor ei, după ce va închide și ea ochii. Ținea la moșia Pietroșani ca la viața ei, iar marele vis era ca unul dintre feciori să rămână aici, să ia în grijă acest conac.

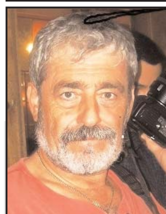

După cel De-al Doilea Război Mondial, a început hărțuiala. După intelectuali, au urmat moșierii, care au fost alungați din casele lor. Pentru a ușura exproprierea forțată a acestora, regimul a decretat împroprietărirea țăranilor. Zoe a încercat să țină piept cu mult curaj tuturor intimidărilor. Rămăsese singură la Pietroșani, copiii erau plecați la casele lor, iar țăranii de la curte o părăsiseră. A rezistat până în ultimul moment, când, într-un miez de noapte, conacul a fost înconjurat de o ceată de țărani. Au bătut puternic la ușa dormitorului, au trezit-o, au obligat-o să aprindă lampa cu gaz și să se îmbrace ca să poată intra și să o judece, acolo, în puterea nopții. A fost pusă să aleagă: împarte toată averea țăranilor sau este aruncată de la etaj... Sute de zapisuri au fost scrise în acea noapte, cu dania pentru fiecare țăran în parte – câte pogoane de pământ, câte vite, câți cai primește – până ce a împărțit tot avutul pe care îl avea.

După izgonirea de la Pietroșani, a trebuit să locuiască prin mahalalele orașului Câmpulung, până ce, cu mari intervenții și luni de suferințe, a obținut aprobarea să stea într-o cameră a uneia dintre fostele ei proprietăți. S-a mutat apoi la Craiova. A murit în 1955, este înmormântată în Cimitirul „Sfânta Vineri” din București.

Acest material este bazat pe cartea *Al vostru, tata.* Editura Artimos (nedatată), de Mihai Calleza, de unde au fost reluate și imaginile (Octave Calleya în 1900, cavoul de la Pietroșani, respectiv, Zoe Calleya în 1952, împreună cu familia fiului său Mihai Calleya).

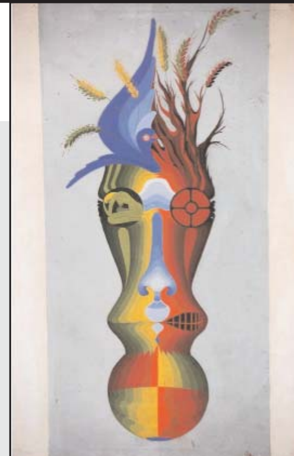
România de pretutindeni

Scrisoare din San Francisco

Nicolae CIOBANU

Război și pace – două noțiuni care se exclud reciproc după modul nostru de a gândi, dominat din neficirire de materialismul (dialectic și, mai nou, comercial) feroce implementat atât în societățile comuniste, cât și în cele care se cred capitaliste. S-a demonstrat practic prin conceptul de Război Rece că cele două stări pot coexista totuși, factorul determinant fiind chiar cel care le generează, adică *omu' nou,* trezit brusc după traumatismul celui De-al Doilea Război Mondial de o boare a subconștientului spiritual pe patul rigid al utopiilor ateiste distructive. Este vorba despre acea boare spirituală activată de dramul de moralitate necultivată ce-ți aduce vag aminte că nu totul îți este permis sub impulsul oricărei inspirații și, mai ales, că nu ești egalul lui Dumnezeu. Dacă privim înapoi istoria omenirii, ar trebui să ne rușinăm pentru constatarea că PACEA pare de fapt o stare de repaus bolnăvicios în dezlănțuirea continuă a forțelor răului, întreținute deliberat de interese meschine ascunse fără excepție în orice formă de organizare socială. Totuși, trebuie să nu uităm că fiecare individ poartă în sine această sămânță a răului, care încolțește mai ales când mediul social devine propice. Și, ca să devină propice, se declanșează în mod deliberat un nou experiment social, de parcă acesta ar fi singurul rol al ființei umane pe această Planetă Albastră. De remarcat este că fenomenul se accelerează în epoca modernă dominată de comercial și în care moralitatea și spiritualitatea sunt ambalate cu grijă și puse la conservat la capăt de Univers...

Un argeşean prin lume. D-ale aromânilor

Ion PĂTRAŞCU

În anul 1995, am făcut parte din delegaţia ministrului de Externe, Teodor Melescanu, la prima Trilaterală: Grecia, România, Bulgaria. Era o formă nouă de colaborare sub-regională, care a rezistat până în zilele noastre. Întâlnirea a avut loc la **Ianina,** capitala prefecturii cu acelaşi nume, în centrul Epirului. Ne aflam într-o zonă încărcată de mitologie şi istorie naţională, situată într-un cadru natural de basm. Prin apropiere se află Valea Dodonei, celebră în antichitate pentru oracolul lui Zeus. Noi nu am călcat prin acele locuri, însă am ajuns la vestita peşteră Perama, am admirat şi muzeul figurilor de ceară de la Mouzakei, după care ne-am cătărat pe poteci întortochiate de munte, în căutarea satelor pitoreşti, construite numai din piatră. Gazdele ne-au amintit că, prin acele locuri, colindase şi lordul Byron, venit să se alăture grecilor, care luptau pentru eliberarea de sub jugul otoman. Din această zonă, Byron a lăsat amintirile sale despre vizita la curtea tiranului Ali Pasha, în poemul epic *Pelerinajul lui Childe Harold.*

În puţinul nostru timp liber, ne-am plimbat pe străzile din Ianina, am intrat în magazine, vorbind tare, după cum ne este obiceiul. Ne-am dat seama imediat că oamenii erau atenţi nu la zgomotul pe care îl făceam, ci la vorbirea noastră. Intrau în vorbă cu noi, bucurându-se ca de o revedere cu cineva apropiat. Nici nu era de mirare: rudele se întâlneau şi tăifăsuiau pe potecile Balcanilor. Evident că ne aflam pe meleaguri locuite sau traversate, timp de milenii, de aromâni, cu turmele lor de oi şi capre. Ei asta ştiau şi asta făceau, de când existau pe pământ. Vara urcau turmele la munte, iar toamna coborau la şes, pentru iernat, până în zona oraşului Arta, al doilea ca mărime din Epir. De aici a început să se contureze povestea mea despre unele rude ale noastre de la Sud de Dunăre.

Podul de la Arta

În drum spre Ianina, ne-am oprit în oraşul Arta, pentru a ne astâmpăra setea pe terasa de sub un platan „matusalemic". De la umbra platanului am admirat podul legendar, care are o istorie asemănătoare cu cea a Mănăstirii de la Curtea de Argeş. Povestea lui se păstrează şi astăzi sub forma unui cântec de jale, poate chiar blestem, pentru că el a pretins viaţa soţiei meşterului constructor, ca şi în cazul lui Manole.

În anul 1996, am avut bucuria să cunosc un lider al fărşeroţilor (ramură a aromânilor) din Grecia. Este vorba de **Gogu Padioti,** care mi-a dăruit cartea sa *Cântiţi Fărşeroteşti*, cu o dedicaţie în care preciza că mi-a dat-o cu *vrere armânească* (de la aromân sau armân). În această carte, autorul sublinia că antologia de cântece ale aromânilor, numiţi fărşeroţi, apare ca un fel de *cântec de lebădă, ca un strigăt de alarmă pentru o comoară aflată în dispariţie, pentru o moştenire fără moştenitori, pentru o tradiţie milenară, pe marginea abisului.*

De la Gogu Padioti am aflat că aromânii, dispersaţi în Peninsula Balcanică, sunt cunoscuţi sub diverse nume. În Grecia, ei ţin de trei ramuri principale: grămusteni, pindeni şi fărşeroţi. Pentru greci, toţi sunt însă vlahi, cu unele nuanţe: primele două grupuri sunt numite cuţovlahi, în timp ce fărşeroţii sunt consideraţi arvanitovlahi, adică vlahi albanezi. Cele trei grupe erau răspândite pe arii întinse, pornind de la Arta, trecând apoi prin Ianina, Munţii Pindului, Macedonia, Tessalia, până la versantul vestic al Muntelui Olimp (se numeau vlaho-olimpieni). Unii *picurari* (păstori) au ajuns cu oile şi pe Sfântul Munte Athos, însă pentru scurt timp.

După spusele aceluiaşi autor, fărşeroţii vorbesc un dialect proto-latin, probabil cel mai arhaic dintre idiomurile latine. Poziţia oficială a Greciei susţine, până la urmă, că locuitorii acelor regiuni *sunt vlahi, cărora li se mai spune şi cuţovlahi. Ei vorbesc greaca şi vlaha, o limbă latinizată, având un număr important de termeni din greaca veche. O limbă care nu are propria scriere.* Tocmai aceasta era şi marea temere a lui Gogu Padioti, conştient că, fără scriere, limba lor nu se poate conserva.

Fărşeroţii şi celelalte grupuri de aromâni şi-au pus mari speranţe în sprijinul instituţiilor europene pentru recunoaşterea, renaşterea şi protejarea identităţii lor etnice, lingvistice şi religioase. Nu au înţeles niciodată de ce nu pot vorbi cu Dumnezeu în limba lor. Ei nu pot uita că, din timpul domnitorului Alexandru Ioan Cuza şi până la începutul secolului al XX-lea, fraţii lor de la nord de Dunăre construiseră peste o sută de şcoli pentru aromânii din Grecia, Macedonia şi Albania.

În antologia cântecelor fărşerote, Gogu Padioti ne oferă un *eşantion* din vorbirea lor spunând că: *de mare agiutor la adunarea cântiţilor ni deadiră Hristu şi Elena Bacu... ni deadiră şi alt mulţ fărşeroţi şi fărşerote. Pe tuţ lli multumesc din inimă.* În carte, găsim şi cântecul de jale sau blestemul de care pomeneam mai sus, privind podul de la Arta: *s'cadă ... şi-ni ti aspargă ...şi s'toarnă bărbaţili-acasă.* Destul de clar! Există şi o soră a *Mioriţei*, în cântecul *Moartea a picurarului Nica.* Este povestea celor trei ciobani Nica, Chica şi Mihai. Cântecul nu lasă nicio îndoială în privinţa victimei, atunci când zice: *scoală Nica, scoală soari, nevasta-ţ plândzi la cicioare.* Tema păcurarului este foarte frecventă, deoarece exprimă sentimente proprii ciobanilor. Astfel, Nicul (micul) picurar ne spune că *Picurar nic când iaram, ţinţi oi singur păşteam.*

Şi la ei cântecul de leagăn începe tot cu *nani, nani nic ficior, te leagăn cu mari dor.* Fărşeroţii cântă şi *câţi steale sânt pe ter, noaptea ard, ma dzua cher* sau *are mama una fată, cum i luna de muşată* (frumoasă). Este adevărat că am înţeles destul de puţin din această limbă a fărşeroţilor, dar mă întreb cum m-aş descurca prin Maramureş, Nordul Moldovei sau Mehedinţi. Am citit undeva că mocanii din Răşinarii Sibiului şi cei din Soveja Vrancei ar conjuga verbul *a fi* la fel ca fărşeroţii şi grămustenii, care la persoana întâi singular spun *mini escu.* Aromânii din munţii Pindului sunt mai apropiaţi de noi atunci când spun *io hiu.*

Imagine din Metsovo

De la Ianina, am pornit spre oraşul **Metsovo,** un fel de capitală subînţeleasă a aromânilor de pe acele meleaguri. Ne-am trezit brusc într-un orăşel pitoresc, agăţat pe o pantă abruptă de munte. Pe vremea Imperiului Otoman, locuitorii de acolo controlau singura trecătoare prin Munţii Pindului, de o importanţă strategică şi comercială excepţională. În schimbul apărării acestui punct vital, aromânii din zonă au beneficiat de privilegii importante. În prezent, localitatea este una dintre cele mai bine organizate staţiuni turistice montane, după spusele localnicilor. Este remarcabil că ea nu şi-a pierdut nici astăzi identitatea aromână, rămânând celebră pentru produsele de artizanat, mai ales cunoscutele ţesături şi broderii cu fir de aur. Ne-am oprit şi noi în minuscula piaţă centrală a oraşului. Ne aflam la o altitudine de 1.150 de metri. De jur-împrejur, case din piatră, ce se cătărau voiniceste, tot mai sus. Pentru mine a fost uluitor să aflu că, la o populaţie de cca. 3.000 de suflete, orăşelul avea patru bănci şi o galerie de artă.

Prosperitatea din ultima sută de ani este strâns legată de numele unei faimoase familii de aromâni. Să încep cu **George Averof** care, la finele secolului al XIX-lea, şi-a putut permite să sponsorizeze, cu 950.000 de drahme, reconstruirea stadionului de marmură din Atena, unde, în 1896, au fost reluate Jocurile Olimpice, în variantă modernă. Tot el a finanţat achiziţionarea (1910) cuirasatului ce-i poartă numele, expus astăzi vizitatorilor la intrarea în portul Pireu.

În 1950, membri ai aceleeaşi familii au înfiinţat Fundaţia Averof, pentru protejarea tradiţiilor din zona Metsovo şi împrejurimi. Averofii aveau convingerea că păstrarea stilului de viaţă şi a culturii locale este posibilă numai prin sprijinirea artizanilor, astfel ca aceştia, prin munca lor, să-şi poată asigura un nivel de viaţă decent, comparabil cu cel pe care l-ar dobândi în altă parte. La rândul său, Evangelos Averof a ctitorit, în 1988, Galeria de artă, dotând-o cu 250 de lucrări ale unor pictori greci din secolele XIX şi XX. Există şi un Muzeu de folclor, găzduit în casa Tositsa, un alt Mecena al oraşului Metsovo.

Aromâni din Metsovo, veniţi în România după Primul Război Mondial, pot fi întâlniţi prin Dobrogea, mai ales în Cogealac, unde continuă să pască oile aduse cu ei de pe plaiurile Pindului. Fărşeroţii şi-au adus şi cântecele cu ei, care par cunoscute românului, dar îi rămân neînţelese. Este evident că acestea sunt cântece pastorale, de ritual, de dragoste ori colinde aromâne, însă interpretate într-un stil arhaic, polifonic, precum cântecele antice greceşti.

Sunt dator să amintesc şi faptul că mulţi originari aromâni au înscris pagini luminoase în cultura poporului nostru. Mă gândesc la istoricul Xenopol, episcopul şi Patriarhul Andrei Şaguna, pictorul Camil Ressu, filosoful Constantin Noica, actorii Toma Caragiu şi Ion Caramitru, chirurgul Ion Juvara, omul de ştiinţă Mina Minovici, scriitorul Octavian Goga şi mulţi alţii.

Dar, să ne amintim şi de Agnes Gongea Boiangiu, născută pe *uliţa vlahă* din oraşul Uskub (azi Skoplje, în Macedonia), având tată de origine aromână şi mamă albaneză. Această rudă celebră a noastră nu este altcineva decât **Maica Tereza,** una dintre cele mai cunoscute figuri ale creştinismului contemporan, numită şi *Sfânta celor năpăstuiţi.* Maica Tereza a fost şi a rămas, deocamdată, singura personalitate cu origini româneşti, sau aromâneşti, care a primit Premiul Nobel pentru Pace (1979).

Nu îl puteam uita nici pe **Evanghelie Zappa,** aromân din Epir, care a devenit un Mecena ialomiţean. Fabuloasa sa avere a făcut obiectul unui proces prin anul 1894. Ar fi existat şi un testament în favoarea statului de adopţie, România, al cărui original nu s-a mai găsit în arhivele româneşti. Zappa a finanţat şi el, alături de George Averof, Jocurile Olimpice din 1896. El s-a implicat în acest proiect încă din anul 1856, când a expediat, de la moşia sa din Broşteni, o scrisoare regelui Otto al Greciei, propunându-i reluarea Jocurilor Olimpice, pe propria-i cheltuială. Avansează suma promisă, însă nu-şi mai vede visul cu ochii, întrucât moare în anul 1865.

Tot din banii lui şi cu gândul la Jocurile Olimpice, Zappa a construit palatul Zappeion, într-un splendid parc atenian, lângă stadionul de marmură. Datorită valorii sale arhitectonice, palatul este folosit de greci, până în zilele noastre, pentru conferinţe, reuniuni sau expoziţii cu participare internaţională. În virtutea obligaţiilor profesionale, dar şi din plăcere, frecventam destul de des acele locuri, unde mă simţeam ca acasă. Poate că acolo încă mai sălăşluia spiritul lui Zappa.

România de pretutindeni

Meglenoromânii

Emil ȚÎRCOMNICU

Nume și localizare geografică. În nordul Greciei și sudul R. Macedonia se află un ținut numit Meglen, unde locuieste o populație romanică de origine, care vorbește un dialect al limbii române. După numele ținutului, lingviștii au denumit acest dialect meglenoromân, iar pe oamenii care îl vorbesc meglenoromâni. Numele l-a dat lingvistul Gustav Weigand, la sfârșitul secolului al XIX-lea, diferențiindu-i astfel de grupurile de aromâni cu care

se învecinau. Th. Capidan, în primul volum pe care-l dedică aceste populații, *Meglenoromânii. Istoria și graiul lor*, apărut în anul 1925, legat de numele lor, preciza: „Ei între ei se numesc vlași și cu acest nume sunt cunoscuți de neamurile cu care stau în apropiere; numele rumon, cu care ar trebui să se cheme, s-a pierdut fără urmă. Se înțelege, dar, că noua denumire de meglenoromâni dată acestor vlași, spre deosebire de macedoromâni, se întrebuințează numai de cărturari și servește mai mult ca să arate regiunea în care sunt cuprinse satele locuite de ei. Ei înșiși nu numai că nu cunosc acest nume, dar nu știu nici măcar de numele meglenit, pe care, iarăși, numai cărturarii îl întrebuințează, în opoziție cu român, aromân și istroromân. Dar întrucât în ținutul Meglen se aflau și alte naționalități, cu preponderentă bulgari, s-a preferat numele științific de meglenoromâni."

Satele cu populație meglenoromână din ținutul Meglen erau, la începutul secolului al XX-lea, următoarele: Nânta, Birislav, Lugunța, Liumnița, Oșani, Huma, Sirminina, Coinsco, Cupa, Țărnareca, Borovița. Numărul populației meglenoromâne era de 14.000 (G. Weigand, 1892), 21.700 (I. Nenițescu, 1895), 11.960 (V. Kanèev, 1900), 20.000 (P. Papahagi, 1902), 14.720 (Th. Capidan, 1925). Între satele meglenoromâne se afla și un sat, Livezi, locuit de aromâni grămosteni, migrați în acest spațiu.

Date istorice. Un document istoric care datează de la 1094, păstrat la Mănăstirea Athonită Marea Lavră, pomenește de prezența vlahilor în thema Moglenei. Călugării se plângeau împăratului Alexios Comnenul de faptul că o populație ajunsă pe domeniul mănăstirii nu se supunea la plata taxelor anuale. Apar în document nume ca Radu cel Șchiop, Stan, Peducel. Nu se știe însă dacă acești vlahi sunt cu adevărat ascendenții meglenoromânilor. Istoricii și lingviștii au păreri diferite față de constituirea acestui grup etnic. Ioan Nenițescu și George Murnu considerau că meglenoromânii sunt urmașii vlahilor care au constituit Imperiul Româno-Bulgar (1186), sub conducerea fraților Ioan, Petru și Asan. Th. Capidan și Tache Papahagi, studiind dialectul vorbit de aceștia și care este mai apropiat de cel dacoromân decât de cel aromân, considerau că strămoșii lor au trăit în continuitate teritorială cu grupul etnic dacoromân, până prin secolele al XII-lea sau al XIII-lea. O. Densusianu aprecia chiar că meglenoromânii au plecat din nordul Dunării și s-au stabilit în Macedonia.

Trăind vreme îndelungată în Imperiul Otoman, au reușit să-și păstreze individualitatea etnică până în secolul al XX-lea. Politica culturală a statului român de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea a reușit să atragă aproape întreaga comunitate meglenoromână la sentimente românești, existând în satele respective școli și biserici finanțate de România.

Principalele ocupații ale meglenoromânilor au fost agricultura, creșterea animalelor și creșterea viermilor de mătase.

Cu excepția nântenilor (locuitorii din Nânta), meglenoromânii sunt creștini ortodocși. Nântenii, cu 250-300 de ani înainte, au fost trecuți la islam cu forța. După războiul greco-turc din Asia Mică, pe la 1921, au fost nevoiți să plece în Asia Mică, fiind considerați, datorită religiei, turci. Urmașii lor se află în zona Edirne-Adrianopole, în Turcia, și datorită religiei sunt în mare parte asimilați.

În anul 1913, trei comune din Meglen au intrat în componența Regatului Sârbo-Croato-Sloven, restul rămânând în Grecia. Următoarele războaie au dus la dispersarea comunităților și la exodul populației.

În anul 1925, familii de meglenoromâni au ajuns în Cadrilater, fiind împroprietărite, alături de cele ale aromânilor, de către statul român. La cedarea Cadrilaterului, în septembrie 1940, s-au strămutat în satul Cerna, din jud. Tulcea.

Situația actuală. În Grecia, în localitățile de baștină, Liumnița, Cupa, Birislav, Lundzini, Țărnareca, locuiesc meglenoromâni, în parte asimilați de către greci. În R. Macedonia, în localitățile de graniță Huma, Gevgelija și Bogorodica se mai găsesc familii de meglenoromâni. Viitorul lor lingvistic și cultural merge spre asimilare și aculturație. Numărul mic și răspândirea în mai multe țări, în care nu se face nimic pentru păstrarea specificității lor, nu poate duce decât la dispariția dialectului în 50 de ani. În comunități însemnate, lângă granița României, se produce abandonarea limbii materne de către persoanele cu vârsta sub 30 de ani care, în lipsa unui învățământ bilingv, aleg

să vorbească exclusiv limba statului (românii dunăreni și timoceni). Este extrem de greu să credem că istroromâna și meglenoromâna vor putea supraviețui încă două generații.

În satul Cerna din jud. Tulcea, în anul 2003, când am realizat o cercetare de teren, am constatat că se vorbea fluent dialectul meglenoromân. Comunitatea este însă mică, după anul 1950 s-au realizat căsătorii mixte, iar obiceiurile și tradițiile specifice comunității nu se mai păstrau decât în amintirea bătrânilor. Exista un grup folcloric de copii care participa la spectacole folclorice în țară.

Unul dintre cei mai buni specialiști în studiul dialectului meglenoromân, lingvistul Petar Atanasov de la Skopie, autor al *Atlasului Lingvistic al Dialectului Meglenoromân* (2002), aprecia că „singura cale de a salva de la uitare acest idiom este cercetarea lui" și că „nicio măsură administrativă nu poate să răstoarne starea de lucruri existentă. Meglenoromâna și aromâna s-au păstrat bine când existau școlile românești. Numai prin școală se poate păstra un idiom mic, redus la câteva mii de vorbitori. Or, organizarea unui învățământ în meglenoromână, cum se preconizează prin lege, este de domeniul absurdului".

Cea mai grozavă putere

Neînduplecați mai marii vremii
Piloni ai vastelor imperii,
Atotputernicii. Supremii,
De umbra cărora te sperii,
Ce la un semn făcut din deget
Îngenuncheau murind popoare,
Iar slugile fără de preget
I-asemănau cu mândrul soare...

Dar cât de mult, cât de departe
Își răspândeau puterea, ura, –
La toți apururi sfânta moarte
Le-a astupat cu pumnul gura.
Și viermilor, vezi, li-i totuna
Într-al cui craniu cuib să-și facă,
Iar pe mormânt de flori cununa
O poate paște și o vacă...
Dar tot când treci pe lângă-o groapă.
Ce-ascunde-n fund atâta hulă,
Fiorii spaimelor te-nhață,
Îți iese părul prin căciulă.
Mai tare decât cei ce peste
Popoare-apasă și-și iau partea
Acea mai mare-a fost și este
Și va rămâne
Numai moartea!..

Libertatea

Eu am visat că te-am pierdut. Plângeam
Cum muribunzii plâng și nimeni nu-i aude.
Când prima rază a plesnit în geam,
M-am deșteptat cu pernele de lacrimi ude.

Eu m-am visat că iarăși m-au adus
La marginea pământului, acolo unde
Își poartă casa-n sanie bietul tungus
Și ursul alb pe sub nămeți s-ascunde.

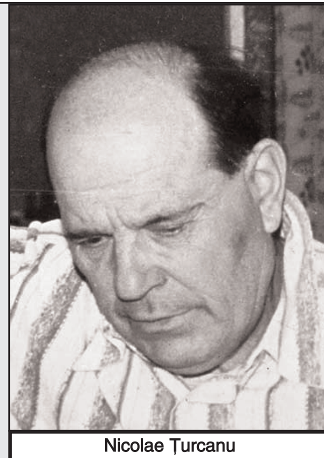
De ani de zile-același și același vis
Mi se repetă cu ispită și durere.
Adică poarta-n urma mea nu s-a închis
Și închisoarea înapoi mă cere?...

Dulcea răstignire

Am întâlnit o doamnă-n cale
Cu pieptul decoltat, frumos,
Iar între sâni o cruciuliță
Ce se ducea încolo, jos.

Cum o văzui, într-o clipită
Am devenit un pur creștin
Și m-a trăsnit un dor și-o sete,
Ca să-i sărut crucea din sân.

Mă mai gândii atunci la urmă
Și mă gândii, cred, nu de rău,
Că pe-o așa de dulce cruce
M-aș răstigni cu dor și eu...

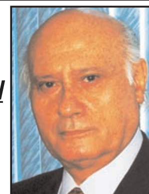

Nicolae Țurcanu

Recuperarea diasporei

Nina Cassian

Florea FIRAN

Nina Cassian face parte dintre scriitorii români de primă mărime din diaspora, păstrând, neîntrerupte, relațiile cu țara de origine.

S-a născut la 27 noiembrie 1924, la Galați; numele la nastere era Renée-Annie Cassian-Mătăsaru. Mai târziu s-a mutat împreună cu familia la Brașov, unde a urmat școala primară, iar în 1935 s-a stabilit la București, unde și-a continuat studiile la Institutul Pompilian.

Despre părinți, Nina Cassian mărturisește: „Tata mi-a «predat» splendoarea limbii române, gustul pentru poezie și muzică și mi-a mai transmis o trăsătură care mi-a îmblânzit adesea parcursul: umorul. A fost acreditat ca important traducător – în special din germană." Într-o împrejurare, Nina Cassian mărturisea: „Umorul îl consider o dimensiune a vieții mele laolaltă cu arta și dragostea. Fără el n-ar fi existat avangarda."

De la o vârstă foarte fragedă, Nina Cassian începe să scrie poezii, cântă la pian și desenează. În 1940 îi trimite un grupaj de versuri lui Tudor Arghezi, care o decretează „talent incontestabil". Studiază pianul și compoziția muzicală cu Th. Fuchs, Mihail Jora, Paul Jelescu și Constantin Silvestri, ia lecții de desen cu G. Loewendal și M.H. Maxy și de actorie cu Al. Finți și Beate Fredanov. Studiază limbi străine și în școală excelează în arte.

În 1940, odată cu instalarea fascismului, este forțată să abandoneze Institutul Pompilian și se înscrie la o școală evreiască de fete. În această perioadă se simte atrasă de mișcarea comunistă. Se căsătorește în 1943 cu Vladimir Colin, poet comunist, de care va divorța cinci ani mai târziu pentru Al.I. Ștefănescu și cu care va rămâne căsătorită până la moartea acestuia, în 1985. Este și anul în care va părăsi Româna și se va stabili la New York.

Debutează publicistic în 1945 în ziarul *România liberă* cu poezia „Am fost un poet decadent" și editorial în 1947 cu volumul de versuri *La scara 1/1*, care a stârnit atacuri virulente din partea criticii oficiale pentru decadență și intelectualism. Intimidată de campania declanșată împotriva ei, Nina Cassian trece în extrema poeziilor realist-socialiste și până în 1956 publică mai multe volume în care va sacrifica valoarea artistică în compromisul cu ideologia comunistă aflată la putere: *An viu – nouă sute și șaptesprezece* și *Sufletul nostru* (1949), *Cântece pentru Republică* (1950), *Tinerețe* (1953), *Florile patriei* (1954) etc.

În paralel publică savuroase cărți pentru copii care vor delecta cititorii timp de decenii: *Nică fără frică* (1950), *Ce-a văzut Oana, Bot Gros, Cățel fricos* (1957), *Prințul Miorlau* (1957), *Chipuri hazlii pentru copii* (1958), *Aventurile lui Trompișor* (1959).

În anii '70, odată cu o oarecare deschidere culturală care începe să se manifeste, Nina Cassian revine în pielea proprie de creatoare complexă, de mare vigoare și diversitate.

Ca poetă este extrem de prolifică și dă măsura talentului în volumele: *Spectacol în aer liber* (1961), *Sărbătorile zilnice* (1961), *Să ne facem daruri* (1963), *Disciplina harfei* (1965), *Sângele* (1966), *Destine paralele* (1967), *Ambitus* (1969), *Cronofagie* (1970), *Recviem* și *Marea conjugare* (1971), *Numărătoarea inversă* (1983).

Cultivă, deopotrivă, ironia, spiritul ludic, umorul, sarcasmul, este de o luciditate intelectuală debordantă, de o cochetărie artistică seducătoare. Poezia ei este, în același timp, ingenioasă și genuină, impunând o voce originală și puternică. În 1969 i se decernează Premiul Uniunii Scriitorilor din România.

În 1974 compune o serie de lucrări de muzică importante, printre care *Vivarium, Variatio perpetua, Fascinații tonale.* Cântă la pian, desenează, traduce, scrie proză și piese pentru teatrul de păpuși. Realizează traduceri remarcabile din Shakespeare, Bertolt Brecht, Christian Morgenstern, Iannis Ritsos, Moliere și Paul Celan.

În 1985 părăsește România și se stabilește la New York. Este inițial invitată ca visiting professor, în cadrul unei burse Soros, pentru a susține un curs la New York University. I se acordă două burse importante, Yaddo și Fulbright. Află de uciderea în închisoare a lui Gheorghe Ursu, unul dintre prietenii apropiați, care o menționa în jurnalul său confiscat de Securitate pentru părerile politice anticeaușiste și decide să nu se mai întoarcă în țară.

Cărțile îi sunt retrase din biblioteci până la căderea regimului Ceaușescu. Într-un interviu pe care l-am publicat în revista *Scrisul Românesc* (nr. 1–2/2003), la întrebarea: „Cum a fost exilul dvs. la New York?", Nina Cassian răspundea: „După un an și jumătate de la sosirea mea la New York, când viza îmi expirase și nu am găsit puterea să mă întorc, dar nicio altă soluție pentru a-mi prelungi șederea, am fost nevoită să cer azil politic. Nu voiam să fiu total ruptă de România, dar pe vremea aceea nu exista altă cale. Nu m-am considerat însă niciodată în exil. Mi-am purtat cu mine zestrea, amintirile, prietenii și am continuat să scriu."

Nina Cassian împreună cu soțul ei Maurice Edwards și Florea Firan, la New York, în ianuarie 2009

Nina Cassian este dintre cei aleși să facă legendă. Prin operă și prin viață. Personalitate complexă, puternică și provocatoare, Nina Cassian a creat dintotdeauna mari pasiuni și mari controverse, dar, dincolo de toate, rămâne a fi o artistă de mare talent și forță creatoare.

Poetă prin excelență, ea este însă și compozitoare, traducătoare, prozatoare, autoare dramatică, eseistă, jurnalistă și ilustratoare. Minte vie, alertă, inteligență strălucită, Nina Cassian atrage atenția oricărui auditoriu și poate seduce orice public printr-un farmec aparte și o feminitate care sfidează orice vârstă. A avut prieteni celebri, cu care s-a mândrit, de la Paul Celan la Ion Barbu și Marin Preda, de la Ștefan Augustin Doinaș la Gheorghe Ursu, a fost parte din boema artistică și contra-cultura de la 2 Mai, a trecut din avangardă în proletcultism, de la ostilitate anticeaușistă la alegerea de a se stabili în Statele Unite.

Numele Ninei Cassian are o largă audiență în România, unde a publicat zeci de cărți, iar poemele ei s-au aflat în manualele școlare. Dar este prețuit și la New York, unde cărțile i-au fost publicate de edituri prestigioase ca Norton, i-au apărut poeme în revistele cele mai importante: *The New Yorker, Atlantic Monthly, American Poetry Review, New England Review*, iar Poetry Society of America a sărbătorit-o în prezența unor personalități de marcă la împlinirea vârstei de 80 de ani. Poemele ei au fost selectate de programul *Poetry in Motion* și s-au aflat afisate în metroul din New York, alături de poeți clasici și contemporani americani. Poezia ei, centrată pe tema dragostei, pierderii, vârstei, pasiunii și suferinței, poate fi sintetizată în titlul unuia dintre volumele publicate în Statele Unite: *Condamnarea la viață.*

Nina Cassian este o trăitoare plină de energie, inspirație, curiozitate și bucurie a jocului, a cărei poezie poate împinge în umbră orice alte alunecări ori farse ale destinului. În unele volume cerebrală, în altele ludică, ea este inovatoare de limbaj și creează chiar o limbă poetică, *limba spargă.*

În repetate rânduri revine în vizite în România, prima dată în 1993 când îi apare la București antologia cu selecții din poezia și proza sa *Cearta cu haosul*, în colecția „Biblioteca pentru toți" a Editurii Minerva. În America devine repede cunoscută în cercurile literare.

Este tradusă în multe limbi și poemele sale se află în antologii apărute în Europa și America, este invitată să susțină recitaluri de poezie la evenimente special dedicate creației ei ori în cadrul unor festivaluri internaționale la Toronto, Rotterdam, Ierusalim, Londra, Dublin, Stockolm, Veneția etc. De fiecare dată își cucerește auditoriul cu inteligență, prezență scenică și farmec.

Publică peste zece volume de poezie în edituri prestigioase, printre care *Life Sentence, Take My Word for It!, Blue Apple, Lady of Miracles* și, cel mai recent, *Continuum.* În 1994, New York Public Library îi decernează Premiul „Leul literar".

De mai bine de zece ani o revăd pe Nina Cassian la New York, fie în apartamentul ei din Roosevelt Island, unde uneori ne recită din poeziile ei și cântă la pian împreună cu soțul ei, Maurice, admirabil intelectual și artist, fie la întâlniri cu scriitori români și americani. De fiecare dată ne întâmpină cu aceeași vigoare, luciditate și distincție, cu grație și prietenie.

Citim din clasici

Multă vreme s-a crezut că Țara Românească s-a întemeiat printr-o descălecare din Făgăraș. De acolo ar fi venit Radu Negru Vodă, pe la sfârșitul secolului al XIII-lea, și ar fi ocupat ținutul dintre Carpați și Dunăre, întemeind orașe, făcând curți domnești și ridicând biserici. Așa povestește tradiția literară păstrată în cronica cea mai veche a Țării Românești, așa au crezut, mai înainte, și istoricii, influențați, cu siguranță, de întemeierea statului moldovean la care a contribuit, într-adevăr, o dublă descălecare, și anume, din Maramureș. Astăzi știm însă că faptele s-au petrecut altfel. Întemeierea Munteniei sau Țării Românești nu se datorește unor descălecători veniți din Făgăraș, ci reunirii sub o singură stăpânire românească a diferitelor formațiuni politice, cnezate și voievodate, din dreapta și din stânga Oltului. Ea nu s-a făcut dintr-o dată, într-un singur an, ci a cerut mai multe decenii. A fost precedată de încercarea, neizbutită, a lui Litovoi și a fost încoronată de strălucita biruință din 1330 a lui Basarab cel Mare, întemeietorul, pe care tradiția populară, corectă, îl cunoaște ca „Negru Vodă".

(Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri și până astăzi*, Editura Albatros, 1971, p. 212.)

Cartea care vă aşteaptă

Andrei Pleşu: *Note, stări, zile*

Ion C. ŞTEFAN

Puţini cititori ai cărţilor tipărite în ultimele luni la Editura Humanitas au observat acest amănunt, dar, descoperindu-l, el îţi produce o mare bucurie: anume că doi dintre strălucitii *studenţi voluntari* ai lui Constantin Noica, Gabriel Liiceanu şi Andrei Pleşu, au tipărit, succesiv, cu prilejul împlinirii a douăzeci de ani de activitate a editurii, două volume de memorii, cugetări filosofice şi culturale, însemnări zilnice şi chiar unele impresii de lectură: Gabriel Liiceanu, *Întâlnire cu un necunoscut,* şi Andrei Pleşu, *Note, stări, zile. 1968 – 2009* (Ed. Humanitas, Bucureşti, 2010).

Pentru cei care cunosc prietenia exemplară a celor doi autori şi anii lor de *ucenicie filosofică*, de odinioară, de la Păltiniş, sub îndrumarea lui Noica, precum şi unele ieşiri comune în străinătate, la congrese şi conferinţe internaţionale, curiozitatea se multiplică, deoarece, temele fiind aproape un jurnal mascat, gânduri şi reflecţii culturale şi sociale, unele cugetări despre viaţa cotidiană şi încadrarea omului modern în societate şi în natură, tratarea lor este diferenţiată doar în funcţie de structura sufletească şi de evenimentele trăite de fiecare.

Gabriel Liiceanu, despre a cărui carte am scris într-unul dintre numerele trecute ale revistei *Curtea de la Argeş,* este un gânditor care vrea să-şi trăiască viaţa cât mai concret, de aceea consemnările şi atitudinile sale sunt direcţionate spre un efect direct asupra cititorilor, influenţând puternic stările noastre sufleteşti.

Andrei Pleşu este însă un paşnic reflexiv: el include omul în circuitul astral al devenirii sale şi al naturii, unde culorile, muzica şi miresmele florilor conlucrează la o înţelegere de ansamblu a creativităţii, cu unele aluzii spiritual-creştine, de-o moralitate exemplară.

Iată o comparaţie dificilă pentru oricine: „Lumina fulgerului e orbitoare: parcă născută mai curând să vadă decât să fie văzută... Ceea ce totuşi apuci să vezi are o spectaculară distribuţie spaţială... A vedea un fulger e, de aceea, o experienţă intimă privată, intransmisibilă, în ciuda amplorii ei cosmice.” (p. 41) Apoi: „Semnificativă este asocierea fulgerului cu tunetul: tăcerea revelatoare a celui dintâi se cuplează cu elocvenţa oarbă a celui de al doilea. Descoperirea trăită personal, ca o certitudine mută, devine text. Iluminarea devine Scriptură.” (p. 42)

Impresia de aparent jurnal, desprinsă din cartea sa şi sugerată prin notarea câtorva date, dizolvate apoi în anotimpuri, vară, iarnă, urmată de consemnarea unor ani, cărora nu li se acordă mai mult de trei-patru pagini, ne sugerează ideea că noţiunea de timp nu este decât un pretext ca să ne îndemne la urmărirea constantă a Autorului, după cum singur recunoaşte că a intrat într-„un păgubos joc dublu: să trăieşti şi să te analizezi în acelaşi timp.” (p. 11)

Astfel încât acest „jurnal al sufletului” depăşeşte graniţele timpului şi ale spaţiului, marcând evoluţia unui intelectual înclinat, încă din tinereţe, spre lecturi profunde şi cugetări pe măsură: „Dincolo de vremuri, mai mult sau mai puţin apăsătoare, dincolo de accidente şi precarităţi auto-biografice, dincolo de limitele şi derapajele personale, un asemenea drum este posibil şi trebuie asumat... Suntem, neîndoielnic, şi ceea ce citim.” (p. 6, 7)

Aşa putem desprinde mai uşor asemănările şi deosebirile dintre omul de cultură şi creatorul autentic: „În variantele sale reuşite, omul de cultură este un temeinic culegător. Semănător, întruchiparea vervei seminale e însă numai individul dotat pentru creativitate.” (p. 20)

Deşi îndrumătorul său din tinereţe, Constantin Noica l-ar fi dorit mai ales filosof, autor de cărţi analitice şi comparative, referitor la ideile înţelepţilor lumii, fiindcă (citez din Noica): „Cel care a publicat mai multe cărţi câştigă dreptul de-a tăcea. Numai cei care nu publică simt nevoia să fie strălucitori în conversaţie” (p. 81), Andrei Pleşu îşi urmează cu perseverenţă calea sa de profesor de istoria artelor şi comentator plastic.

Admirabilă mi se pare la el sugestia constantă de învăţăcel, cunoscută public, fie prin analiza unor opere de bază, fie prin citarea unor idei din acestea: „Din când în când trebuie să ia înălţime, să se rupă de promiscuităţile clipei, pentru a respira într-un aer mai pur.” (p. 165)

Acest volum, atât de bogat în idei şi stări afective, în călătoria prelungă între existenţa umană şi puterea divină, între Est şi Vest, între efemer şi etern, între oamenii înţelepţi şi cei obişnuiţi, ne oferă o lectură plină de învăţăminte, bogată în informaţii şi elaborată cu mult talent.

Un filosof tânăr cu o gândire modernă

Ion C. ŞTEFAN

Sorin Lavric mi-a devenit, de mulţi ani, un camarad de gând, de visare şi de creaţie, deşi nu ne cunoaştem personal. Îi urmăresc de-o vreme scrierile şi-i aştept cu emoţie articolele publicate în *România literară* şi *Luceafărul de dimineaţă,* unde ne propune teme bine alese şi temeinic argumentate, în care tratează, simultan ori succesiv, aspecte din filosofie, de ştiinţe umaniste sau despre tehnica scrisului. Fiindcă autorul lor scrie ca un adevărat profesionist, ferindu-se de excese, căutând mereu formula cea mai potrivită şi convingătoare, pentru a nu se lăsa stăpânit de emoţie sau captat de patosul demonstraţiei, pe marginea unor teme generale – o performanţă destul de rară printre tinerii scriitori. El este şi o persoană cu un relevant impact social, fiindcă se bucură sau se întristează la fiecare vibraţie a timpului nestatornic, dar, mai ales, probează o gândire modernă, extrasă în urma unor studii temeinice, din operele celor mai de seamă gânditori ai lumii, pornind de la Platon şi ajungând până la Gabriel Liiceanu, care i-a fost profesor şi faţă de care manifestă uneori un *exerciţiu* evident *de admiraţie.*

Faptul mi se pare firesc: absolvent al Facultăţii de Medicină Generală, în cadrul Universităţii de Medicină şi Farmacie „Carol Davila”, din Bucureşti, şi al Facultăţii de Filosofie, Universitatea din Bucureşti, doctor în filosofie, tot la Universitatea din Bucureşti, Sorin Lavric este un caz unic de absolvent victorios, care nu a practicat medicina mai bănoasă a trupului, pentru a se dedica doar celei mult mai complicate a sufletului, unde excelează, se înţelege că în condiţii materiale dezavantajoase.

Dar cred că sunt printre puţinii săi cititori care îl admiră tocmai pentru acest sacrificiu de sine, pentru o preferinţă care rezistă în faţa timpului, fiindcă tânărul gânditor a ales statornicia gândirii, în balanţă cu efemeritatea trupului, supusă eroziunii timpului.

Iar succesul alegerii sale i-a confirmat opţiunea, deoarece Sorin Lavric are deja o gândire conceptuală evoluată, diferenţiată şi fixată în memoria cititorilor săi, un limbaj specific acestei gândiri, bine stabilit şi, mai ales, crede statornic în programul său.

Ceea ce prevedeam şi aşteptam cu optimism şi nerăbdare iată că s-a ivit, prin publicarea celor *10 eseuri* (Ed. Humanitas, Bucureşti, 2010), după alte câteva cărţi anterioare: *Ontologia lui Noica. O exegeză, Cartea de Crăciun*, ori traducerile: Martin Heidegger, *Problemele fundamentale ale fenomenologiei* şi altele.

Numărul *10,* inclus în titlu, nu mi se pare întâmplător, fiindcă el sugerează un decalog programatic: citită atent, cartea sa ne îndrumă convingerile pe direcţia acestor zece teme selectate, din multe altele apărute în revistele amintite, ceea ce presupune o selecţie atentă şi demonstrează că ele sunt direcţiile principale ale studiilor sale aprofundate.

Primul dintre eseuri, *Filosofia ca act de credinţă,* remarcă faptul că „Asupra noastră nu au efect decât lucrurile în care credem cu adevărat, tot aşa cum influenţă asupra minţii noastre nu au decât acei oameni de a căror autoritate nu ne îndoim” (p. l2) şi că între credinţa propovăduită de „Evangheliii” şi înţelepciunea vieţii, susţinută de filosofi, poate fi stabilită o relaţie de reciprocitate, prin convingerea cu care fiecare crede în ceea ce face şi scrie. De fapt, în „Nota autorului”, Sorin Lavric recunoaşte că volumul său a fost alcătuit pe înlănţuiri psihologice, provenind „din trăiri obsesive”: „E uimitor să vezi cât de consecvent poate fi spiritul atunci când se lasă în voia ideilor fixe. De aceea, deşi sunt prezumţios, cred că aceste texte mă reprezintă.” (p. 7)

Urmărind, în continuare, desfăşurarea demonstraţiilor sale, vom afla, în eseul *Epoca fantasmelor,* cum imaginea unei femei idealizate îl putea transfigura şi mobiliza în activitatea grea de însuşire a unor concepte filosofice: „Pentru mine, echivalentul lui Hristos era o fantomă feminină savurată por cu por şi oftat cu oftat, dispariţia ei ducând automat la spulberarea schelei pe care se sprijinea coerenţa cunoştinţelor mele.” (p. 37)

Demonstraţia sa este interesantă şi ca experiment pentru cititor, în echivalarea unui efort mare printr-o imagine preferată.

Eseurile următoare, *Unghiul mort, Defazarea sufletească* şi *Sindromul gândirii abstracte,* sunt dedicate unor etape superioare de gândire, demonstrând ce se întâmplă cu un intelectual atunci când urcă pe trepte tot mai înalte ale cunoasterii. Raportul dintre gânditor şi fiinţa iubită este analizat cu rafinament în eseul *Timpul de înjumătăţire,* unde autorul afirmă că: „E ca şi cum ai parcurge un şir de secvenţe a căror ordine e dictată de profunzimea fiinţei pe care o ai în faţă.” Deşi ne convinge tot mai mult de înclinaţia sa filosofică, în alte eseuri, cum ar fi *Eumenida vegetală* sau *Coribantul şi meandrele,* ori *Blestemul lui Tiresias*, Sorin Lavric se dezvăluie uneori şi ca o fiinţă artistică, îndrăgostit şi captivat de frumuseţea persoanei admirate, studiind cu atenţie expresivitatea feţei, unghiul de lumină al unor fotografii reuşite, graţia unui mers feminin, inspiraţia artistică: „Valoarea unei femei stă în gradul de patimă cu care te inspiră în vederea unui ţel, pe care uneori ea nici nu-l bănuieşte”.

Ultimul eseu, *Scrisul de mână,* revine într-un mod surprinzător asupra îndeletnicirii creative, efectuată, cu tact şi armonie, prin mijloacele tradiţionale.

Cartea lui Sorin Lavric este surprinzătoare, uneori mi se pare că depăşeşte chiar intenţiile de comunicare ale autorului, în sensul că dezvăluie mai mult decât ar fi dorit, apoi că gânditorul este dublat de un artist rafinat şi, în sfârşit, că sinceritatea şi adevărul celor scrise sunt argumentele principale care dau valoarea ei de excepţie.

Raft cu cărți

Dumitru Augustin DOMAN

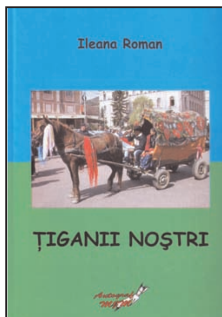
Ioan Lascu: *Actualitatea capodoperei și trecutul recent al literaturii,* ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Universitaria Craiova, 2008. Ioan Lascu este poet, prozator, critic literar, eseist, dar și profesor universitar la catedra de franceză a Facultății de Litere de la Universitatea din Craiova. Volumul de față are o anume dimensiune didactică, fiind foarte util pentru studenți, masteranzi și doctoranzi în litere, dar el poate fi citit de iubitorii de literatură și ca o verificare a lecturilor mai vechi sau mai noi. Cărți de referință din literatura modernă de la noi și din lume sunt analizate de Ioan Lascu, iar noi, cititorii, avem de câștigat din parcurgerea acestor analize. Despre cele necitite, ne facem o idee de aici și ne convingem dacă trebuie să le citim; despre cele citite, ne confruntăm punctul de vedere despre ele cu cel al unui profesionist al cititului/scrisului, plus că le rememorăm. Capodoperele selectate aici de Lascu sunt, printre altele: povestirile lui Gogol, poeziile lui Eminescu, romanele lui Henry Miller, poemele lui Jorge Luis Borges, romanul *Deșertul tătarilor* al lui Dino Buzzati, romanul *Ghepardul* al lui Lampedusa, piesa lui Tennessee Williams *Un tramvai numit dorință,* povestiri de Mircea Eliade, poeme de Lucian Blaga etc.

Ileana Roman: *Țiganii noștri,* Editura Autograf MJM, Craiova, 2010. Ileana Roman este „la bază", ca să zicem așa, poetă șaizecistă, prietenă cu Nichita Stănescu, cu Gheorghe Pituț, D.R. Popescu etc. După revoluție a scris și roman, iar în ultimii ani și-a extins sfera de interes și spre cărți-document. A publicat o monografie a Insulei Ada-Kaleh, ajunsă sub apele Dunării după construirea hidrocentralei de la Porțile de Fier. Acum, Ileana Roman surprinde cu o carte despre țigani, adică, după cum scrie pe pagina de gardă, „țiganii noștri, ai voștri, ai lor, ai tuturor și-ai nimănui". Nu este o istorie propriu-zisă a etniei, deși e și aceasta. Este o istorie romantată, poetică pe alocuri, livrescă, vorbind de pildă de „fasonul libertății acestui neam nomad de veacuri, care veșnic s-a mișcat fără a înainta" (minunat zis, nu știu cât de exact, uitându-ne la un Bercea Mondial!). Dacă etnia este în sine pitorească, adică haioasă, păi la fel e și cartea Ilenei Roman, lectura fiind savuroasă. Aflăm, bunăoară, că „în 1630, la Iași, un țigan pe nume Platon a fost vândut pe 20 de galbeni și o iapă" sau că articolul 123 din Pravila lui Vasile Lupu prevedea că „țiganul sau țiganca lui sau copilul lor de va fura o dată sau de două ori și de trei ori o găină, o gâscă sau alt lucru micșor, să se iarte, iar de va fi un lucru mai mare furat, să se cearte ca un fur"… În capitole scurte și vioaie aflăm despre dezrobirea țiganilor, despre personalitățile din rândul lor, despre literatura despre ei etc.

Jean Băileșteanu: *Viața ca o… paradă (jurnal de scriitor sub dictatură,* vol. II) Editura Autograf MJM, Craiova, 2010. Prozator viguros, autor de romane și nuvele cu acțiune în lumea satului oltenesc de ieri și de azi, Jean Băileșteanu este totodată și editor, ca și creator de gazetă literară. *Viața ca o… paradă,* volumul cu titlul parafrazând romanul lui Marin Preda, strânge publicistica literară a lui Jean Băileșteanu risipită prin diferite gazete de cultură și nu numai, dar și la Radio Craiova. În fond, avem de-a face cu niște texte între proză și eseu. De altfel, eseul este chiar proză, cu personaje idei. Cam așa ceva scrie aici prozatorul de la Craiova, textele sale fiind spumoase, bazate pe întâmplări reale, pe conexiuni dintre realitate și literatură din care sunt scoase în relief pilde și concluzii moralizatoare. Tocmai din acest punct de vedere, bucățile acestea se aseamănă cu eseurile lui Marin Preda din *Imposibila întoarcere,* adică pot fi considerate publicistică superioară scrisă de prozatori.

Ion Popescu-Sireteanu: *În moara mea. Poeme și pamflete,* Editura TIPARG, 2010. Cuvântul patriotism mai înseamnă el ceva la anul 2010? Noțiunea pare a se fi compromis total în anii comunismului, acum fiind evitată explicit sau tacit, ca orice tabu la popoarele primitive. Și totuși, textele lui Ion Popescu-Sireteanu din acest volum nu pot fi încadrate decât în categoria acelora trăite dureros, implicat, trăite cu gândul la neam, așadar patriotice. Iată: „Dacă Bucovina, ca parte a Moldovei, trebuie să poarte un nume dat de noi, românii, unul care să fie adevărat în toate, acesta ar fi Țara Durerilor. Și, dacă Moldova, în întregul ei, ar trebui să poarte alt nume, adevărat și pe înțelesul tuturor, acesta ar fi tot Țara Durerilor…" Că sunt poeme (în proză) sau pamflete pure, textele acestea sunt, în fond, tablete superioare, în accepțiunea dată genului de maestrul Tudor Arghezi.

GOul, dincolo de joc

Goul în arta cinematografică

Iulian DRAGOMIR

Filmografia celorlalte două superputeri din lumea goului, Japonia și Coreea, este mai puțin relevantă decât cea chineză în ceea ce privește folosirea goului ca element de limbaj cinematografic.

Din Coreea avem date doar despre două filme. *Sechinku* (1996, r. Soon-Rye Yim) este povestea prieteniei dintre trei tineri, dintre care unul este obsedat de *baduk* (denumirea coreeană a goului). Obsesia aceasta reprezintă ilustrarea apariției unui fenomen social specific: creșterea explozivă a numărului de jucători de baduk din ultimii douăzeci de ani a condus la numeroase crize existențiale. Este vorba mai ales de cei care vor să devină profesioniști, care au crescut în școli de baduk, care și-au dedicat viața, sută la sută, atingerii unui nivel maxim și care nu au nicio altfel de pregătire.

În cel de-al doilea film, *Volcano High* (2001, r. Tae-gyun Kim), o parodie a filmelor cu liceeni și a celor de arte marțiale în egală măsură, timp de trei minute ne sunt arătați doi profesori întrecându-se pe tabla de baduk. Unul dintre ei pretinde a avea puteri paranormale prin care care poate mișca gobanul (tabla de joc), dar, de fapt, îl mișcă cu mâinile. Secvența nu are relevanță din punctul nostru de vedere, ar fi putut fi orice alt obiect.

În filmele japoneze, nu chiar întotdeauna imaginea gobanului reprezintă doar un element de decor. La Akira Kurosawa, în *Tsubaki Sanjuro* (1962), personajul principal, un samurai experimentat (desigur, Toshiro Mifune), este asociat imaginii gobanului timp de un minut pentru a-i sublinia trăsăturile de caracter: bun strateg, răbdător, prevăzător, calculat... În *Zatoichi Seki-sho Yaburi* (1964, r. Kimiyoshi Yasuda), în timpul unei partide apare replica: „Se spune că un jucător de go nu-și părăsește tabla nici chiar dacă un părinte îi e pe moarte", iar în *Zatoichi Abare-Himatsuri* (1970, r. Kenji Misumi) avem o secvență în care doi orbi joacă go, dovedind abilități ieșite din comun.

În *The Taste of Tea* (2004, r. Katsuhito Ishii) ne este prezentată „o familie trăsnită": soția nu este cea tradițională japoneză, ea și-a făcut acasă un studiou de desene animate, iar bunicul este pus să figureze diferite personaje de animație, pentru studiul pozițiilor care trebuie desenate. Fetița se imaginează a fi însoțită pretutindeni de o variantă gigantică a sa, iar soțul este un hipnoterapeut care-și învață fiul să joace go. Drept urmare, Hajime (fiul), devenit obsedat de go, este un neadaptat pus în situații ridicole – un mod de prezentare deloc favorabil imaginii goului.

Aventurile lui Zatoichi (1964)

Occidentalii au abordat goul pe jumătate fascinați și pe jumătate intrigați de diversitatea și de profunzimea aproape mistică a implicațiilor sale.

În *Pi* (1998, r. Darren Aronofask), un matematician evreu ateu este răpit de conaționalii săi religioși deoarece pare a fi descoperit numărul lui Dumnezeu. La această descoperire l-a condus, printre altele, pe căi ocolite, și goul. Convingerea sa inițială era că întreaga realitate poate fi reprezentată și înțeleasă prin numere. Avem aici, pe scurt, întreg intelectualismul de care suferă lumea occidentală și care ne dă atâtea dureri de cap (de care suferă îngrozitor, la propriu, și personajul nostru, Max Cohen). Dar uneori el joacă go cu profesorul său Sol, de la care primește o dublă deschidere spre a-și depăși intelectualismul: numărul pi, care este un număr irațional, și goul, a cărui abordare strict rațională este, practic, imposibilă. Goul te solicită în totalitate, ca om integral, să participi cu tot sufletul, să ai imaginație, să improvizezi, să fii creativ și spontan.

Orizont SF

Ce ne vine dinspre fantastic

Mircea OPRIȚĂ

Spirite mai puțin preocupate de teoria genurilor literare se arătau cândva dispuse să-și explice legătura SF-ului cu fantasticul la un mod elementar, cu efecte chiar amuzante. Lucrurile neașteptate, ieșite din comun, care lovesc percepția rutinată și, prin insolitul lor, stârnesc uimire sau admirație, se întâmpină uneori cu exclamația nereținută: „Fantastic!", iar anticipația n-a dus nicicând lipsă de asemenea născociri. În vecinătatea unui astfel de acroșaj imediat și strict de suprafață al termenului se află și încercarea de a explica fantasticul din SF ca rezultat al prezenței în gen a speculațiilor științifice riscate, neconfirmate și chiar imposibil de confirmat prin cunoștințele actuale în domeniu. Într-o denumire precum „literatură științifico-fantastică", ideea de fantastic s-a înțeles așadar și în această accepție particulară, care vedea știința contemporană evoluând spre uluitoarele sale realizări viitoare. Dintr-o astfel de perspectivă, ceea ce este fantastic astăzi va fi real și normal mâine. Convingerea pleacă de la Jules Verne, probabil că nu primul, dar în mod precis autoritatea mereu citată care a afirmat că tot ce-și imaginează omul va fi, cândva, inevitabil realizat.

E adevărat, și descoperirile epocale, și ipotezele senzaționale ce le prefigurează *pot* pătrunde în acel „orizont inexistent în realitate", pe seama căruia funcționează estetica fantasticului. Dar orizontul în cauză este mult mai larg și, prin constituția lui, mult mai special decât se crede în interpretările pomenite mai sus. În teoria literaturii, fantasticul este tratat ca un gen aparte, creațiilor care îl ilustrează li se pretind niște trăsături definitorii. Stabilirea acestora se face prin raportare la realitate și la literatura „realistă", însă mai ales prin contrast cu modalitățile caracteristice acesteia din urmă. Astfel, față de dimensiunile observabile și recunoscute ale realității, supuse raționalității și, în consecință, respectând logica faptelor și ordinea ce decurge din aceasta, fantasticul vine cu modul său propriu de abordare. El impune ruperi și alterări ale amintitelor dimensiuni, devieri de sens, deformări de perspectivă, deschizând totodată calea iraționalului, a faptului inexplicabil, a iluzoriului tratat ca adevăr surprinzător, dar veritabil și indiscutabil. Legile știute ale naturii nu mai contează în fantastic, sau, mai exact spus, funcționează „elastic", cu intermitențe, cu ritmuri accelerate sau încetinite. În funcție de jocurile luminii, avem fantasticul feeric, sau, în regimul obscurului, unul virat spre absurd și teroare. Fie psihologic, fie de caractere, fie de atmosferă, fantasticul construiește o scenă misterioasă, halucinantă, bântuită de ocultism, o lume a fabulosului magic câteodată, a anxietății de cele mai multe ori. Lumea respectivă poartă adesea semnele coșmarului, mai ales în variantele gotice ale literaturii, în ceea ce numim astăzi *horror.* Tuturor acestor elemente distincte și distinctive totodată nu le este îngăduit să îndepărteze genul de realitate în așa măsură încât punțile de legătură să dispară cu totul. Dimpotrivă – și știm lecția chiar de la un maestru al fantasticului, E.T.A. Hoffmann: „Picioarele scării pe care te urci în regiunile fanteziei trebuie să fie bine fixate în viață, astfel încât oricine să se poată urca".

La prima vedere, s-ar părea că SF-ul n-are nicio legătură cu genul fantastic, întrucât se bazează într-o mult mai mare măsură, dacă nu chiar în totalitate, pe resursele realității. Speculând în jurul științei actuale sau anticipate (ipotetice), SF-ul evită, de regulă, intruziunea iraționalului în tehnicile sale de lucru, și mai ales în formele agresive pe care le descoperim în literatura fantastică. Breșele operate și de genul nostru în lumea înconjurătoare nu sunt inexplicabile; ele își caută cu grijă justificări „științifice", argumente filtrate din sfera realității, năzuind să se înscrie el însuși, ca gen – așa cum observa și Florin Manolescu în teoretizarea sa mai veche – „într-un real plauzibil, posibil sau virtual", în vreme ce fantasticul este prin însăși structura și obiectivele sale estetice „un ne-real" notoriu. Lucrurile nu rămân, totuși, chiar atât de limpezi, de vreme ce până și unii analiști renumiți ai fantasticului, precum Roger Caillois, iar la noi Adrian Marino, au putut distinge în SF doar o variantă târzie și actuală a fantasticului. Așa cum am mai afirmat într-o analiză rezervată lui Marino, nu e greșit să se vadă că modalități esențiale într-un domeniu (ruperea sau alterarea dimensiunilor realității, raționalității, semnificației) apar și în celălalt. Dar – crede autorul *Dicționarului de idei literare* – genul nostru și-ar revendica zadarnic originalitatea sub acest raport, fiindcă tocmai fantasticul este acela care „introduce în literatură o nouă dimensiune a duratei, un alt ritm al succesiunii momentelor, o cronologie inedită a evenimentelor". Ceea ce se exprimă, de pildă, prin fenomene insolite precum înghețarea, frânarea, accelerarea și inversarea timpului. Fără îndoială, asemenea situații există atât în fantastic, cât și în SF, însă o temeinică analiză comparativă a textelor va pune în lumină un regim totuși diferit de funcționare a motivelor între limitele unor tipare asemănătoare, nicidecum identice.

Adrian Marino considera, așadar, că mecanismul SF-ului rămâne definitiv confundat cu cel din fantastic. Schimbarea agentului și a metodelor, spune el, „nu produce nicio modificare esențială de tehnică literară" într-o materie unde până și știința este surprinsă, paradoxal, jucând „rolul antiștiințific tradițional al imaginației fantastice, substituție modernă a procedeelor magice, a tehnicilor de totdeauna ale misterului". Or, e destul să așezăm mitul fantastic al Golemului, ființa modelată din lut de rabinul Loew din Praga și însuflețită prin incantații magice și prin alte procedee de alchimist, lângă androizii moderni ai anticipației literare, pentru a vedea că, încă de la creatura pusă de Mary W. Shelley în seama personajului său Frankenstein, gândirea care îi introduce în scenă pe aceștia din urmă sacrifică iraționalul nebulos al mitului, înclinând spre știință, în variantele sale de avangardă, ipotetice, prefigurate pentru viitor. Până și la Mircea Eliade, în unele dintre nuvelele sale exemplare (*Les trois Grâces, Secretul doctorului Honigberger, Nopți la Serampore*), fantasticul alunecă spre procedee străine ipostazelor sale clasice, și care permit inclusiv o lectură în cheie SF.

Pe de altă parte, constatăm că și motivele fantasticului migrează treptat în afara perimetrului său acceptat de teoreticieni drept „autentic". Hiperspațiul permite navelor cosmice ale viitorului călătorii similare cu cele instantanee din povestirile fantastice și din basm („ca vântul și ca gândul"), invizibilitatea, percepția extrasenzorială, telepatia, levitația și teleportarea sunt fenomene curente în fantastic, însă le regăsim și în SF. Diferența e dată, iarăși, de calitatea irațională admisă pentru manifestările lor în fantastic, respectiv rațională, obligatorie atunci când motivele pomenite ajung în SF. Sigur, autorii de anticipație propun ca justificare savantă a unor asemenea capacități insolite explicații proprii: materiale refractare gravitației, combustibili bazați pe microparticule încă nedescoperite de fizică, legi noi care ar guverna informația universală și tehnici speciale de acces la ea. Odată motivele acceptate de SF și puse masiv în circulație în textele proprii, asemenea explicații acoperitoare nici nu-și mai au rostul, așa cum nu mai sunt necesare astăzi, într-o explorare cosmică fictivă, apelul la proiectul tehnic al astronavei și informațiile amănunțite privitoare la pilotaj.

Prezența motivelor fantastice în SF se observă în special în subgenuri precum opera spațială și fantezia eroică (*heroic fiction,* derivat din mai vechea *science fantasy*, căreia nu mai consideră că ar fi cazul să i se respecte cu strictețe normele mai rigide de reprezentare a faptului științific). Miraculosul, magia, ocultismul, produsele iluziei circulă, ca motive, cu mai multă ușurință în această zonă dominată de tema imperiilor galactice și a războaielor stelare purtate cu armament sofisticat, îngăduind totodată capacităților extrasenzoriale să se acumuleze și să se manifeste „științific" în diverși mutanți ai speciei umane, ori aparținători altor specii raționale de prin Univers. De asemenea, e de semnalat interesul în creștere al SF-ului pentru fenomenul aparent pur fantastic al vampirismului. De la celebrul roman al lui Richard Matheson, *I Am Legend,* care, la mijlocul secolului trecut, introducea motivul cu justificarea (pseudo)științifică a acțiunii unui virus generator de mutații biologice, figura vampirului tinde să facă la rândul ei carieră în SF. O regăsim în scrierile unora dintre autorii noștri de dată recentă, bunăoară la Ana-Maria Negrilă și la alți reprezentanți ai Grupului Kult, dar și într-unul dintre romanele lui Voicu Bugariu, *Visul lui Stephen King,* unde se face mai mult decât o aluzie, poate și ironică, la cel mai în vogă autor american de *horror* contemporan. Lumile halucinante ale fantasticului, atmosfera misterioasă, starea de anxietate, teroarea psihologică și coșmarul, visul absurd primesc astfel drept de simpatetică și confraternă conviețuire cu acelea, mai sobre și mai lucide, ale SF-ului tradițional.

Exact asta îi recomandă Sol, profesorul său, în timp ce joacă go: „Gândești prea mult, Max. Trebuie să simți. Folosește-ți intuiția... viața nu e numai matematică, Max". Iar în a doua întâlnire de go, profesorul Sol îi oferă argumentele prin care Max reușește, sprijinindu-se pe filosofia goului, să facă saltul spre aflarea numărului lui Dumnezeu: „Vechii japonezi considerau tabla de go ca fiind un microcosmos al universului. Deși atunci când e goală pare simplă și simetrică, posibilitățile de joc sunt infinite. Nu găsești două partide de go la fel. Diferite ca fulgii de zăpadă. Tabla de go reprezintă, de fapt, un univers extrem de complex și haotic. Ăsta-i răspunsul lumii în care trăim, Max." Dacă o acțiune care se desfășoară pe un spațiu finit, de 361 de puncte (goul), reușește să exprime infinitul, sufletul omului și sufletul universului în același timp, atunci și matematica ar trebui să reușească ceva similar. Îl pune la ambiție, îi oferă un model. Si reușește. Chiar avem în film, la un moment dat, imaginea unor formule combinată cu imaginea unor piese de go: prin go a învins!

Filmul *O minte sclipitoare* este aproape un documentar. De data asta, goul a participat activ și real la formarea unui matematician de excepție, tot evreu ca în *Pi*, John Forbes Nash. Conflictul interior este identic, între intelect (rațional) și suflet (irațional). John Forbes Nash a jucat go în studenție, fiind blocat între aceleași limite ale rațiunii. Îl vedem jucând go cu colegul său, John Willard Milnor, alt matematician celebru. Pierde și se enervează, răsturnând tabla de joc: „N-ar fi trebuit să câștigi. Eu am mutat primul și am jucat perfect. Jocul are probleme". Încă o dată goul își face datoria și incită ambiția și imaginația unui geniu, îl pune la lucru, îl face să devină creativ: Nash își va da doctoratul în teoria jocurilor; va lucra la „RAND Corporation", unde devine expert-șef în conflictul războiului rece și în aplicarea teoriei jocurilor în strategia militară și diplomatică. Adică exact în domeniile în care în Orient goul era deja aplicat de sute (poate mii?) de ani. Ca și în *Pi*, mintea lui o ia razna la un momen dat. Se reface, iar în 1994 primește premiul Nobel pentru aportul său la teoria jocurilor.

Ruxandra Socaciu: pictură solară

Este unul dintre cei mai tineri artiști maturi – putem spune, simetric, unul dintre cei mai maturi artiști tineri – din (Curtea de) Argeș, cu maturitatea măsurată nu în ani de viață, ci în soliditatea operei: cu o personalitate evidentă, modernă, bine primită de public și de critică.

S-a născut la Curtea de Argeș, la 2 iunie 1978. A urmat Liceul de Artă „Nicolae Tonitza" din București, apoi Universitatea Națională de Arte „Nicolae Grigorescu", București, Facultatea de Arte Decorative și Design. A urmat și cursuri de Fotografie artistică, Marketing, Management, Tehnici tradiționale de gravură.

Este membru titular al U.A.P. România, filiala Pitești, din anul 2005, deci de la numai doi ani de la absolvirea universității.

Din 2003, lucrează ca profesor de arte plastice la Clubul Elevilor din Curtea de Argeș.

A avut mai multe expoziții personale, mai ales la Pitești și Curtea de Argeș, a participat la numeroase expoziții de grup sau colective, de grafică, pictură, tapiserie (Curtea de Argeș, Pitești, București, Alba Iulia, Baia Mare). În 2008 a participat la „Expoziția itinerantă a Trienalei de Artă Textilă", care a trecut prin cele mai importante orașe ale țării.

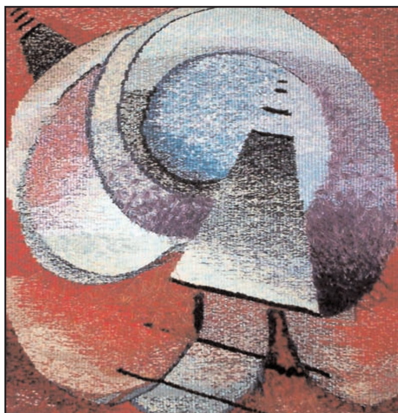
A ilustrat cărți, a participat la santiere de pictură murală al-seco (la Curtea de Argeș și Ploiești).

În mâna pictoriței Ruxandra, arta vibrează ca sunetele în arcusul unui violonist de marcă. Poate, deocamdată, cu severitatea unui Paganini, dar cu siguranță ademenind liniștea adânc tumultoasă a marilor simfonii. Ne aflăm în fața unei maturități stilistice, fondate pe precizia gestului și pe o densă experiență vizuală, o experiență valoroasă, ce îi îngăduie Ruxandrei să întreprindă acest amplu demers plastic: grafică paravan, grafică de mari dimensiuni și imprimerie. Ruxandra rostește prin expoziție un monolog cu fața spre Soare. (...) Ea are curajul să utilizeze mari „secvențe" din arta chineză, din artă în genere, până la sinele efigiei; este deschisă la nou, la neobișnuit, aici este tăria Ruxandrei Socaciu, un artist în plină putere creatoare, afirmat în țară și în străinătate. (...) Am sesizat în reprezentările grafice, în cele portretistice, în nuduri și în imprimerie, în paravanul pictural, un puls al reformei, racordarea la exigențele artistice moderne. Privindu-le, am simțit întregul parfum al tradiționalului, dar am rămas profund impresionată de tușa modernă a multora dintre ele, cu o „geologie" aparte, adesea imprevizibil de seducătoare. (...) Autenticitatea gestului, a conturului, o regăsim în siguranța și în capacitatea de a crea stări. Amestecul de rațional și senzorial ne permite să afirmăm că opera Ruxandrei se bazează pe o formație culturală profundă, ea gândind semnul artistic ca pe un mijloc de comunicare, indiferent de maniera abordată. Ruxandra practică un tip de sensibilitate caracterizată de simboluri, bogată în elemente ce definesc umanitatea, bucuria, misterul, dragostea privită ca o înfruntare de ordin fizic și mental, o luptă în care privitorul avizat și nu numai resimte dinamica vieții. În general, viziunea ei dezvoltă un tip de imaginație care se raportează la un destin frumos al umanității, ce nu ține de un timp anume sau de un loc. Salba de compoziții introduce privitorul direct și statornic în complexa problematică a portretului (punte de încercare a talentului, mai ales în grafică), Ruxandra stăpânind temeinic desenul (cu toate complexitățile, când e vorba de oameni, de portrete), având un remarcabil simț al culorii în imprimeriile textile. Femeile sale, grațioase, dinamice sunt de o remarcabilă frumusețe și vitalitate. Expresionismul (vitalism, exuberanță) își spune cuvântul în planul menit să sublinieze temperamentul personajelor sale. Grafica „cristalizează" trupul femeii în forme de rară frumusete (cu toate ale lui), aproape întotdeauna în miscare, provocare. Nudul, dar și vestimentația i se supun, o ajută să realizeze ingenios ipostazele. Psihologia feminină în semnificative corespondențe își spune din plin cuvântul în formele specifice ale principiului estetic horațian „utile și dulci". În imprimerii, Ruxandra este o iubitoare a culorilor vii, puternice. Compozițiile, remarcabile prin siguranța imaginilor și prin tensiunea alcătuirii, se arată de pe acum ca semn de bun augur pentru viitor.(...)

(Maria Diana Popescu, *Viitorul Argeșului*, 16 noiembrie 2007)

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- ÎPS CALINIC – arhiepiscop al Argeșului și Muscelului
- Acad. Mircea MALIȚA – București
- Acad. Vasile TONOIU – București
- Dan D. FARCAȘ – matematician și scriitor, București
- Felix NICOLAU – scriitor, București
- Cezar BĂDESCU – profesor, Arefu-Argeș
- Lilica VOICU-BREY– prof. univ., Spania
- Cucu URECHE – artist plastic, C. de Argeș
- Ion DIORDIEV – scriitor, Chișinău
- Dionis LICA – matematician, Chișinău
- Ion POPESCU-SIRETEANU – scriitor, Pitești
- Pr. Daniel GLIGORE – Curtea de Argeș
- Bianca PANȚURU – jurnalist, Curtea de Argeș
- Nicolae CIOBANU – arhitect, SUA
- Ion PĂTRAȘCU – diplomat, București
- Emil ȚÎRCOMNICU – etnolog, București
- Florea FIRAN – scriitor, Craiova
- Ion C. ȘTEFAN – scriitor, București
- Dumitru Augustin DOMAN – scriitor, C. de Argeș
- Iulian DRAGOMIR – publicist, București
- Mircea OPRIȚĂ – scriitor, Cluj-Napoca

- Ilustrațiile de la paginile 3 – 5, 7 – 11 și 13 reproduc tablouri de Ruxandra SOCACIU